

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Випуск 18

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

УДК 80-027.63(082)
А43

**Друкується за рішенням Вченої ради
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол 8 від 29 червня 2023 року).**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Макарук Л. Л.**, д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Відповідальний секретар: **Пасик Л. А.**, к. філол. н., доц. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Белсхова Л. І., д. філол. н., проф. (Херсонський державний університет, м. Херсон)

Бехта І. А., д. філол. н., проф. (Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів)

Біскуб І. П., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Кійко Ю. Є., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці)

Коляда Е. К., к. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Ущина В. А., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Товарес Алла, доктор філософії з лінгвістики, доц. (Університет Говард, США)

Урбанавичене Йолита, старший науковий співробітник Центру досліджень стандартної мови (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литовська Республіка)

Адреса редакційної колегії: 43025, м. Луцьк, проспект Воли, 13.

E-mail: philology@journals.vnu.volyn.ua. Веб-сайт збірника: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/philology>

A43 Актуальні питання іноземної філології. Збірник наукових праць. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 18. 86 с.

ISSN 2414-1135 (Print)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18>

Науковий журнал містить статті, у яких висвітлено актуальні питання сучасної іноземної філології (дискурсознавства, лексичної семантики, лінгвокультурології, літературознавства, термінознавства, лінгвістики тексту, лексикології, когнітивної, комунікативної та прикладної лінгвістики).

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів факультетів іноземних мов закладів вищої освіти та наукових установ.

This journal includes the articles which are related to current issues of modern foreign linguistics (discourse studies, lexical semantics, cultural linguistics, literary studies, terminology, text studies, lexicology, cognitive, communicative and applied linguistics).

The target audience is scientists, teachers, postgraduates and students of the foreign philology faculties of higher educational establishments and academic institutions.

УДК 80-027.63(082)

Науковий журнал «Актуальні питання іноземної філології»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24818-14758ПР від 04.03.2021)

«Актуальні питання іноземної філології» включено до Переліку наукових фахових видань України
категорії Б у галузі філологічних наук (спеціальності 035 – Філологія)
відповідно до Наказу МОН України
від 30.11.2021 № 1290 (додаток 3).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2414-1135 (Print)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023

УДК 81'22:81'42:34:314.151.3-054.72(73)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-1>

Надія АНДРЕЙЧУК

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0002-9592-3187

Марія ГОРОДИЛОВСЬКА

асистент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79007

ORCID: 0000-0002-8745-8940

Бібліографічний опис статті: Андрейчук Н., Городиловська М. (2023). Потенціал лінгвoseміотичної інтерпретації для дослідження жанру імміграційного акта в законодавчому дискурсі США. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 3–11, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-1>

ПОТЕНЦІАЛ ЛІНГВОСЕМІОТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖАНРУ ІМІГРАЦІЙНОГО АКТА В ЗАКОНОДАВЧОМУ ДИСКУРСІ США

Стаття торкається низки питань, пов'язаних із вивченням жанру імміграційного акта в законодавчому дискурсі США із застосуванням лінгвoseміотичного підходу. Виклад матеріалу структуровано у відповідності до вирішення трьох основних завдань. По-перше, обґрунтовано виокремлення основних жанрових ознак імміграційного акта: 1) діяльнісна природа, яка втілюється в семіозисі – процесі, в якому текст акта функціонує як знак; 2) соціальність, яка впливає з діяльнісної природи права; 3) жанрова маркованість кодового, інформаційного та культурного виміру знакодії текстів імміграційних актів у соціумі. Остання виявляється в параметризації жанру акта як повторюваної функціональної єдності знаків, що передбачає: а) усталеність мовного кодування (кодовий вимір); б) детермінованість вмісту потребами соціуму (інформаційний вимір); в) відповідність правовій системі та існуючому соціальному інституту права (культурний вимір).

По-друге, запропоновано виокремити новий підрозділ лінгвoseміотичних студій – правову лінгвoseміотику та розглядати жанр імміграційного акта як один із об'єктів дослідження цього підрозділу. Стверджується, що комплексним методом дослідження жанру в правовій лінгвoseміотиці є лінгвoseміотична інтерпретація, яка спрямована на а) опис стрижневих жанротвірних кодів (ключових правових термінів), які застосовують законодавці, щоб зробити доступним предметний світ; б) встановлення зв'язку стрижневих кодів з іншими кодами, що визначаються предметом актування; в) виявлення місця імміграційного акта у просторі правової культури США.

По-третє, сформульовано три канони, на яких ґрунтується лінгвoseміотична інтерпретація: а) канон детермінованості тлумачення потребами соціуму (моделлю правової реальності); б) канон цілісності об'єкта інтерпретації; в) канон вичерпності опису.

Ключові слова: законодавчий дискурс, жанр, імміграційний акт, правова лінгвoseміотика, лінгвoseміотична інтерпретація.

Nadiia ANDREICHUK

Doctor of Philology, Professor at the Hryhorii Kochur Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics, Ivan Franko National University of Lviv, 1 Universytetska str., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0002-9592-3187

Mariia HORODYLOVSKA

assistant lecturer at the Hryhorii Kochur Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics, Ivan Franko National University of Lviv, 1 Universytetska str., Lviv, Ukraine, 79007

ORCID: 0000-0002-8745-8940

To cite this article: Andreichuk N., Horodylovska M. (2023). Potensial linhvosemiotychnoi interpretatsii dlia doslidzhennia zhanru immihratsinoho akta v zakonodavchomu dyskursi SShA [The potential of the linguosemiotic interpretation for the analysis of the Immigration Act genre in the US legal discourse]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 3–11, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-1>

THE POTENTIAL OF THE LINGUOSEMIOTIC INTERPRETATION FOR THE ANALYSIS OF THE IMMIGRATION ACT GENRE IN THE US LEGAL DISCOURSE

The present paper seeks to outline a theoretical framework for the study of the genre of the immigration act in the legislative discourse of the USA and is structured in accordance with the main points that it aspires to clear up. Firstly, the fundamental genre features of the immigration act are singled out: 1) agency, which is revealed in semiosis - the process in which the text of the act functions as a sign; 2) sociality, which results from the agency of law as any legal action is socially determined; 3) genre markedness of the code, informational and cultural dimensions of semiosis of the immigration acts. The third feature is manifested in the parameterization of the genre of the act as a repeated functional unity of signs, which implies a) stability of linguistic coding (code dimension); b) determination of the content by the needs of society (informational dimension); c) compliance with the legal system and the existing social institution of law (cultural dimension).

Secondly, it is claimed that the genre of the immigration act presents one of the research objects in legal linguosemiotics. The latter is proposed to be singled out as a separate subdivision of linguosemiotics. It is argued that a fundamental method of genre research in legal linguosemiotics is linguosemiotic interpretation, which is aimed at a) the description of key genre-shaping codes (key legal terms) used by legislators to make the objective world accessible; b) the establishment of the “syntagms” formed by key codes and other codes determined by the subject of enactment; c) the description of the location of the immigration act in the space of the US legal culture.

Thirdly, the paper suggests the canons which the linguosemiotic interpretation should be grounded upon a) the canon of the determination of the interpretation by the needs of society (the model of legal reality); b) the canon of the integrity of the object of interpretation; c) the canon of the completeness of the interpretation.

Key words: legal discourse, genre, immigration act, legal linguosemiotics, linguosemiotic interpretation.

One thing we wish the legal system to do
is to give understandable commands, consistently interpreted
(Frank H. Easterbrook)

Актуальність проблеми. Жанр – вагоме поняття гуманітарних студій, вивчення якого поживалося у мовознавчій науці ХХ–ХХІ століть у зв'язку з розвитком комунікативної лінгвістики та розглядом жанру як категорії комунікації. Тлумачення жанру імміграційного акта (далі ІА), який є одним із ключових у палітрі жанрів законодавчого дискурсу США, його характерних особливостей та функцій в американському соціумі є актуальним питанням генології – окремого підрозділу мовознавчих студій, який спрямований на вивчення «розмаїття типізованих форм комунікації, що належать

усім без винятку сферам суспільного життя» (Яхонтова, 2009, с. 8). Зокрема, актуальним залишається питання обґрунтування процедури жанрового аналізу, яке передувє аналітичному розгляду конкретних жанрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів генології займаються українські вчені Ф. Бацевич, Х. Дяків, Н. Кравченко, Т. Яхонтова та ін. Серед зарубіжних учених, що працюють у цій царині, слід назвати В. Бгатію, А. Дуранті, Д. Гаймза, М. Голлідея, Дж. Гамперса, Е. Гоффмана, Дж. Мартіна, К. Міллер, Дж. Свейлза

та ін. Огляд основних публікацій цих вчених засвідчує, що англословні дослідники розглядають генологію як багатовекторну дисципліну та виокремлюють три основні підходи до аналізу жанрів:

1. NR – підхід (*The New Rhetoric approach*), що був започаткований К. Міллер (Miller, 1984), яка тлумачить жанр як конвенційну категорію, що ґрунтується на масштабній типіфікації реторичних дій і отримує значення із ситуацій та соціальних контекстів, які породжують ці ситуації (Miller, 1984, с. 163). У новій реториці трактування жанру ґрунтується на ідеях соціо-конструктивізму, який інтегрує вивчення мови, дискурсу та культури. Представники цього напрямку не обмежуються розглядом функціонування мови в окремих контекстах, а зосереджуються на аналізі широкого соціокультурного фону з урахуванням конкретних соціальних ситуацій (докладніше див. колективну монографію за редакцією А. Фрідмена та П. Медвея (*Genre and the New Rhetoric*, 1994));

2. SFL-підхід (*The Systemic Functional Linguistics approach*), в основі якого лежить модель соціального контексту М. Голлідея (Halliday, 1978). Представники австралійської школи дослідження жанрів Р. Хасан (Hasan, 1985) та Дж. Мартін (Martin 1984; Martin 1985) застосували модель М. Голлідея для аналізу жанрів з опорою на три компоненти соціального контексту: царина (*field*) – що відбувається, суттєва відзнака (*tenor*) – які стосунки між учасниками і спосіб (*mode*) – канал комунікації;

3. ESP-підхід (*The English for Specific Purposes approach*), до якого відносимо напрацювання генології у контексті прикладних лінгвістичних досліджень і який опирається на тлумачення жанру як «класу комунікативних подій, учасники яких поділяють низку комунікативних цілей», і при цьому «жанр демонструє різні схеми подібності в структурі, стилі, вмісті та цільовій аудиторії» (Swales, 1990, с. 58).

Чи не найвагомішу роль для вивчення жанрів у контексті права відіграли праці представників третього підходу Дж. Свейлза (Swales, 1990) та В. Бгатії (Bhatia, 1993; Bhatia, 2004; Bhatia, 2017). При цьому останній зазначає, що саме зацікавлення правовим дискурсом привело його до вивчення жанрів і заставило шукати відповідь на запитання: «чому ці та інші професіонали пишуть саме таким чином?» (Bhatia,

2012, с. 18). У пошуках відповіді він пройшов шлях від виключно мовного аналізу академічних та професійних жанрів до аналізу професійних практик та предметних культур, поєднавши текстові, стратегічні та соціо-прагматичні аспекти конструювання та інтерпретації жанрів, а також їхнього функціонування в різних професійних контекстах. В. Бгатія виокремлює три «епізоди» у розвитку генології, які частково співвідносяться із виділеними вище підходами: 1) жанровий аналіз, початково орієнтований на вивчення мовнореторичних засобів (Bhatia, 1993), і згодом доповнений багатовекторним поглядом на жанровий аналіз крізь призму вирішення завдань вивчення англійської мови для спеціальних цілей (Bhatia, 2004); 2) критичний жанровий аналіз, який вивів генологію за межі аналізу семіотичних ресурсів, які застосовуються у професійних практиках, і привернув увагу до різних аспектів професійної комунікації, що має соціально обумовлені цілі, спільні професійні цінності та професійну культуру, що «розтаємничуються» (*demystify* – авторський неологізм В. Бгатії (Bhatia, 2012, с. 23) у жанрах; 3) інтердискурсивність, яка виявляється на всіх рівнях професійної практики та професійної культури і забезпечує їхнє вивчення через жанри, що використовуються (Bhatia, 2012, с. 25). Для докладного аналізу аспектів жанрової організації В. Бгатія виділив низку етапів (Bhatia, 1993, с. 22–36), які були критично проаналізовані Т. Яхонтовою (докладніше див. (Яхонтова, 2009, с. 70–71). Вона ж ґрунтовно розглядає концепцію Дж. Свейлза, викладену в його монографії, присвяченій жанровому аналізу (Swales, 1990), і відносить його та його послідовника В. Бгатію до концепції жанру в прикладній лінгвістиці (Яхонтова, 2009, с. 64–71).

Огляд праць українських дослідників у царині генології засвідчує, що більшість з них при розгляді жанрів опираються на засадничі ідеї представлені в монографіях Ф. Бацевича (Бацевич 2005), Т. Яхонтової (Яхонтова, 2009) та колективній монографії «Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації» (Помірко et al, 2010). Зокрема, Ф. Бацевич виокремлює шерег поглядів на природу жанрів: 1) мовленнєвий жанр як стилістичне явище; 2) мовленнєвий жанр як тип висловлення; 3) мовленнєвий жанр як текстове явище; 4) мовленнєвий жанр

як комунікативне явище; 5) розуміння сутності мовленнєвих жанрів, що поєднує теорію мовленнєву теорію жанрів М. Бахтіна, теорію мовленнєвих актів Дж. Остіна та лінгвофілософську концепцію мовних ігор Л. Вітгенштайна (Помірко et al, 2010, с. 28). Ф. Бацевич зазначає, що при тлумаченні жанру слід враховувати такі чинники: дискурсивний характер, текстова форма репрезентації, активна роль мовця та адресата та мовностилістичні особливості (Бацевич, 2005, с. 51). Опіраючись на погляди Ф. Бацевича, А. Просяна обмежує розгляд жанру до «типу тексту, що презентує один із різновидів дискурсивної діяльності людини, створюється та сприймається учасниками спілкування як характерний для певної комунікативної ситуації» (Просяна, 2018, с. 88–89). Н. Кравченко розглядає жанр як стандартизований зразок соціальної інтеракції зі стабільною комунікативною структурою, який опирається на текстову з інституційно заданими характеристиками й відносно інваріантною змістовно-структурною організацією (Кравченко, 2007).

Вивчення жанрів у правовому дискурсі загалом та законодавчому зокрема ще не отримало достатньої уваги українських мовознавців. Перш за все останні звертають увагу на процеси творення правової термінології української мови, стан і перспективи її розвитку (О. Сербенська, Г. Онуфрієнко, Н. Руколянська, Е. Дерді, І. Усенко, І. Гумовська, С. Кравченко, І. Кочан, А. Токарська, В. Сімонюк, З. Тростюк, та ін.). Окремі міркування стосовно жанрів правового дискурсу знаходимо у Ю. Прадіда, О. Балинської, Н. Коваль, Н. Артикуци, С. Дорди, Н. Кравченко, І. Рудневої та ін.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є розкрити потенціал лінгвосеміотичної інтерпретації жанру імміграційного акта в законодавчому дискурсі США. Досягнення мети передбачає застосування лінгвосеміотичного підходу до визначення жанрів. З опорою на цей підхід пропонуємо розглядати жанр як повторювану функціонально-сміслову єдність системно організованих знаків у повторюваній комунікативній ситуації (Андрейчук, 2011, с. 14, 4–145). Корпус дослідження становлять імміграційні акти Конгресу США прийняті впродовж XVIII–XXI століть. Ці закони приймаються відповідно до конституційно встановленої процедури з метою регулювання

становища вагової соціальної групи осіб у країні – іммігрантів. Вважаємо, що є всі підстави розглядати ІА як окремий жанр законодавчого дискурсу. До таких підстав зараховуємо: 1) діяльнісну природу цієї категорії комунікації, яка втілюється в семіозисі – процесі, в якому текст акта функціонує як знак; 2) соціальність акта, яка впливає з його діяльнісної природи, оскільки кожен вид діяльності соціально обумовлений; 3) жанрову маркованість кодового, інформаційного та культурного виміру знакодії текстів актів у соціумі, яка виявляється в параметризації цього жанру як повторюваної єдності знаків, що передбачає: а) усталеність мовного кодування (кодовий вимір); б) детермінованість змісту потребами соціуму (інформаційний вимір); в) відповідність правовій системі та існуючому соціальному інституту права (культурний вимір).

Виклад основного матеріалу дослідження. ІА як жанр законодавчого дискурсу США – багатогранний об'єкт у правовій дійсності, який можна розглядати: з **погляду права**, тобто у рамках правової інтерпретації, на основі якої робимо висновки правової природи. З цього погляду розгляд ІА належить до тієї царини досліджень, де вивчаються раціонально-умовні знакові системи¹, які зумисно створені людьми для забезпечення потреб регулювання правопорядку в соціумі. Таку царину можна назвати семіоправом; б) з **погляду філології**, тобто як будь-який інший текст. Цей погляд дозволяє говорити про «філологію права» – розгляд правових питань крізь призму мовних та жанрових особливостей правових текстів та/чи мовленнєвих особливостей учасників правових процесів та інтерпретації першого і другого; в) з **погляду соціології** для встановлення ефективності досягнення цілей соціальної взаємодії. З цього погляду розгляд ІА належить до царини соціо-права; г) з **погляду семіотики**, тобто як мовний знак та його дію у просторі правової культури для аналізу кодового, інформаційного та культурного виміру знакодії. Отож з цього погляду ІА є об'єктом семіотики і за класифікацією царин семіотики, запропонованою Пітером

¹ Більшість дослідників, починаючи від Августина Аврелія, поділяють знакові системи на природні та умовні (узвичаєні). Останні створюються для забезпечення конкретних потреб різних видів діяльності і їх можна поділити на раціонально-умовні та художньо-умовні. Раціонально-умовні включають мовні та немовні (докладніше про класифікацію знакових систем див. [Андрейчук, 2021 с. 80–89]).

Штайнером, належить до комунікативної семіотики (Steiner, 1989 с. 47).

Оскільки йдеться про вербальну комунікацію всередині правової дійсності, то пропонуємо віднести вивчення ІА до **правової лінгвосеміотики**. Дослідження у цій запропонованій царині буде вимагати поєднання підходів філології права та семіотики права. Остання включає також питання, які М. Голлідей пропонує вважати предметом розгляду соціальної семіотики, яка привертає увагу до тих інструментів, що впливають на процес мовленнєвої діяльності в конкретному соціальному контексті (Halliday, 1978). **Предметом правової лінгвосеміотики** вважатимемо вербальні знакові системи представлені історично сформованою сукупністю модусів правової комунікації (дискурсів, жанрів та мовленнєвих актів), стан якої відповідає рівню правової культури суспільства в кожну історичну епоху. Комплексним методом дослідження у царині правової лінгвосеміотики є **лінгвосеміотична інтерпретація**.

Лінгвосеміотичний підхід до аналізу ІА ґрунтується на тому, що соціонормативний простір суспільства, зокрема правова дійсність, створюється за певною моделлю, яка виражена в палітрі жанрів правового дискурсу, що утворюють систему складних знаків, об'єктами яких є правові явища. Останні «впливають на правову культуру соціальних суб'єктів і правопорядок у суспільстві, оскільки правосвідомість не тільки відображає об'єктивну правову дійсність, а й моделює її» (Балинська, 2013, с. 10).

Основними особливостями жанру ІА є знакова і метамовна природа. Стосовно першої наголосимо, що як мовний знак ІА – не лише одиниця в системі означання, а й одиниця, яку виявляємо в системі комунікації (Есо, 1984, с. 21), а стосовно другої, то ІА, з одного боку, забезпечує засоби представлення закону, а, з іншого, – стає законом у просторі правової культури. Отож текст акта розглядаємо як засіб означання конкретної правової ситуації і як регуляторний знак, який визначає правомірність/неправомірність дій громадян у цій ситуації.

Дослідження ІА є міждисциплінарним, однак наскрізним об'єднувальним стрижнем є лінгвосеміотична інтерпретація – процес і результат встановлення змісту мовленнєвої

правової дії. Поняття інтерпретації має низку тлумачень у різних галузях наукового знання: 1) загальнонауковий метод із фіксованими правилами перекладу формальних символів і понять на мову змістовного знання. В широкому сенсі – «зображення, дешифрування чи моделювання однієї системи в іншій – конкретніше визначеній, зрозумілішій чи загальноприйнятій» (Філософський енциклопедичний словник, с. 247); 2) пізнавальні процедури, метою яких є розуміння. У цьому сенсі інтерпретацію розглядають у зіставленні з пояснювальним методом, який застосовують у науках про природу; 3) інструмент пізнання в аспекті отримання, збереження та опрацювання знань, який поглиблює наше знання про предмет інтерпретації; 4) фундаментальний метод роботи з текстами як знаковими системами. У соціально-гуманітарній сфері цей метод забезпечує встановлення значення поняттєвих вербальних структур і тлумачиться двояко: а) як їх застосування до предметних галузей (наприклад ідентифікація формулювань положень закону з конкретною ситуацією в практиці юриспруденції) і б) як надання смислу вербальним знаковим структурам.

У цій статті застосовуємо поняття лінгвосеміотичної інтерпретації у четвертому сенсі: «техніка» роботи з текстами як знаковими системами, яка представлена сукупністю прийомів, способів, методів вияву усіх вимірів семіозису досліджуваних текстів. На переконання авторів така інтерпретація дозволяє ввести наукову процедуру текстового аналізу довільної складності, що веде до загальнозначущого результату. А це – шлях формування методології гуманітарно-філософського знання. Вибір комплексного методу лінгвосеміотичної інтерпретації обґрунтовуємо вагомністю семіотики як метанауки, що розв'язує питання передумов наукового знання загалом.

Лінгвосеміотична інтерпретація ІА ускладнюється у зв'язку з метасеміотичною природою тексту акта. З одного боку, йдеться про лінгвосеміотичну інтерпретацію тексту, а іншого – про інтерпретацію закону, представленого цим текстом. Отож лінгвосеміотичну інтерпретацію ІА будемо тлумачити двояко: а) як результат семіозису (знакодії акта на інтерпретатора); б) як техніку дослідження семіозису. Перше тлумачення стосується розуміння акта іммігрантами, для

яких він перетворюється з модусу пізнання на модус буття – «домівку буття» (Heidegger, 1977). Друге тлумачення стосується ключа, який застосовує інтерпретатор-дослідник, і це тлумачення частково перегукується з тлумаченням знакового аналізу у Чарльза Морріса, який розглядає його як вивчення синтаксичного, семантичного і прагматичного вимірів конкретних процесів семіозису та з'ясування правил використання цих знакових засобів (Morris, 1938, с. 6–9). Застосувавши модифікований підхід до розгляду вимірів семіозису, виокремлюємо кодовий, інформаційний та культурний його виміри (докладніше див. (Андрейчук, 2021) і визначаємо мету лінгвосеміотичного аналізу наступним чином: а) опис тих стрижневих жанротвірних кодів, які застосовують законодавці, щоб зробити доступним предметний світ (кодовий вимір). До стрижневих кодів зраховуємо ті, що служать для означання тієї соціальної групи людей, яких стосується акт: *alien, naturalized person, immigrant.*; б) встановлення зв'язку стрижневих кодів з іншими кодами, які визначаються предметом актування та стосуються конкретних норм поведінки осіб, що належать до цієї групи (інформаційний вимір); в) виявлення місця та функцій ІА у просторі правової культури (культурний вимір).

Пропонуємо виокремити низку канонів, на яких, на нашу думку, ґрунтується лінгвосеміотична інтерпретація. Перш за все, розглянемо саме поняття канону. Італійський історик права і теоретик герменевтики Еміліо Бетті (1890–1968) зробив спробу виявити загальну гносеологічну структуру, що лежить в основі всіх форм наукового тлумачення (філологічних, історичних, теологічних, юридичних), і вперше при розгляді поняття інтерпретації застосував поняття канону (Betti, 1987).

Для Бетті було надзвичайно важливо визнати правову інтерпретацію об'єктивною, тобто такою, що виявляється через зв'язок оцінок юристів з реальним життям. Юристи через їхнє знання світу завдяки безпосередньому досвіду і через зв'язки їхніх тверджень з реальним життям можуть досягти рівня знань, який забезпечить канонічну модель філософії права, центральною точкою якої є інтерпретація.

Канон в широкому розумінні – правило або система правил будь-якого виду людської

діяльності (Філософський енциклопедичний с. 267).² У європейській культурі це поняття найчастіше вживається у релігійному контексті – як традиційні настанови щодо віровчення, догматики, культу, церковної організації, що ведуться від Апостолів, Отців Церкви або вироблені церковними Соборами. Також це поняття використовують музикознавці, правознавці та літературознавці. У найзагальнішому сенсі термін вживається при визначенні філософських шкіл та традицій і означає аксіоматизовану систему основних положень та відповідний корпус літературних джерел (Філософський енциклопедичний с. 267). Отож, розглядаючи лінгвосеміотичну інтерпретацію ІА, виокремимо низку канонів – засадничих положень, які вважаємо наріжними нормами у царині правової лінгвосеміотики.

А. Канон детермінованості тлумачення потребами соціуму (моделлю правової реальності). Для інтерпретації необхідне знання людського буття, в якому є місце для предмета і тексту про нього. Текст і його предмет існують з певною метою, що пов'язані зі способом буття. Інтерпретація визначається моделлю реальності. На думку Людвіга Вітгенштайна картиною реальності є пропозиція, бо «якщо я розумію пропозицію, я знаю ситуацію, яку вона представляє» (Wittgenstein, 2002, с. 24). У передмові до «Логіко-філософського трактату» Вітгенштайна Бертран Расселл привертає увагу до того, що «спроможність пропозиції представляти факт ґрунтується на тому факті, що в ній об'єкти представлені знаками» (Wittgenstein, 2002, с. xiii).

Б. Канон цілісності об'єкта інтерпретації. Текст ІА як семіотичний об'єкт є нерозривною єдністю описуваної правової ситуації та її представлення засобами мовного коду: стрижневими кодами, які означають членів соціуму, яких стосується акт, схемами їхнього зв'язку з різними референтними полями лексики в кожному конкретному акті («інформаційні синтагми») та жанровими моделями кодування.

В. Канон вичерпності опису. Коли ІА об'єктивується у знаковій формі, то інтерпре-

² *Етимологічний словник української мови тлумачить слово канон у контексті релігії: «церковне правило, догма; пісня на честь святого; усталена норма» і вказує, що через церковнослов'янське посередництво слово було запозичено в давньоруську мову з грецької: κανών — брусок; прут; лінійка; правило, норма. Так називали серед іншого тростину, яку використовували в будівництві для точності вимірювань як еталон довжини [Етимологічний словник української мови, Т. 2, с. 365].*

тація повинна бути комплексною і враховувати всі виміри цього знака у культурній спільноті. Знак «говорить» з членами спільноти, отождивляючи лінгвіст-інтерпретатор має застосувати низку методичних операцій для повноти реконструкції процесу та результату знакодії. Текст жанру ІА як вербальна знакова одиниця є відкритим для багатьох інтерпретацій і постає перед поглядом інтерпретатора-лінгвіста у вигляді «набору очікувань» (цит. за (Дзера, 2017, с. 28), який потребує вичерпного опису.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Жодне мовне явище не може вважатися адекватно описаним, якщо не враховано його знакодню, тобто ті сутнісні механізми, які регулюють соціальну поведінку носія мови. Ефективною основою вивчення поведінки і стану людини в соціумі є законодавчий дискурс, який породжується законодавчими соціальними інституціями. Законодавчий дискурс США продукується Конгресом США й вербалізується у низці жанрів, серед яких вагому роль відіграє жанр ІА.

Запропонований лінгвосеміотичний підхід до розгляду ІА забезпечує його розгляд як повторюваної єдності знаків у повторюваній комунікативній ситуації, що передбачає: а) установленість мовного кодування (кодовий вимір); б) детермінованість вмісту потребами соціуму

(інформаційний вимір); в) відповідність правовій системі та існуючому соціальному інститутові права (культурний вимір). До основних ознак ІА належать 1) діяльна природа цієї категорії комунікації, яка втілюється в знакодії тексту акта; 2) соціальна природа, яка впливає з діяльної, оскільки кожен вид діяльності соціально обумовлений; 3) жанрова маркованість кодового, інформаційного та культурного виміру знакодії текстів актів у соціумі.

Правовий дискурс, який представлений палітрою правових жанрів, пропонуємо досліджувати в рамках окремого підрозділу лінгвосеміотичних студій – правової лінгвосеміотики. Засадничим методом цього підрозділу вважаємо лінгвосеміотичну інтерпретацію, яка, при умові дотримання основних канонів (детермінованості тлумачення потребами соціуму, цілісності об'єкта інтерпретації та вичерпності опису) має великий потенціал для вивчення жанрів різних типів дискурсів. Зокрема дослідження ІА в рамках правової лінгвосеміотики дозволить виявити а) норми поведінки та статусні характеристики іммігрантів шляхом аналізу їх знакового втілення в текстах актів з використанням різних типів кодів та б) дієвість акта з погляду інформаційного та культурного вимірів його знакодії шляхом використання контент-аналізу текстів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрейчук Н. Виміри семіозису: монографія. Львів: ПАІС, 2021. 352 с.
2. Андрейчук Н. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVIII століття: монографія. Львів: Вид-во Львів. Політехніки, 2011. 280 с.
3. Балинська О. Семіотика права: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
4. Бацевич Ф.С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів: ПАІС, 2005. 264 с.
5. Дзера Оксана. Біблійна інтертекстуальність і переклад: англо-український контекст: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 490 с.
6. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Т. 2: Д-Копці. Київ: Наук. думка, 1985. 572 с.
7. Кравченко Н. К. Міжнародно-правовий дискурс: когнітивно-комунікативний аспект: дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2007.
8. Помірко Р., Бацевич Ф., Паславська А. Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 218 с.
9. Просяна А.В. Мовленнєві жанри законодавчого юридичного дискурсу. *Вісник ОНУ. Сер.: Філологія*, 2018. Т. 23, вип. 2 (18). С. 87–95.
10. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В. І. Шинкарук. К.: Абрис, 2002. 742 с.
11. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.
12. Betti E. On a General Theory of Interpretation: The Raison d'Etre of Hermeneutics. *The American Journal of Jurisprudence*, 1987. Vol. 32, Issue 1. P. 245–268.
13. Bhatia V. K. Analyzing Genre: Language Use in Professional Settings. London: Routledge, 1993. 264 p.

14. Bhatia V. K. *Critical Genre Analysis: Investigating Interdiscursive Performance in Professional Contexts*. London, New York, Routledge, 2017. 232 p.
15. Bhatia V. K. Critical reflections on genre analysis. *Iberica* 24, 2012. P. 17–28.
16. Bhatia V. K. *Worlds of Written Discourse: A genre-based view*, London and New York: Continuum, 2004. P. xvii + 228.
17. Eco U. *Semiotics and the Philosophy of Language*. Bloomington: Indiana University Press, 1984. 242 p.
18. *Genre and the New Rhetoric* / ed. by A. Freedman, P. Medway. London: Taylor and Francis, 1994. 254 p.
19. Halliday M. A. K. *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Maryland: University Park Press, 1978. 256 p.
20. Hasan R. The structure of a text. *Language, Context and Text* / M. A. K. Halliday and R. Hasan (eds). Geelong, Victoria: Deakin University Press, 1985. P. 52–69.
21. Heidegger M. Letter on Humanism. *Basic Writings* / David Farrell Krell ed. New York: Harper& Row, 1977. P. 190–242.
22. Martin J. R. Process and text: Two aspects of human semiosis. *Systemic Perspective on Discourse, Vol. 1: Selected Theoretical Papers from the 9th International Systemic Workshop*. / J. D. Benson and W. S. Greaves (eds), Norwood, NJ: Alex, 1985, P. 248–274.
23. Martin, J. R. Language, register and genre. *Children Writing: Reader* / F. Christie (ed.). Geelong: Deakin University Press, 1984. P. 21–30.
24. Miller C. R. Genre as social action. *Quarterly Journal of Speech*, 70, 1984. P. 151–167.
25. Morris Ch. Foundations of the Theory of Signs. *International Encyclopedia of Unified Science*, 1938, Vol. 1, Number 2. P. 1–59.
26. Steiner P. Semiotics. *International Encyclopedia of Communications in 4 volumes* / ed. in Chief E Barnouw. Oxford, New York: Oxford University Press, 1989. Vol. 4 (Sapi – Zwor). P. 46–50.
27. Swales J.M. *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 260 p.
28. Wittgenstein L. *Tractatus Logico-Philosophicus* / Trans. by D.F.Rears and B.F. McGuinness. With an introduction by Bertrand Russell. London, New York: Routledge, 2002. 106 p.

REFERENCES:

1. Andreichuk, Nadiia. (2021). *Vymiry semiozysu [Semiosis Dimensions]*. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
2. Andreichuk, Nadiia. (2011). *Semiotyka linhvokulturnoho prostoru Anhlii kintsia XV – pochatku XVIII stolittia. [Semiotics of the linguistic-cultural space of England from the end of the 15th to the beginning of the 18th century]*. Lviv: Vyd. Lviv. Polithtniky [in Ukrainian].
3. Balynska, Olha. (2013). *Semiotyka prava. [Semiotics of law]*. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
4. Batsevych, Floriy. (2005). *Linhvistychna henolohiya: problemy i perspektyvy. [Linguistic genealogy: problems and prospects]*. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
5. Dzera, Oksana. (2017). *Bibliyna intertekstualnist i pereklad: anhlo-ukrayinskyi kontekst. [Biblical intertextuality and translation: the English-Ukrainian context]*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
6. *Etymolohichniy slovnyk ukrayinskoyi movy u 7 t. (1985). [Etymological dictionary of the Ukrainian language in 7 vol.]*. T. 2: D – Koptsi. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
7. Kravchenko, Nataliia. (2007). *Mizhnarodno-pravovyi dyskurs: kohnityvno-komunikatyvnyi aspect. [International legal discourse: the cognitive-communicative aspect]. Doctor's thesis*. Kyiv: Kyiv National Taras Shevchenko University [in Ukrainian].
8. Pomirko, Roman; Batsevych, Floriy; Paslavska, Alla. (2010). *Movlennievi zhanry v mizhkulturniy komunikatsiyi. [Speech genres in intercultural communication]: Lviv: PAIS [in Ukrainian]*.
9. Prosiiana, Aliona. (2018). *Movlennievi zhanry zakonodavchho yurydychnoho dyskursu. [Speech genres in legislative legal discourse]. Visnyk ONU. Ser: Filolohiya. T. 23, vyp. 2 (18) [in Ukrainian]*.
10. Shynkaruk V. I. (Eds.). (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk. [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. K.: Abrys [in Ukrainian].
11. Yahontova, Tetiana. (2009). *Linhvistychna henolohiya naukovoji komunikatsiyi. [Linguistic genealogy of scientific communication]*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
12. Betti E. (1987). On a General Theory of Interpretation: The Raison d'Être of Hermeneutics. *The American Journal of Jurisprudence*, Vol. 32, Issue 1.
13. Bhatia V. K. (1993). *Analyzing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Routledge.
14. Bhatia V. K. (2017). *Critical Genre Analysis: Investigating Interdiscursive Performance in Professional Contexts*. London, New York, Routledge.

15. Bhatia V. K. (2012). Critical reflections on genre analysis. *Iberica* 24.
16. Bhatia V. K. (2004). *Worlds of Written Discourse: A genre-based view*, London and New York: Continuum.
17. Eco U. (1984). *Semiotics and the Philosophy of Language*. Bloomington: Indiana University Press.
18. *Genre and the New Rhetoric* (ed. by A. Freedman, P. Medway). (1994). London: Taylor and Francis.
19. Halliday M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Maryland: University Park Press.
20. Hasan R. (1985). The structure of a text. *Language, Context and Text* / M. A. K. Halliday and R. Hasan (eds). Geelong, Victoria: Deakin University Press.
21. Heidegger M. (1977). Letter on Humanism. *Basic Writings* / David Farrell Krell ed. New York: Harper& Row.
22. Martin J. R. (1985). Process and text: Two aspects of human semiosis. *Systemic Perspective on Discourse, Vol. 1: Selected Theoretical Papers from the 9th International Systemic Workshop* / J. D. Benson and W. S. Greaves (eds), Norwood, NJ: Alex.
23. Martin, J. R. (1984). Language, register and genre. *Children Writing: Reader* / F. Christie (ed.). Geelong: Deakin University Press.
24. Miller C. R. (1984). Genre as social action. *Quarterly Journal of Speech*, 70.
25. Morris Ch. (1939). Foundations of the Theory of Signs. *International Encyclopedia of Unified Science*. Vol. 1, Number 2.
26. Steiner P. (1989). Semiotics. *International Encyclopedia of Communications in 4 volumes* / ed. in Chief E Barnouw. Oxford, New York: Oxford University Press. Vol. 4 (Sapi – Zwor).
27. Swales J. M. (1990). *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
28. Wittgenstein L. (2002). *Tractatus Logico-Philosophicus* / Trans. by D.F.Rears and B.F. McGuinness. With an introduction by Bertrand Russell. London, New York: Routledge.

УДК 811.111'373.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-2>

Ірина ДІЛАЙ

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000

ORCID: 0000-0001-9626-290X

Бібліографічний опис статті: Ділай, І. (2023). Ключовість у художньому тексті (на матеріалі роману М. Етвуд «Оповідь служниці»). *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 12–18, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-2>

КЛЮЧОВІСТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. ЕТВУД «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ»)

Стаття присвячена автоматизованому виявленню з метою подальшої інтерпретації ключових лексичних одиниць у романі «Оповідь служниці» відомої канадської письменниці-постмодерністки Маргарет Етвуд. Мета дослідження – апробувати оптимальну методологію корпусокерованого виокремлення ключових слів та словосполук з художнього тексту.

Методологія. Аналіз ключовості є важливою складовою контент-аналізу художніх творів, оскільки це дає уявлення про основні теми, мотиви, ідеї, які намагається донести автор, а також про особливості ідіостилу автора. Матеріалом аналізу є текст роману М. Етвуд, який, як і інші твори письменниці, раніше не досліджувався на предмет ключовості.

Проведене дослідження складалося із кількох етапів відповідно до поставлених завдань: 1) створено анотований електронний корпус тексту роману; 2) підібрану порівнюваний референтний корпус для виявлення ключових лексичних одиниць; 3) автоматизовано встановлено ключові лексичні одиниці у тексті роману та здійснено інтерпретацію даних. Для цього застосовано корпусний інструментарій Sketch Engine, в основі якого закладена проста статистична міра для встановлення ключовості.

В ході здійсненого аналізу визначено такі ключові лексичні одиниці: авторські неологізми, створені М. Етвуд для опису суспільного ладу в дистопії під назвою Джилід (Gilead, Aunt, Commander, Handmaid, Econowife, Unwom-en, Mayday, Prayvaganza, Salvagings, Birthmobile тощо), опису інтер'єру (sitting room, white curtain, sitting room door, kitchen table, white cloth, birthing stool, window seat, double door, back door, folding wooden chair), опису побуту та обов'язків служниць (nightgown, rustle (of a dress), bedsheet, dishtowel, hand lotion, paper napkin; to kneel, to outspread, to unbutton), кольори (red, white). За частиномовною належністю найбільший коефіцієнт ключовості спостерігаємо у займенників (2,7), за якими слідує прислівники (1,5) і дієслова (1,3).

Методологія автоматизованого визначення ключовості апробована в цьому дослідженні може бути застосована до аналізу текстів різного типу. Результати здійсненого дослідження встановлені на основі об'єктивних статистичних критеріїв, слугують попереднім етапом контент-аналізу та дискурс-аналізу, тому ще потребують більш детальної інтерпретації.

Ключові слова: ключовість, художній текст, ключові лексичні одиниці, цільовий корпус, референтний корпус.

Ірина ДІЛАЙ

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of English Philology, Ivan Franko National University of Lviv, 1 Universytetska str., Lviv, Ukraine, 79000

ORCID: 0000-0001-9626-290X

To cite this article: Dilai, I. (2023). Klyuchovist' v khudozhnyomu teksti (na materiali romanu M. Etwud «Opovid' sluzhnytsi») [Keyness in literary text (based on the novel «The Handmaid's Tale» by M. Atwood)]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 12–18, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-2>

KEYNESS IN LITERARY TEXT (BASED ON THE NOVEL «THE HANDMAID'S TALE» BY M. ATWOOD)

The article deals with the automatic detection and further analysis of the key lexical items in the novel «The Handmaid's Tale» by the prominent Canadian postmodern author Margaret Atwood. The aim of the study is to elaborate an efficient methodology of a corpus-driven extraction of key words and phrases from literary text.

Keyness analysis serves as a significant component of the content analysis of the works of art providing clues about prevailing themes, motifs and messages conveyed by the author as well as illuminating insights into the author's narrative style. The keyness in the novels by M. Atwood has not been subject to scrutiny before.

The conducted study consisted of several stages according to the tasks set: 1) the corpus of the text of the novel under analysis has been created and annotated; 2) the comparable reference corpus to detect the key items has been selected and applied; 3) the automatic keyness analysis has been conducted, followed by the further interpretation of the findings. The Sketch Engine corpus tool based on simple math for keywords has been used in order to process the data.

In the course of the analysis, the following key lexical items have been identified: author's neologisms created by M. Atwood to describe the social order in the dystopia called Gilead (Gilead, Aunt, Commander, Handmaid, Econowife, Unwomen, Mayday, Prayvaganza, Salvagings, Birthmobile, etc.), to describe the interior (sitting room, white curtain, sitting room door; kitchen table, white cloth, birthing stool, window seat, double door, back door, folding wooden chair), to describe the routine and duties of Handmaids (nightgown, rustle (of a dress), bedsheet, dishtowel, hand lotion, paper napkin; to kneel, to outspread, to unbutton), colours (red, white), etc. According to the part of speech, the highest keyness score is observed in pronouns (2.7), followed by adverbs (1.5), and verbs (1.3).

The implications of the conducted analysis go beyond the study of the chosen sample of text in view of the fact that the procedure applied to automatically detect key lexical items can be implemented both for literary and non-literary texts. However, the interpretation of the keyness in literary texts requires more subtle content and discourse analyses.

Key words: keyness, literary text, key lexical items, target corpus, reference corpus.

Актуальність проблеми. Ключові слова – це слова, які зустрічаються статистично значно частіше в тексті або корпусі, ніж у порівнюваному, більшому референтному тексті або корпусі (Scott, 1999). Їхня частотність відображає значущість змісту або структури, яка аналізується. Тому, вивчення вживання ключових слів може слугувати відправним пунктом художньої інтерпретації даних (Fischer-Starche, 2010, 65), адже вони вказують на теми або структурні ознаки, які переважають. Актуальним у сучасному прикладному мовознавстві є автоматизоване встановлення ключових слів у різних типах текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення ключових слів має довгу лінгвістичну традицію. Якщо спочатку ключові слова встановлювали інтуїтивно, зараз це здійснюється автоматизовано. Найперші спроби виокремлення ключових слів знаходимо у О. Ладендорфа (1906) «Historisches Schlagwörterbuch (Словнику історичних ключових слів)» та Ф. Леппа (1908) у його праці про ключові слова періоду Реформації. Обидва дослідники інтуїтивно встановлювали ключові слова, які були найбільш важливими для періодів, які вони вивчали. Такий підхід знайшов продовження у німецькомовних країнах: Г. Штраус, У. Гас і Г. Гаррас (1989), а також Д. Герберг (1997), В. Тойберт (1989) аналізували значущі політичні терміни. У Франції Е. Бенвеніст (1954) дослідив конотації та значення французького терміна «цивілізація». У Великобританії Дж. Фірт (1935, 1957) та Р. Вільямс (1983) перші інтуїтивно визначали суспільно вагомі ключові слова (Fischer-Starche, 2010, 67–68).

Сучасний корпусний інструментарій дозволяє автоматизовано визначати ключові слова у різних типах текстів. Детальний опис методик зустрічаємо зокрема у К. Габріелятоса, А. Кілгарріффа, С. Гріса та ін. (Gabrielatos, 2018; Kilgarriff, 2009; Gries, 2010). Встановлення ключових слів у художніх текстах за допомогою корпусного інструментарію є доволі поширеним у сучасній корпусній стилістиці. Зокрема, ключові слова у текстах Дж. Остен досліджувала Б. Фішер-Старке (Fischer-Starche, 2010). Інші дослідження у цьому напрямі здійснюються колективом під керівництвом М. Мальбенг і П. Стоквела в рамках т. з. *CLIC Dickens project* (Mahlberg et al, 2020). Нами раніше було досліджено ключовість у політичних промовах Дж. МакЕйна на основі корпусно-керованого підходу до досліджуваного матеріалу із застосуванням корпусного менеджера UAM (Dilai, 2020).

Мета цього дослідження – апробувати методику виявлення ключових слів у художньому тексті за допомогою корпусного інструментарію. Матеріалом дослідження слугував текст роману-дистопії відомої сучасної канадської письменниці Маргарет Етвуд «Оповідь служниці» (1984), який, як і інші твори письменниці, раніше не досліджувався на предмет ключовості. Мета передбачає виконання таких завдань: 1) здійснити морфолого-синтаксичну анотацію корпусу роману «Оповідь служниці» М. Етвуд; 2) підібрати а) сумісний референтний корпус для здійснення порівняння лексичної канви та виокремлення ключових слів у цільовому корпусі, б) підібрати ефективний корпусний інструментарій, який опирається на

найбільш оптимальні статистичні міри обчислення ключовості у тексті; 3) автоматизовано виокремити ключові слова у тексті роману «Оповідь служниці» М. Етвуд з метою їх наступної інтерпретації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автоматизоване виявлення ключових слів покликане сприяти повній та об'єктивній швидкій інтерпретації тексту, дозволяє здійснити автоматизований контент-аналіз тексту. Не можна стверджувати, що автори навмисно підбирають ключові слова для передачі певних ідей та створення образів. Водночас, у певних випадках, не можна відкидати телеологічної сутності ключових слів та словосполук у тестах, зокрема художніх. Корпусний аналіз покликаний виявити ключові слова незалежно від їхнього свідомого чи несвідомого вживання. Інтуїтивне виявлення ключових слів у тексті є завжди суб'єктивним та намагається встановити випадки свідомого використання автором певних слів в якості стилістичних прийомів, носіїв вагомого змістового навантаження тощо.

Відповідно до різних підходів до ключовості в тексті дослідники розрізняють ключові слова (*keywords*) та ключові слова (*key words*). Якщо перші встановлюють на основі об'єктивних емпіричних корпусних даних, то останні – внаслідок стилістичної інтерпретації тексту, здійсненої фахівцем переважно без використання підрахунків. Обидва способи можуть ефективно та науково переконливо виявити як однакові, так і відмінні ключові слова в одному і тому ж тексті. У нашому дослідженні ключові слова (одиниці) визначаємо за допомогою статистичних прийомів та корпусного інструментарію, спеціально розробленого та апробованого для вивчення ключовості. Застосований підхід видається найбільш оптимальним, оскільки враховує останні напрацювання в галузі обробки природної мови та може бути застосованим до різних текстів.

Особливістю автоматизованого виявлення ключовості у художніх текстах є потреба виходу за межі одного слова, встановлення ключовості словосполук. У термінології корпусної лінгвістики це означає виявлення ключових колокацій (*lexical bundles* за Д. Байбером, 1999), кластерів (Scott, 1999) або *n-grams*. Образність у художньому тексті автоматично експлікується за допомогою таких ключових словосполук. Проте, слід зауважити, що корпусний (корпусо-керований) підхід до ключовості може оминути слова та словосполуки, які є вагомими для розуміння та сприйняття тексту, але не мають високої частоти представленості, щоб їх кваліфікувати як ключові. Проблема охоплення салієнтної інформації корпусним інструментарієм – одна з найбільш актуальних та досі не вирішених.

Отож, беручи за основу частотність лексичного наповнення у художньому тексті, за допомогою корпусного менеджера було встановлено ключовість окремих лексичних одиниць у романі М. Етвуд «Оповідь служниці». Дослідження складалося із кількох етапів, які відповідають викладеним вище завданням. Для здійснення анотації електронного тексту роману, а також для встановлення ключових слів на основі статистичних підрахунків було застосовано *Sketch Engine*, який після апробації інших аналогів обробки лексичної інформації в тексті виявився найоптимальнішим.

Загальну статистичну інформацію щодо лексичної наповненості роману, встановлену на основі *Sketch Engine*, подано у Таблиці 1. Зокрема, наведено частотність вживання унікальних слів (типів) та їх загальну частотність (токенів), що дає можливість обчислити *type/token ratio*. Наведено також частотні показники повнозначних частин мови, які потенційно можуть бути ключовими словами. Дослідження ключовості, як правило, залишає поза увагу так звані *stop words* – функціональні слова.

Таблиця 1

Статистика лексичної наповненості роману М. Етвуд «Оповідь служниці»

Лексичні одиниці	унікальна частотність (<i>types</i>)	загальна частотність (<i>tokens</i>)
Іменники	3898	18969
Дієслова	1547	20650
Прикметники	1563	5836
Прислівники	451	7416
Лексичні одиниці (загал.)	97 314	118 710

Type-token ratio – статистична величина, яка вказує на лексичну насиченість тексту. Для твору, що досліджується, вона складає $0,82 \cdot 100 = 82\%$. Такий показник є доволі високим порівняно з багатьма іншими авторами, дослідженими раніше (Ali, Husein, 2014), та свідчить про значне лексичне розмаїття твору.

Ключові слова хибно вважати найчастотнішими словами у корпусі. З метою виявлення ключових слів застосовують порівняння вживання слів у кількох текстах. Слова, які суттєво відрізняються за статистичними показниками у цих текстах, претендують на ключовість. Саме статистичні критерії ключовості, базовані на відносній частотності, а не абсолютній частотності, застосовуються для її об'єктивного встановлення. Обов'язковою складовою автоматизованого виявлення ключовості є підбір порівнюваного референтного корпусу. Низка дослідників схиляються до думки про те, що референтний корпус повинен бути більшим за розміром, достатньо репрезентативним та збалансованим. Проте для встановлення ключовості в окремому художньому тексті можна підібрати також схожі за стилем, тематикою тексти, референтним корпусом може слугувати корпус усіх творів автора або якийсь інший твір того ж автора. Зрозуміло, що залежно від обраного референтного корпусу результати дослідження можуть суттєво відрізнитися. Тому, проблема відбору оптимального референтного корпусу задля встановлення ключовості є однією із основних у корпусній лінгвістиці.

Після кількох спроб підбору оптимального референтного корпусу для цільового корпусу – тексту роману М. Етвуд «Оповідь служниці» – було прийнято рішення використати доступний у *Sketch Engine* корпус *English Web 2020 (eTenTen)*. Цей корпус великий за розміром (36 млрд слів), охоплює тексти різних жанрів та стилів, доступних у мережі. Обраний референтний корпус анований за тією ж схемою, що й цільовий корпус з використанням *English Penn Treebank tagset*.

Sketch Engine застосовує прості математичні обчислення для встановлення ключовості, які ґрунтуються на відносній (нормалізованій на млн слововживань) частотності (Kilgarriff, 2009), а саме:

$$\frac{fpm_{rmfocus} + N}{fpm_{rmref} + N}$$

де $fpm_{rmfocus}$ – нормалізована (на млн) частотність слова у цільовому корпусі,

fpm_{rmref} – нормалізована (на млн) частотність слова у референтному корпусі, ($N = 1$).

Отож, в результаті зіставлення цільового та референтного корпусів було виявлено ключові слова та ключові словосполучення. При цьому, *Sketch Engine* дозволяє окремо дослідити унікальні ключові слова та звичайні слова, які набувають статусу ключових у творі. Найвищий коефіцієнт унікальної ключовості природно спостерігаємо у власних назвах – іменах персонажів та місцях, зображених у творі: *Moira* (595,3), *Ofglen* (585,5), *Janine* (452,4), *Lydia* (229,4), *Cora* (191,8), *Serena* (172,3), *Gilead* (141) та ін. Таблиця 2 відображає інші унікальні ключові слова у корпусі «Оповідь служниці», на які покладено певне змістове та ідейне навантаження.

Як видно з Таблиці 2, перші позиції серед унікальних ключових слів займають авторські

Таблиця 2

Ключові слова у романі М. Етвуд «Оповідь служниці»

Ключове слово	Коефіцієнт	Ключове слово	Коефіцієнт	Ключове слово	Коефіцієнт
1. Aunt	140	11. Salvagings	43	21. rustle	34
2. Handmaid	130	12. pre-Gilead	43	22. dishtowel	33
3. Gileadian	94	13. unwomen	43	23. salvager	33
4. Mayday	74	14. kneel	42	24. oblong	32
5. nightgown	71	15. Scrabble	38	25. tulip	32
6. washroom	62	16. bedsheet	36	26. outspread	32
7. searchlight	48	17. Prayvaganza	35	27. banister	32
8. shatterproof	47	18. Econowives	35	28. unbutton	30
9. Commander	46	19. cupboard	34	29. ashtray	28
10. Birthmobile	43	20. whispering	34	30. footstool	27

неологізми, створені М. Етвуд для опису суспільного ладу в дистопії під назвою Джилід (*Gil-ead*), серед яких виділяємо суспільні ролі (*Aunt, Commander, Handmaid, Econowife, Unwomen* тощо), суспільні події (*Mayday, Prayvaganza, Salvagings* тощо), реалії (*Birthmobile*). Інші ключові слова вказують на правила поведінки та атмосферу, яка панувала у цьому вигаданому тоталітарному суспільстві, яке нагадувало в'язницю для жінок: *searchlight, shatterproof (windows), whispering*. Жінка у цьому суспільстві була нижчою істотою, на що вказує авторський неологізм, який описує особливо нещасних жінок – *Unwomen*, які мешкали ізольовано від інших і виконували надважку працю в особливо шкідливих умовах. Служниці (*Handmaids*) були сексуальним об'єктом та сурогатними матерями для *Commanders*, позбавленими будь-яких прав і свобод, тому й не випадковим є потрапляння до ключових слів елементів їхнього побуту та їхніх обов'язків: *nightgown, rustle (of a dress), bedsheet, dishtowel; to kneel, to outspread, to unbutton* тощо. У такому суспільстві з'являється бажання займатися давно забутими і забороненими речами, наприклад, пограти у відому настільну гру *Scrabble* потай від інших.

До загальноновживаних ключових слів у романі М. Етвуд потрапляють у порядку спадання ключовості: займенники (*she, I, her, me, it, they, he, we*), дієслова (*say, know, would, think, do, look, could, go, sit, must, want, tell, remember, see, turn, stand, walk, hear, smile, smell, come, suppose, wait, be*), іменники (*woman, hand, eye, room, door, thing, face, head, bed, wife, way, man, dress, mother, voice, hair, chair, foot, joy*), прикметники (*red, white*), прислівники (*there, too, now, maybe, here, then*). З'ясовано, що за части-

номовною належністю найбільший коефіцієнт ключовості є у займенників (2,7), за якими слідує прислівники (1,5) і дієслова (1,3). Ключовість займенників *she* та *I* відображає різні типи оповіді у творі, при цьому переважає відсторонений наратор-спостерігач, який доволі скупко описує дії головних героїв (*walk, sit, stand, go, wait* тощо), практично не вживаючи прислівники на позначення способу дії.

Окрім ключових слів виявлено ключові словосполучення у тексті роману «Оповідь служниці», найважливіші з яких наведено у Таблиці 3. До них також потрапили власні назви, які не включаємо у цю таблицю.

Ключові лексичні одиниці можна об'єднати за семантичною та тематичною схожістю (Stubbs, 2001). Детальніший аналіз ключових словосполучень засвідчує, що значна частина їх належить до тематичної групи опису інтер'єру (*sitting room, white curtain, sitting room door, kitchen table, white cloth, birthing stool, window seat, double door, back door, folding wooden chair* та побутових речей (*hand lotion* – лосьйон для рук, що був розкішною, *paper napkin*). Та особливу увагу привертає кольорова гамма твору: червоний (*red shoe, Red Center, red dress, red brick, red smile*, а також *red skirt, red cloth, red-gloved hand, red habit, red robe, red veil, red light, red berries, red Handmaids, red face, red umbrella, red car, red women, red vinyl, red bodies, red velvet cushions, red stripes, red smoke, red stockings, red arm bands, red spreads, red events, red Birthmobile, red cloak, red pairs, red radiation, red shroud, red writing, red spangles, red balloons*) та білий кольори (*white wing, white cotton, white curtain, white cloth*, а також *white bag, white enamel, white headdress, white cotton socks, white gauze mask, white shift, white night-*

Таблиця 3

Ключові словосполучення у романі М. Етвуд «Оповідь служниці»

Ключові кластери	Коефіцієнт	Ключові кластери	Коефіцієнт	Ключові кластери	Коефіцієнт
1. <i>sitting room</i>	98	11. <i>kitchen table</i>	44	21. <i>dried flower</i>	31
2. <i>white wing</i>	92	12. <i>white cloth</i>	43	22. <i>red brick</i>	29
3. <i>hand lotion</i>	73	13. <i>sitting room door</i>	43	23. <i>back door</i>	27
4. <i>soul scroll</i>	68	14. <i>red dress</i>	41	24. <i>Gileadean regime</i>	27
5. <i>night chapter</i>	57	15. <i>birthing stool</i>	34	25. <i>pig ball</i>	26
6. <i>red shoe</i>	51	16. <i>window seat</i>	34	26. <i>plaster eye</i>	26
7. <i>Red Center</i>	50	17. <i>black van</i>	33	27. <i>underground femaleroad</i>	26
8. <i>white cotton</i>	49	18. <i>double door</i>	33	28. <i>folding wooden chair</i>	26
9. <i>white curtain</i>	49	19. <i>paper napkin</i>	32	29. <i>red smile</i>	26
10. <i>former time</i>	47	20. <i>shirt sleeve</i>	31	30. <i>shopping partner</i>	26

gown, white shape, white steps, white dress, white hair, white bathroom тощо). Служниці носили довгі червоні сукні, червоне взуття та білі каптури. Ключовість цих кольорів вказує на їх символізм та художню образність. Зокрема, червоний колір символізує кров, а також плодючість та непристойність служниць.

Наступним етапом аналізу ключових слів може бути встановлення їхньої дисперсії у тексті та детальніший аналіз високочастотних кластерів, що дає загальне уявлення про структурування тесту (Thornbury, 2010, 280).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виявленні автоматизованим способом ключові лексичні одиниці у романі М. Етвуд «Оповідь служниці» підтверджують тематичну спрямованість роману-дистопії: сто-

суються опису тоталітарного режиму дистопії, гендерної тематики. Окрім цього, ключові слова та словосполучення вказують на своєрідний авторський художній стиль, стосуються символів та образів, створених авторкою, унікального нараторського стилю, які вимагають подальшої інтерпретації та залучення інших методів дослідження. Таким чином, ключовість художнього твору є об'єктивним підґрунтям для проведення контент-аналізу та критичного аналізу дискурсу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо саме у якісній інтерпретації результатів статистичного виявлення ключовості, а також в апробації методології автоматизованого виявлення ключових слів на інших художніх творах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ali S. M., Husein K. S. The comparative power of type/token and hapax legomena/type ratios: a corpus-based study of authorial differentiation. *Advances in Language and Literary Studies*. 2014, Vol. 5, No 3. P. 112–119.
2. Atwood M. *The Handmaid's Tale*. London: Vintage, 1996. 320 p.
3. Dilai I., Dilai M. Automatic extraction of keywords in political speeches. *Proceedings of IEEE CSIT 2020*. 23–24 September 2020, Zbarazh – Lviv. P. 291–294.
4. Fischer-Starcke B. *Corpus Linguistics in Literary Analysis. Jane Austen and her Contemporaries: Studies in Corpus and Discourse*. W. Teubert, M. Mahlberg [Eds.]. London, New York: Continuum International Publishing Group, 2010. 226 p.
5. Gabrielatos C. Keyness analysis: Nature, metrics and techniques. Taylor, C., Marchi, A. (eds.) *Corpus Approaches to Discourse: A critical review*. London: Routledge, 2018. P. 225–258.
6. Gries S. Th. Useful statistics for corpus linguistics. *A Mosaic of Corpus Linguistics: Selected Approaches*. Sánchez, A. & Almela, M. eds. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010. P. 269–291.
7. Kilgariff A. Simple maths for keywords. Proceedings of Corpus Linguistics Conference CL2009. Mahlberg, M., González-Díaz, V. & Smith, C. (eds.), University of Liverpool, UK, July 2009. URL: <https://www.sketchengine.eu/wp-content/uploads/2015/04/2009-Simple-maths-for-keywords.pdf>
8. Mahlberg M., Stockwell P., Wiegand V., Lentin J. *CLiC 2.1. Corpus Linguistics in Context*, 2020. URL: <https://www.clic.bham.ac.uk>
9. Scott M. *WordSmith Tools. 3.0*. Oxford: OUP, 1999. 149 p.
10. Stubbs M. *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell, 2001. 267 p.
11. Sketch Engine. URL: <https://www.sketchengine.eu/>
12. Thornbury S. What can a corpus tell us about discourse? *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*. A. O'Keeffe, M. McCarthy (eds.) London: Routledge, 2010. P. 270–287.

REFERENCES:

1. Ali, S. M. & K. S., Husein. (2014). The comparative power of type/token and hapax legomena/type ratios: a corpus-based study of authorial differentiation. *Advances in Language and Literary Studies*, 5(3), 112–119.
2. Atwood, M. (1996). *The Handmaid's Tale*. London : Vintage.
3. Dilai, I. & Dilai, M. (2020). Automatic extraction of keywords in political speeches. *Proceedings of IEEE CSIT 2020*. 23–24 September 2020, Zbarazh – Lviv. 291–294.
4. Fischer-Starcke, B. *Corpus Linguistics in Literary Analysis. Jane Austen and her Contemporaries: Studies in Corpus and Discourse*, W. Teubert, M. Mahlberg (Eds.). London, New York : Continuum International Publishing Group, 2010.
5. Gabrielatos, C. (2018). Keyness analysis: Nature, metrics and techniques. Taylor, C., Marchi, A. (eds.) *Corpus Approaches to Discourse: A critical review*. London : Routledge. 225–258.

6. Gries, S. Th. (2010). Useful statistics for corpus linguistics. *A Mosaic of Corpus Linguistics: Selected Approaches*, Sánchez, A. & Almela, M. (Eds.), (pp. 269–291). Frankfurt am Main : Peter Lang.
7. Kilgarriff, A. (2009). Simple maths for keywords. Proceedings of Corpus Linguistics Conference CL2009, Mahlberg, M., González-Díaz, V. & Smith, C. (Eds.), University of Liverpool, UK. Retrieved from: <https://www.sketch-engine.eu/wp-content/uploads/2015/04/2009-Simple-maths-for-keywords.pdf>
8. Mahlberg, M., Stockwell, P., Wiegand, V. & J. Lentin. (2020). *CLiC 2.1. Corpus Linguistics in Context*. Retrieved from: <https://www.clic.bham.ac.uk>
9. Scott, M. (1999). *WordSmith Tools. 3.0*. Oxford : OUP.
10. Stubbs, M. (2001). *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford : Blackwell.
11. *Sketch Engine*. Retrieved from: <https://www.sketchengine.eu/>
12. Thornbury, S. (2010). What can a corpus tell us about discourse? *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*, A. O'Keeffe, M. McCarthy (Eds.), (pp. 270–287). London : Routledge.

УДК 811.111-112(076)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-3>

Maiia KARPUSHYNA

PhD in Pedagogy, Associate Professor at the Foreign Languages Department, Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, 46 Shevchenko Street, Khmelnytskyi, Ukraine, 29000
ORCID: 0000-0002-9480-0070

To cite this article: Karpushyna, M. (2023). Comparative Grammar as a Crucial Component of Training Interpreters/Translators. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 19–27, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-3>

COMPARATIVE GRAMMAR AS A CRUCIAL COMPONENT OF TRAINING INTERPRETERS/TRANSLATORS

The research deals with the current trends in comparative grammar and its salient role in training translators/interpreters. Comparative grammar is widely considered to be a crucial component of translators/interpreters' training as its aim is to analyze the grammar of a source and target languages and to use appropriate patterns in the translating process. Consequently, the research is aimed at exploring current trends in the selected study and determining possible options for applying the results of the research in training translators/interpreters. Comparative grammar issues became a subject of many researchers throughout history, including Franz Bopp, Wilhelm von Humboldt, Edward Sapir, Noam Chomsky, Panteleimon Kulish and others. Contemporary researchers (Mona Baker, María A. Gómez-González, J. Lachlan Mackenzie, and Elsa González, William Croft, Yu. Zhluktenko and A. Levytskyi, I. Korunets, O. Havrysh, I. Grachova, S. Bulenok and more) have made noticeable contributions in this linguistic area but there is still a space for further research in particular when it concerns translation field. The article analyzes the reasons of a comparative grammar weight in preparation of the future experts in translation. They include improved understanding of the source language and the target language; better ability to recognize and correct errors; enhanced cross-cultural communication. Overall, the ability to understand and apply comparative grammar is a crucial component of interpreter training. By developing a deep understanding of the grammar of both the source and target languages, interpreters can accurately and effectively convey meaning across language barriers.

A thorough look has been given to comparative grammar of the English and Ukrainian languages syllabus and the researches, which have been analyzed, created the opportunity for the consequent thing to happen. Basic concepts of syntax, morphology, and phonology, language typology, comparative method, grammatical structures, semantic analysis, and discourse analysis have been included in the newly elaborated syllabus.

To achieve the learning outcomes some methods have been offered, among them comparative analysis, contrastive analysis, hands-on activities, multimedia resources, group work, lecture-based teaching, problem-based learning, language immersion etc. The analytical research and pragmatic approach suggest sensible strategies for effective teaching of comparative grammar (teaching the basics, using real-world examples, encouraging critical thinking, using a variety of teaching methods, providing feedback and support). The consequent research will deal with functional grammar and the relationship between grammar, discourse, and context.

Key words: comparative grammar, source language, target language, current trends, translation, training, bilingualism.

Майя КАРПУШИНА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, Україна, 29000
ORCID: 0000-0002-9480-0070

Бібліографічний опис статті: Карпушина, М. (2023). Comparative Grammar as a Crucial Component of Training Interpreters/Translators. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 19–27, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-3>

ПОРІВНЯЛЬНА ГРАМАТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Дослідження стосується сучасних тенденцій у порівняльній граматиці та її важливої ролі в підготовці перекладачів. Актуальність дослідження зумовлена ключовою роллю порівняльної граматики у підготовці письмових/

усних перекладачів, оскільки її метою є аналіз граматики вихідної та цільової мов і використання відповідних шаблонів у процесі перекладу, тому вивчення сучасних тенденцій у розвитку цього предмету вимагає систематичного дослідження.

Отже, метою статті є вивчення сучасних тенденцій у вибраному дослідженні та визначення можливих варіантів застосування його результатів у підготовці перекладачів. Питання порівняльної граматики стали предметом досліджень багатьох науковців упродовж історії, зокрема Франца Боппа, Вільгельма фон Гумбольдта, Едварда Сепіра, Ноама Хомського, Пантелеймона Куліша та інших. Сучасні дослідники (Мона Бейкер, Марія А. Гомес-Гонсалес, Дж. Лаклан Макензі та Ельза Гонсалес, Вільям Крофт, Ю. Жлуктенко та А. Левицький, І. Корунець, О. Гавриш, І. Грачова, С. Буленок та інші) зробили помітний внесок у цю лінгвістичну галузь, але все ще є простір для подальших досліджень, зокрема, коли це стосується сфери перекладу. У статті аналізуються основи підготовки майбутніх перекладачів, які включають краще розуміння мови оригіналу та мови перекладу, зокрема граматичних, семантичних особливостей; здатність розпізнавати та виправляти помилки; більш інтенсивне міжкультурне спілкування. Сучасні тенденції у дослідженні порівняльної граматики дають підстави вважати її вирішальним компонентом підготовки перекладачів, бо глибоке розуміння граматики як вихідної, так і цільової мов, формує здатність точно й ефективно передавати значення, долати мовні бар'єри. Ґрунтовно розглянуті дослідження дозволили скорегувати роботу програму навчальної дисципліни з порівняльної граматики англійської та української мов, яка включає основні поняття синтаксису, морфології та фонології, типології мови, порівняльного методу, граматичних структур, семантичного аналізу та аналізу дискурсу.

Для досягнення результатів навчання були запропоновані деякі методи, серед яких порівняльний аналіз, практичні заняття, мультимедійні ресурси, групова робота, лекційне навчання, проблемне навчання, мовне занурення тощо. Аналітичне дослідження та прагматичний підхід дозволив добрати низку розумних стратегій для ефективного викладання порівняльної граматики (викладання основ, використання реальних прикладів, заохочення критичного мислення, використання різноманітних методів навчання, забезпечення зворотного зв'язку та підтримки). Подальше дослідження стосуватиметься функціональної граматики та зв'язку між граматиною, дискурсом і контекстом.

Ключові слова: порівняльна граматика, вихідна мова, цільова мова, сучасні тенденції, переклад, навчання, білінгвізм.

Topicality of the research. While technological advancements have made machine translation more accessible and efficient, the human touch remains essential in producing high-quality translations. As such, comparative grammar continues to be an important component of interpreters/translators' training, allowing them to bring a deep understanding of language and structure to their work. Comparative grammar examines the structures, rules, and patterns that govern language use across multiple languages, with the goal of understanding the fundamental principles that underlie human language. It typically involves comparing the grammar of related languages, such as the Romance languages or the Germanic languages, in order to identify similarities and differences. By comparing the grammar of these languages, linguists can identify shared features that are likely to be inherited from a common ancestor language, as well as divergent features that have developed independently in each language over time. In addition to studying the grammar of related languages, comparative grammar can also involve comparing the grammar of languages from different language families, in order to identify patterns of linguistic change and borrowing. Thus, the aim of comparative grammar is to better understand

the nature of language and how it is structured, while the tasks of comparative grammar involve analyzing the grammar of different languages, reconstructing language families, explaining language change, and informing language teaching and learning.

English and Ukrainian are two languages that belong to different language families – English belongs to the Germanic branch of the Indo-European family, while Ukrainian belongs to the Slavic branch of the same family. As a result, there are many differences between English and Ukrainian grammars, including word order (Both English and Ukrainian generally follow a subject-verb-object word order in declarative sentences. However, Ukrainian has more flexible word order, allowing for other word orders to be used for emphasis or stylistic purposes), noun cases (Ukrainian has a richer system of cases than English, with seven cases compared to English's two (nominative and genitive), adjective agreement (In Ukrainian, adjectives agree with the noun they modify in gender, number, and case. In English, adjectives do not change based on the gender or case of the noun they modify), article usage (English has definite and indefinite articles (the and a/an), while Ukrainian does not have articles) etc.

Comparative grammar is still an important component of training translators, as it provides a systematic approach to understanding the similarities and differences between different languages.

The **aim** of the research is to investigate the latest trends in the comparative grammar studies through a detailed analysis of theoretical material on the selected topic and to determine possible options for applying the results of this study in training translation to students.

To complete this research the following **methods** have been used: analysis, systematization, comparison, functional, constructive, descriptive and translation methods. The scientific novelty consists in determining the main trends in comparative grammar studies.

Presentation of the main material and research. There have been many scientists who studied comparative grammar features throughout history, including German linguists Franz Bopp (Bopp F., 1967) (studied Sanskrit and other Indo-European languages and identified many similarities in their grammars), Wilhelm von Humboldt (Underhill J., 2009) (argued that language reflects the worldview of its speakers), August Schleicher (Zhao G., 2010) (developed the concept of language families, which grouped languages based on their similarities in grammar and vocabulary). as well as American linguists Edward Sapir (Sapir E., 1924) (argued that language and culture are closely linked and that linguistic structures reflect cultural values and beliefs), Noam Chomsky (Chomsky N., 1965) (claimed that all languages have a common underlying structure that is innate to humans), Ukrainian linguists Panteleimon Kulish (made significant contributions to the study of comparative grammar of Slavic languages, particularly Ukrainian and Old Church Slavonic), Ivan Nechui-Levytskyi, Mykola Lukash, Mykola Zerov (Strikha M., 2006) (studied the comparative grammar of Ukrainian and other languages). Their work helped to deepen our understanding of the structure and function of language, as well as the ways in which different languages are related to one another.

The cohorts of modern scientists have emphasized the importance of comparative grammar in training translators and interpreters. Mona Baker (Baker M., 2006) has written extensively about the role of comparative grammar in translation.

She argues that understanding the differences between source and target languages is essential for accurate translation, and that comparative grammar can help translators identify these differences. One of the key themes of the book is the role of translation in the construction and dissemination of propaganda. Baker argues that translation can be used to manipulate language and distort meaning in order to further political agendas. She explores how propaganda is often disseminated through translation, either by deliberately mistranslating texts or by selectively translating only parts of them. Baker argues that translators have a responsibility to be aware of the political and cultural contexts in which they are working, and to strive to be impartial and objective in their translations. One of the main themes of her other book *In Other Words...* (Baker M., 2006) is the importance of context in translation. Baker emphasizes that translation is not just a matter of transferring words from one language to another, but of understanding the cultural and linguistic context in which the text was produced and the context in which it will be read. She also explores the different types of contexts that must be taken into account in translation, including the social, political, historical, and ideological contexts. Baker discusses the challenges of translating grammatical structures between languages that have different rules for word order, verb tense, and sentence structure. She emphasizes the importance of understanding the grammatical structures of both the source and target languages in order to produce an accurate and natural-sounding translation. In her article *Contextualization in translator- and interpreter-mediated events* (Baker M., 2006), she argues that grammatical structures in a text must be analyzed in relation to the overall context of the text, including its social, cultural, and historical context.

Maria González-Davies *Multiple Voices in the Translation Classroom. Activities, Tasks and Projects* (González-Davies M., 2004) argues that a deep understanding of the grammatical structures of both source and target languages is essential for successful translation. In their book *Languages and Cultures in Contrast and Comparison*, María A. Gómez-González, J. Lachlan Mackenzie, and Elsa González (Gomez-Gonzalez M. et al., 2008) explore the relationship between language and culture, and the ways in which language reflects cultural values and norms. They

point out that different languages may have different grammatical structures, vocabularies, and modes of expression that reflect different cultural perspectives. The authors use contrastive analysis, which involves comparing and contrasting different languages and cultures, to reveal the ways in which language reflects cultural differences. They argue that translation involves more than just transferring meaning from one language to another, and that translators need to be aware of the cultural nuances and connotations of the languages they are working with. They claim that translation involves making decisions about what aspects of a text to emphasize or de-emphasize in order to convey the intended meaning to the target audience. Their book *Current Trends in Contrastive Linguistics: Functional and Cognitive Perspectives* (Gomez-Gonzalez M. et al., 2008) explores the field of contrastive linguistics from a functional and cognitive perspective, and includes contributions from a range of scholars working in the field. They focus on functional perspectives of contrastive linguistics, and explore the ways, in which functional approaches can shed light on the similarities and differences between different languages. They cover topics such as the use of tense and aspect, the expression of modality, and the use of adjectives in different languages. The book also focuses on cognitive perspectives of contrastive linguistics, and explores the ways in which cognitive approaches can help us understand the similarities and differences between different languages. It covers additional topics such as the role of metaphor in language, the relationship between language and thought, and the ways in which bilingualism can impact cognitive processing. Overall, the scholars offer a comprehensive overview of the field of contrastive linguistics, and provide valuable insights into the ways in which functional and cognitive approaches can help us better understand the complexities of language and communication.

In *Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information*, William Croft (Croft W., 1991) presents a cognitive approach to the organization of grammar, focusing on the relationship between syntactic categories and grammatical relations. Croft argues that grammar reflects the cognitive organization of information, and that this organization is based on a number of principles such as salience,

prominence, and accessibility. According to Croft, these principles determine which elements of a sentence are most important and how they are organized. He also emphasizes the importance of grammatical relations in understanding the structure of sentences. Grammatical relations refer to the way in which the different elements of a sentence relate to each other. Croft suggests that the organization of grammatical relations reflects cognitive principles such as the need to establish a clear subject-predicate relationship and the importance of highlighting new or contrastive information. All in all, he proposed three cognitive strategies the domain strategy (refers to the way that speakers organize information into conceptual domains, or categories, based on their cognitive salience); the profile strategy (refers to the way that speakers highlight certain aspects of the information they are conveying based on their communicative intent); the colligation strategy (refers to the way that speakers link syntactic categories and grammatical relations to form coherent discourse).

Franz Pöchhacker claims that interpreters must be able to recognize the differences between source and target languages in order to interpret effectively. In his book *Introducing Interpreting Studies* (Pöchhacker F., 2022), Pöchhacker briefly discusses the challenges of interpreting grammatical structures between languages that have different rules for word order, verb tense, and sentence structure. He emphasizes the importance of understanding the grammatical structures of both the source and target languages in order to produce an accurate and effective interpretation. Pöchhacker has also written about the importance of context in interpreting, including grammatical context. He argues that interpreters must be able to analyze grammatical structures in context in order to produce an effective interpretation.

Ukrainian scholars Yu. Zhluktenko (1960) and A. Levytskyi (2008) each in his work with the same name *Comparative grammar of English and Ukrainian languages* highlight the main characteristics of sentences and phrases in the compared languages, focusing either on the theoretical problems of comparing two languages, or on a detailed study of one language. The other Ukrainian linguist I. Korunets (Korunets I., 2003) analyses the historical outline of the typological investigation and focuses on contrastive typology of the English and Ukrai-

nian languages gives special attention to typology of idioms in compared languages. The group of researchers O. Havrysh, I. Grachova, S. Bulenok (Havrysh O. et al., 2021), admit the crucial role of comparative grammar in training modern translators. They claim that experts in translation must take into account the typology of inconsistencies in different languages; a discrepancy of speech norms, systems in the source and target languages etc. In her textbook *Contrastive Grammar of English and Ukrainian Languages* I. Karamysheva (Karamysheva I., 2017) gives the most essential concepts of contrastive linguistics with emphasis being placed on contrastive grammar. The book focuses on common and distinctive features of morphological and syntactical levels of English and Ukrainian languages. Its each chapter is related to a separate nominal part of speech, one chapter deals with functional parts of speech, four final chapters introduce us to syntax of the compared languages. N. Hladush and N. Pavliuk (Hladush N., Pavliuk N., 2019) show specifics of different word-groups, describe their grammatical categories: comparing nouns and verbs in the English and Ukrainian languages. They also draw particular attention to syntax of compared languages, considering it a principal part of comparative grammar for all translators. O. Tatarovska (Tatarovska O., 2021) studies the comparative characteristic of final language intentions of the English and Ukrainian languages in the aspect of universal and ethnospecific orientation.

Contemporary researchers have made significant contributions to the study of comparative grammar. Although there is still the lack of theoretical works in this field and this gives us an idea to keep on subsequent investigation.

Comparative grammar is widely considered to be a crucial component of training interpreters and there are comprehensive reasons for that. By studying the grammar of the source language, interpreters can *gain a deeper understanding of its structure and function*. This can enhance better understanding of the meaning of the speaker's words and convey that meaning accurately in the target language, as well as a *deep understanding of the grammar of the target language* accurately conveys the meaning. The grammars of both the source and target languages can help interpreters to identify similarities and differences and develop strategies for interpreting effectively. Interpreters who have a strong understanding of compara-

tive grammar are better able to *recognize errors and correct them* in real-time. This is especially important in consecutive and simultaneous interpretation, where errors must be identified and corrected quickly to ensure accurate communication. Understanding the grammar of different languages helps interpreters *develop a deeper appreciation for the cultural differences* that underlie language use. This can enhance cross-cultural communication and improve interpreters' ability to bridge cultural gaps. Languages often have *idiomatic expressions* that do not translate literally between languages. Interpreters need to be able to recognize these expressions and understand their meaning in the context of the language they are interpreting.

Conveying meaning accurately requires a deep understanding of the grammar and syntax of both languages, which can be improved through the study of comparative grammar.

Different languages have different grammatical structures, and interpreters must be able to adapt to these structures as they interpret. Comparative grammar helps interpreters understand these structures and identify how they differ from their own language, allowing them to more effectively interpret from one language to another.

In a comparative grammar class, students should be taught how to compare and contrast the grammatical structures of different languages. That is why the comparative grammar of the English and Ukrainian languages syllabus includes the following topics as (1) basic concepts of syntax, morphology, and phonology, (2) language typology, (3) comparative method, (4) grammatical structures, (5) semantic analysis, and (6) discourse analysis. This far-sighted choice is borne out by teaching practice and learning outcomes. Students are expected to learn

the basic concepts of the three areas of linguistics (syntax, morphology, and phonology), as they form the foundation for comparative grammar and give a good understanding of them.

about the different typological categories of both languages, such as analytical and synthetical languages and different language branches (Germanic and Slavic) of Indo-European family.

how to use the comparative method to analyze the similarities and differences between languages and how to identify cognates (words that have a common origin) and reconstruct the ancestral forms of words.

how to compare and contrast the grammatical structures of both languages including such topics as word order, case systems, tense and aspect, voice and mood etc.

how to analyze the meanings of words and how they are expressed in different languages including such topics as lexical categories, semantic fields, and semantic roles.

how to analyze the ways in which language is used in discourse, such as the structure of narratives and conversations.

To achieve the learning outcomes several effective methods have been practiced. One effective method is to use *comparative analysis* to highlight similarities and differences between languages. This can involve analyzing sentence structures, verb conjugation, noun declension, and other aspects of grammar across both languages. By comparing and contrasting both languages, students can gain a deeper understanding of how grammar works and how it varies across different linguistic systems.

Another method is to use *contrastive analysis* to compare and contrast the grammar of the two languages that students are already familiar with. By highlighting the differences between the two languages, teachers can help students to better understand the grammar of each language and to identify areas where they may encounter challenges in learning a new language.

Engaging students in *hands-on activities* can be an effective way to teach comparative grammar. For example, teachers could use role-playing exercises to demonstrate how sentence structure and word order can differ across languages. Or, they could ask students to analyze texts written in different languages to identify common grammatical structures or to practice translating sentences from one language to another.

Using *multimedia resources*, such as videos or podcasts, can also be an effective way to teach comparative grammar. Teachers could use videos that highlight the differences in pronunciation or sentence structure across different languages or podcasts that feature conversations in multiple languages to help students develop their listening and comprehension skills.

Encouraging students to work together in groups is one more effective way to teach comparative grammar. By *working collaboratively*, students can share their insights and ideas with

one another, ask questions, and receive feedback on their work. This can help to deepen their understanding of grammar concepts and to develop their critical thinking and problem-solving skills.

In addition, lecture-based teaching is used to systemize the material. The teacher can give lectures that provide an overview of the principles and methods of comparative grammar. These lectures can be supplemented with visual aids, such as PowerPoint presentations and diagrams, to help students understand the concepts being taught.

Finally, *language immersion* suggests students' complete involvement in natural foreign language environment through study abroad programs or language exchange programs and film pals programs. This can help them gain a deeper understanding of the structures of different languages, and develop a greater appreciation for linguistic diversity.

The above discussion provides us with the key to effective teaching of comparative grammar in order to ensure that students have a solid understanding of the principles and methods of linguistic analysis, and are able to apply these principles to the analysis of different languages. Some strategies that can be used to achieve this include:

Start with the basics: before delving into the complexities of comparative grammar, it is important to ensure that students have a solid understanding of the fundamentals of grammar, such as phonetics, phonology, morphology, syntax, and semantics. This will provide them with a solid foundation for understanding the structures of different languages.

Use real-world examples: comparative grammar can be an abstract and complex subject, so it is important to use real-world examples to illustrate the concepts being taught. This can involve analyzing the structures of different languages, or comparing the structures of related languages.

Encourage critical thinking: comparative grammar involves analyzing and comparing the structures of different languages, so it is important to encourage critical thinking skills in students. This can involve asking open-ended questions that require students to analyze and synthesize information, and to develop their own hypotheses and conclusions.

Use a variety of teaching methods: different students learn in different ways, so it is important to use a variety of teaching methods to engage all

learners. This can involve lectures, readings, group work, multimedia resources, and language immersion experiences.

Provide feedback and support: comparative grammar can be a challenging subject, so it is important to provide students with feedback and support as they learn. This can involve giving constructive feedback on assignments, providing additional resources for students who need extra help, and offering one-on-one support to students who are struggling.

Conclusions and prospects for further research. Overall, the goal of a comparative grammar class is to provide students with the tools and knowledge necessary to analyze and compare the structures of different languages, and to understand the principles and methods of linguistic typology.

Thus, in a comparative grammar class, students should be taught the principles and methods of comparing different languages and their structures. Specifically, the following topics should be covered: typology (learning about the different language types); phonology (studying the sound systems of different languages, including their phonemes, syllable structure, and prosody,

learning how to compare and contrast the sound systems of different languages); morphology (learning about the ways in which words are formed in different languages, including affixation, compounding, and reduplication as well as inflectional systems of different languages); syntax (studying the sentence structures of different languages, including word order, phrase structure, and grammatical relations and learning how to analyze and compare the syntax of different languages); semantics (studying the meanings of words and sentences in different languages, including the ways in which meanings are expressed through inflection and word order); pragmatics (learning about the ways in which language is used in different contexts, including the role of social and cultural factors in shaping language use).

It is safe to say that the key to effective teaching of comparative grammar is to provide a range of learning experiences that engage students and help them develop their analytical skills. Further research will be connected with functional discourse grammar and in-depth study of the relationship between grammar, discourse, and context.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Baker M. Contextualization in translator- and interpreter-mediated events *Journal of Pragmatics*. Volume 38, Issue 3, March 2006, Pages 321–337
2. Baker M. In Other Words: A coursebook on translation / M. Baker. – London and New York. 2006. 304 p. Baker, Mona. Translation and conflict : a narrative account / Mona Baker. NY: Routledge. Taylor & Francis. 2006. URL: <https://bit.ly/3MTldeb>
3. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax / Noam Chomsky.: The MIT Press. 50th edition. 1965. 296 p. URL : <https://bit.ly/410WWpQ>
4. Croft W. Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information. 1st Edition / William Croft (Author). University of Chicago Press; 1st edition. 1991. 328 p.
5. Franz Bopp. On the Conjugational System of the Sanskrit Language. Chapter 4 / *A Reader in Nineteenth Century Historical Indo-European Linguistics*. 1967. p. 38. URL : <https://bit.ly/41XBJyi>
6. Gomez-Gonzalez M. et al. Current Trends in Contrastive Linguistics: Functional and cognitive perspectives (Studies in Functional and Structural Linguistics). / Maria De Los Angeles Gomez-Gonzalez, J. Lachlan Mackenzie, et al. 2008. 354 p.
7. Gomez-Gonzalez M. et al. Languages and Cultures in Contrast and Comparison (Pragmatics & Beyond New Series). Maria De Los Angeles Gomez-Gonzalez, J. Lachlan Mackenzie, et al. John Benjamins Publishing Company. 175th edition. 2008. 364 p.
8. González-Davies M. Multiple Voices in the Translation Classroom. Activities, Tasks and Projects. / Maria González-Davies. Publisher: John Benjamins Publishing Company. 2004. DOI: <https://doi.org/10.1075/btl.54>
9. Havrysh, O., Grachova, I. & Bulenok, S. (2021). Suchasni tendentsii u perekladoznavstvi: teoretychnyi aspekt [Modern tendencies in translation studies: theoretical aspect]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 2021. 23–29, DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-4>
10. Karamysheva I. D. Contrastive Grammar of English and Ukrainian Languages : textbook / Iryna Karamysheva. Third edition, revised. Vinnytsia :Nova Knyha Publishers. 2017. 336 p.

11. Pöchhacker F. *Introducing Interpreting Studies*. / Franz Pöchhacker. London and New York : Routledge, 3rd edition. 2022. 288 p.
12. Sapir Ed. *The Grammarian and his Language* / Edward Sapir *American Mercury* 1. 1924. – pp. 149–155. <https://www.bible-researcher.com/sapir2.html>
13. Tatarovska, O. Modalnist stverdzhenia ta zaperechennia v anhliiskii ta ukrainskii movakh: linhvoprahmatychnyi aspect [The Modality of Affirmation and Negation in English and Ukrainian: linguopragmatic approach]. *Current Issues of Foreign Philology*, 15, 2021. 108–112, DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-15-16>
14. Underhill J. W. *Humboldt, Worldview and Language* / James W. Underhill Edinburgh University Press. 1st edition. 2009. 176 p.
15. Zhao, Guodong. An Understanding of Language Development Models – Pidginization from the Perspective of Chaos Theory / *English Language Teaching* Vol. 3, No. 2; June 2010. URL: <https://bit.ly/40V14Yj>
16. Гладуш Н. Ф., Павлюк Н. В. *Contrastive Grammar: Theory and Practice = Порівняльна граматики: теорія і практика: навч. посіб.* / авт.-сост.: Н. Ф. Гладуш, Н. В. Павлюк; Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.». К., 2019. 296 с.
17. Жлуктенко Ю. О. *Порівняльна граматики англійської та української мов* / Ю. О. Жлуктенко. К. : Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа». 1960. 161 с.
18. Корунець І. В. *Порівняльна типологія англійської та української мов* / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга. 2003. 464 с. URL: <https://bit.ly/41Pp4h4>
19. Левицький А. Е. *Порівняльна граматики англійської та української мов* / А. Е. Левицький. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2008. 264 с.
20. Стріха Максим *Український художній переклад: між літературою і націєтворенням*. К. : Факт – Наш час, 2006. 344 с.

REFERENCES:

1. Baker M. (2006). Contextualization in translator- and interpreter-mediated events *Journal of Pragmatics*. Volume 38, Issue 3, 321–337.
2. Baker M. (2006) *In Other Words: A coursebook on translation*. London and New York. 304. Baker M. (2006). *Translation and conflict : a narrative account*. NY: Routledge. Taylor & Francis. URL: <https://bit.ly/3MTldeb>
3. Chomsky N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax: The MIT Press*. 50th edition. 296 p. URL: <https://bit.ly/410WWpQ>
4. Croft W. (1991). *Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information*. 1st Edition. University of Chicago Press; 1st edition. 328 p.
5. Franz Bopp. (1967). *On the Conjugational System of the Sanskrit Language*. Chapter 4 / *A Reader in Nineteenth Century Historical Indo-European Linguistics*. – p. 38. URL : <https://bit.ly/41XBJyi>
6. Gomez-Gonzalez M. et al. (2008). *Current Trends in Contrastive Linguistics: Functional and cognitive perspectives (Studies in Functional and Structural Linguistics)*. / Maria De Los Angeles Gomez-Gonzalez, J. Lachlan Mackenzie, et al. 354 p.
7. Gomez-Gonzalez M. et al. (2008). *Languages and Cultures in Contrast and Comparison (Pragmatics & Beyond New Series)*. Maria De Los Angeles Gomez-Gonzalez, J. Lachlan Mackenzie, et al. John Benjamins Publishing Company. 175th edition. – 364 p.
8. González-Davies M. (2004). *Multiple Voices in the Translation Classroom. Activities, Tasks and Projects*. / Maria González-Davies. Publisher: John Benjamins Publishing Company. DOI: <https://doi.org/10.1075/btl.54>
9. Havrysh, O., Grachova, I. & Bulenok, S. (2021). *Suchasni tendentsii u perekladoznavstvi: teoretychnyi aspekt [Modern tendencies in translation studies: theoretical aspect]*. *Current Issues of Foreign Philology*, 14. 23–29, DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-4> [in Ukrainian]
10. Karamysheva I. D. (2017). *Contrastive Grammar of English and Ukrainian Languages : textbook*. Third edition, revised. Vinnytsia :Nova Knyha Publishers. 336 p.
11. Pöchhacker F. (2022). *Introducing Interpreting Studies*. London and New York : Routledge, 3rd edition. 288 p.
12. Sapir Ed. (1924). *The Grammarian and his Language* / Edward Sapir *American Mercury* 1. pp. 149–155. URL: <https://bit.ly/3NvqAjP>
13. Tatarovska, O. (2021). Modalnist stverdzhenia ta zaperechennia v anhliiskii ta ukrainskii movakh: linhvoprahmatychnyi aspect [The Modality of Affirmation and Negation in English and Ukrainian: linguopragmatic approach]. *Current Issues of Foreign Philology*, 15. 108–112, DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-15-16>
14. Underhill J. (2009). *W. Humboldt, Worldview and Language* / James W. Underhill Edinburgh University Press. 1st edition. 176 p.

15. Zhao, Guodong. (2010). An Understanding of Language Development Models – Pidginization from the Perspective of Chaos Theory / *English Language Teaching* Vol. 3, No. 2. URL: <https://bit.ly/40V14Yj>
16. Hladush N. F., Pavliuk N. V. (2019). Porivnialna hramatyka: teoriia i praktyka [Contrastive Grammar: Theory and Practice]: navch. posib. / avt.-sklad: N. F. Hladush, N. V. Pavliuk; Kyiv. un-t. im. B. Hrinchenka; Nats. K.: un-t «Kyevo-Mohylianska akad.».
17. Yu. O. Zhluktenko (1960). Porivnialna hramatyka anhliiskoi ta ukraïnskoi mov [Comparative grammar of the English and Ukrainian languages] K.: Derzhavne uchbovo-pedahohichne vydavnytstvo «Radianska shkola». 161 p. [in Ukrainian]
18. Korunets I. V. (2003). Porivnialna typolohiia anhliiskoi ta ukraïnskoi mov [Comparative typology of English and Ukrainian languages] Vinnytsia : Nova knyha. – 464 c. URL: <https://bit.ly/41Pp4h4> [in Ukrainian]
19. Levytskyi A. E. (2008). Porivnialna hramatyka anhliiskoi ta ukraïnskoi mov [Comparative grammar of the English and Ukrainian languages] K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet». 264 c.
20. Strikha M. (2006). Ukraïnskyi khudozhnii pereklad: mizh literaturoiu i natsietvorenniam [Ukrainian artistic translation: between literature and nation-building]. K.: Fakt – Nash chas. 344 c.

УДК 811.112.2:[32:316.658

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-4>

Наталія ЛИСЕЦЬКА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-8821-4836

Scopus Author ID: 57431101700

Бібліографічний опис статті: Лисецька, Н. (2023). Стилiстичнi особливостi нiмецького полiтичного дискурсу, що тематизує росiйську вiйну в Украiнi (на прикладi топосу тиску / Druck-Topos). *Актуальнi питання iноземної фiлологiї*, 18, 28–35, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-4>

**СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ,
ЩО ТЕМАТИЗУЄ РОСІЙСЬКУ ВІЙНУ В УКРАЇНІ
(НА ПРИКЛАДІ ТОПОСУ ТИСКУ / DRUCK-TOPOS)**

У статті досліджено лінгвостилістичні особливості політичного дискурсу, що тематизує російську війну в Україні. Аналіз здійснено на основі німецьких газет *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Berliner Zeitung*, *Tageszeitung*, *Neues Deutschland* із початку повномасштабного вторгнення російського агресора 24 лютого 2022 року. Мета статті – на основі топос-аналізу німецькомовних мас-медіа відшукати мовні аргументативні зразки, що віддзеркалюють суспільну свідомість, цінності й погляди членів західноєвропейського суспільного простору з огляду на постачання зброї в Україну. Зважаючи на актуальні воєнні дії російського агресора проти України обрана тематика є обґрунтованою й цілком на часі. Новизна проведеного пошуку полягає у вивченні позиції німецьких політиків щодо постачання зброї в Україну. У роботі використано антропоцентричний підхід. На основі топос-аналізу визначено мовні аргументативні зразки (топоси), які характерні для воєнного дискурсу. Топос визначаємо як аргумент, загальнознаюче твердження або тему, що виводиться на основі синтаксичних конструкцій «Якщо...» та «Тому що...». Топоси аргументації виконують функцію легітимації певних позицій і є мисленнєвими структурами підходу до вирішення певного політичного питання. Типовими контекстно-специфічними топосами є топос небезпеки, топос тягаря, топос реальності та ін. На прикладі аналізу топосу тиску «*Druck-Topos*» показано зі сторони опозиції та інших парламентаріїв аргументовану критику політики нерішучості німецького уряду щодо постачання зброї в Україну. Для досягнення цієї мети політики послуговуються широким спектром стилістичних засобів. Показано позицію щодо постачання зброї в Україну окремих парламентаріїв з огляду на їхню партійну приналежність. Особливо емоційною є мова голови консервативної партії Німеччини (ХДС) Фрідріха Мерца та українського посла в Німеччині 2014–2022 рр. Андрія Мельника. Виявлено імпліцитні смисли текстового корпусу й показано домінуючі способи мислення членів західноєвропейського політикуму з огляду на проблему протистояння російській агресії. Топоси як мисленнєві структури розкривають на основі текстових фрагментів ключові смисли концепту «*Waffenlieferung*». У певному географічному та часовому просторі домінують ті або інші аргументативні зразки. Цей процес мислення є віддзеркаленням історичного минулого.

Ключові слова: аргументативні зразки, мисленнєві структури, топос, топос-аналіз, імпліцитні смисли.

Nataliia LYSETSKA

PhD (Doctor of Philosophy (in Philology)), Associate Professor at the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-8821-4836

Scopus Author ID: 57431101700

To cite this article: Lysetska, N. (2023). Stylistychni osoblyvosti nimetskoho politychnoho dyskursu, shcho tematyzuie rosiiskuu viinu v Ukraini (na prykladi toposu tysku / Druck-Topos). [Stylistic features of the German political discourse thematizing the Russian war in Ukraine (using the example of the pressure topos / Druck-Topos)]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 28–35, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-4>

STYLISTIC FEATURES OF THE GERMAN POLITICAL DISCOURSE THEMATIZING THE RUSSIAN WAR IN UKRAINE (USING THE EXAMPLE OF THE PRESSURE TOPOS / DRUCK-TOPOS)

The article examines the linguistic and stylistic features of the political discourse thematizing the Russian war in Ukraine. The analysis was carried out on the basis of the German newspapers Frankfurter Allgemeine Zeitung, Berliner Zeitung, Tageszeitung, Neues Deutschland from the beginning of the full-scale invasion of the Russian aggressor on February 24, 2022. The purpose of the article is to find language argumentative patterns that reflect the public consciousness, values and views of the members of the Western European public space with regard to the supply of weapons to Ukraine on the basis of a topos analysis of the German-language mass media. Taking into account the actual military actions of the Russian aggressor against Ukraine, the chosen topic is well-grounded and completely relevant at this time. The novelty of the conducted search lies in the study of the position of German politicians regarding the supply of weapons to Ukraine. The work uses an anthropocentric approach. On the basis of topos analysis, language argumentative patterns (topoi) that are characteristic of military discourse were determined. We define a topos as an argument, a general statement or a topic, which is derived on the basis of the syntactic constructions «If...» and «Because...». Topoi of argumentation perform the function of legitimizing certain positions and are thought structures of an approach to solving a certain political issue. Typical context-specific topoi are the topos of danger, topos of burden, topos of reality, etc. On the example of the analysis of the pressure topos «Druck-Topos», the reasoned criticism from the opposition and other parliamentarians of the policy of indecision of the German government regarding the supply of weapons to Ukraine is shown. To achieve this goal, politicians use a wide range of stylistic means. The position of certain parliamentarians regarding the supply of weapons to Ukraine is presented, given their party affiliation. The speech of the head of the Conservative Party of Germany (CDU) Friedrich Merz and Ukrainian Ambassador to Germany in 2014–2022 Andrii Melnyk is particularly emotional. The implicit meanings of the text corpus are discovered and the dominant ways of thinking of the members of the Western European political community with regard to the problem of resisting Russian aggression are shown. Topoi, as thought structures, reveal the key meanings of the «Waffenlieferung» concept on the basis of text fragments. In a certain geographical and temporal space, certain argumentative patterns dominate. This thought process is a reflection of the historical past.

Key words: argumentative samples, thinking structures, topos, topos-analysis, implicit meanings.

Актуальність проблеми. Віроломне повномасштабне вторгнення російського агресора на терени вільної миролюбної України змінило весь світ. Захід згуртувався навколо України, однак щодо постачання зброї в Україну не було одностайної думки. Це стосується й Німеччини. Депутати Бундестагу постійно вимагають від канцлера прискорити постачання бойових танків та іншої необхідної техніки Україні. Проте Олаф Шольц зволікає. Якими аргументами намагаються переконати депутати уряд Німеччини, якими доказами вони оперують та якими мовними засобами вони послуговуються? Зважаючи на це, звернення до німецького політичного дискурсу, що тематизує постачання зброї, є цілком актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних політико-лінгвістичних дослідженнях широко використовується топосний аналіз. Поворот політичної лінгвістики до парадигми дискурсивного аналізу (Niehr, 2014; Niehr, 2017) чітко простежується в топосному аналізі, який теоретично обґрунтував та емпірично продемонстрував німецький лінгвіст Мартін Венгелер (Wengeler, 2007). Це мисленеві структури, так звані Denkfiguren, які виводяться на основі текстового матеріалу шля-

хом логічних кроків і показують, яку позицію займають ті чи інші політичні актори щодо вирішення/невирішення певного політичного питання (Wengeler, 2007). Топоси аргументації – це правила виведення в процесі аргументації, які наповнені змістом, але, утім, мають достатньо високий ступінь абстракції для стратегічного використання в різних дискурсах (Wengeler, 2007). Під топос-аналізом розуміємо аналіз імпліцитних смислів, які охоплюють причинно-наслідкові зв'язки в дискурсі (Kienpointner, 2017) і розкриваються у формі «якщо-тоді-формулювання» (Wengeler, 2007; Бондарчук, 2015; Лисецька, 2018). Типовими контекстно-специфічними топосами є, наприклад, топос безпеки, топос тягаря, топос реальності та ін. Залежно від контексту й тематики їх можна сформулювати таким чином (Girnth, 2015): оскільки політична/політичне дія/рішення – або бездіяльність – чи соціальний розвиток має певні небезпечні наслідки, то його (не) слід здійснювати/необхідно зупинити (= топос безпеки). Через те, що людина/інституція/країна обтяжена певними проблемами або оскільки такий тягар є неминучим, маємо вжити заходів, щоб зменшити або запобігти цьому тягарю (= топос тягаря). Оскільки

реальність є такою, якою вона є, певна дія/рішення мусить бути здійснена/здійснене або не здійснена/не здійснене (= топос реальності).

Мета дослідження. Основна мета статті – на основі топос-аналізу німецькомовних мас-медіа відшукати мовні аргументативні зразки, що віддзеркалюють суспільну свідомість, цінності й погляди членів західноєвропейського суспільного простору з огляду на постачання зброї в Україну.

Результати дослідження ґрунтуються на аналізі німецької преси за 2022 р., зокрема газет *Berliner Zeitung*, *Tageszeitung*, *Frankfurter Allgemeine* та *Neues Deutschland*. Додатково використовувалась інформація з телевізійних новин й online-джерел німецької преси. Для реалізації поставленої мети потрібно виконати такі завдання: 1) пояснити значення терміна «топос» й описати методіку топос-аналізу в межах лінгвістичного пошуку; 2) опрацювати періодику Німеччини за лютий–жовтень 2022 р.; 3) на основі топос-аналізу німецькомовних мас-медіа визначити мовні аргументативні зразки (топоси); 4) виявити імпліцитні смисли текстового корпусу та показати домінантні способи мислення членів західноєвропейського суспільного простору з огляду на досліджувану проблему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для пошуку прикладів обрано періодичні видання за лютий–жовтень 2022 р., а саме: дві столичні регіональні газети – *Berliner Zeitung* (BZ) і *Tageszeitung* (TZ), а також газету *Neues Deutschland* (ND), яка орієнтована на читацьку аудиторію в Східній Німеччині. Для порівняння представлення досліджуваної теми ми також проаналізували загальнонаціональну консервативну газету *Frankfurter Allgemeine* (FA), що видається в Західній Німеччині. У ході аналізу німецьких джерел відібрано понад 300 газетних текстів, що відображають тематику «Waffenlieferung an die Ukraine» та виведено 13 топосів, котрі пересікаються у всіх джерелах, зокрема *der Topos zögernder Politiker*, *der Kriegspartei-Topos*, *der Zeitenwende-Topos*, *der Topos der Führungskraft Deutschlands*, *der Druck-Topos*, *der Ringtausch-Topos* тощо. На прикладі топосу тиску (*Druck-Topos*) простежимо, яку позицію займають політичні актори щодо постачання зброї в Україну, які аргументи наводять «за»/«проти» і якими стилістичними

засобами (Лисецька, 2021; Тараненко, 2017; Spieß, 2017) із метою переконання у своїй позиції вони послуговуються у власних висловлюваннях (аргументаціях).

Der Druck-Topos

Абстрактно: *Якщо особа/інституція/країна є невпевненою/слабкою, щоб якнайшвидше розв'язати проблему, або перешкоджає її швидкому розв'язанню з будь-якої іншої причини, слід чинити тиск на цю особу/інституцію/країну, щоб прискорити вирішення питання.*

Конкретно: *Оскільки канцлер вагається щодо постачання сучасного західного важкого озброєння в Україну й не хоче робити це самотужки, інші члени Бундестагу/партії повинні чинити на нього тиск, щоб змусити його швидко розв'язати цю проблему.*

Вже сама метафорична назва статті в німецькій газеті *Tageszeitung* від 13 вересня 2022 р. *Leopard wartet an der Ampel/Леопард чекає на світлофорі* свідчить про образність мови німецької преси, що висвітлює тематику дебатів «Waffenlieferung». Спираючись на кольорову гаму коаліції, яку утворюють соціал-демократи (SPD – червоні), вільні демократи (FDP – жовті) та партія зелених (Grüne – зелені), перед очима читача постає картина жвавого автомобільного руху, який регулюється світлофором: *FDP und Grüne drängen auf die Lieferung weiterer schwerer Waffen an die Ukraine, darunter Kampfpanzer wie der Leopard 2. Die SPD drückt auf die Bremse 3*». «Жовті» (FDP) та «Зелені» (Grüne) наполягають на поставках в Україну більшої кількості важкого озброєння, уключаючи основні бойові танки, такі як Леопард 2. Проте «Червоні» (SPD) «натискають на гальма». Допоки не буде досягнуто більшості голосів, бойовий танк Леопард 2 чекає на сигнал: *SPD-Rot? FDP-Gelb? Oder grünes Grün? Ein Leopard 2 der Bundeswehr wartet auf ein Signal* (TAZ 13.09.2022). Не менш промовистими є також заголовки багатьох статей цього самого періодичного видання на кшталт *Rote Flagge für Kampfpanzer/Червоний прапор для основних бойових танків* (TAZ 12.09.2022), *Ampel lässt Union abblitzen/Світлофор дає християнсько-демократичній партії відсіч* (TAZ 25.09.2022) тощо.

Дебати не вщухають та «розгоряються» із ще більшою силою, бо уряд Німеччини та, зокрема, ексміністерка оборони Німеччини Крістіна Ламбрехт, з одного боку, звітують

про військову підтримку України, а, з іншого – наголошують на обережних подальших діях, аргументуючи це тим, що *Die Bundeswehr sei bei der Abgabe von Waffen schon «an die Grenzen gestoßen»/Бундесвер уже досягнув своїх меж* (FAZ 12.09.2022) та *Noch immer habe kein westliches Land Schützen – oder Kampfpanzer an die Ukraine geliefert/Ще жодна західна країна не поставила в Україну бронетранспортери чи бойові танки* (FAZ 12.09.2022).

Афоризмом став вислів *keine Alleingänge machen* (не робити щось першим), який безупинно використовують канцлер Німеччини Олаф Шольц та міністерка оборони Крістіна Ламбрехт, умотивовуючи свою політику зволікання стосовно постачання зброї в Україну, наприклад: *Noch kein Land hat Schützen – oder Kampfpanzer westlicher Bauart geliefert, und wir haben uns mit westlichen Partnern darauf verständigt, dass wir da keine deutschen Alleingänge machen* (BZ 13.09.2022).

Така нерішучість політиків, їх страх прийняти рішення самостійно, не оглядаючись на інші країни Західної Європи, постійні сумніви щодо того, щоб не стати стороною війни, постачаючи зброю відповідно до статусу найсильнішої країни Європи, викликають жорстку критику правлячої коаліції та канцлера Німеччини. Тиск діяти швидше й рішуче чиниться як з української сторони, так і німецькими політиками, про що промовисто свідчать німецькі мас-медіа.

Із першого дня війни Президент України звертається до західних урядів із проханням поставити зброю. Обіцяє повне визволення країни. Україні бракує лише зброї. Багато представників української влади посилюють тиск на західних партнерів, використовуючи для переконання відповідні мовні засоби та аргументативні зразки. Так, мер Києва Віталій Кличко очікував швидкої й термінової військової підтримки від спільного візиту канцлера Німеччини Олафа Шольца, прем'єр-міністра Італії Маріо Драгі та президента Франції Еммануеля Макрона до Києва у червні 2022 р. Мер підкреслює важливу роль трьох провідних політиків своєю перифразою «три вожді» й суперлативом «найважливіші країни»: *Wir brauchen von den drei Führern der wichtigsten Länder harte Unterstützungssanktionen und Waffen so schnell wie möglich/Нам потрібні від*

трьох вождів найважливіших країн якомога швидше жорстка підтримка санкцій і зброя (FAZ 13.06.2022). Мер Києва намагається донести до німецьких політиків, що загроза столиці України є й надалі великою: *Kiew war ein Ziel und Kiew bleibt ein Ziel. Putin sagt, dass er das ganze ehemals russische Territorium beansprucht. Sein Interesse endet auch nicht in Kiew und an der Grenze zu Polen. Er wird so weit gehen, wie wir es ihm erlauben. Der Krieg wird auch an die Tür der Deutschen klopfen* (FAZ 13.06.2022). Метафора *Der Krieg wird auch an die Tür der Deutschen klopfen / Війна постукає ще також й у двері німців* містить образне застереження від небезпечного ворога, який не зупиниться з власної волі, якщо його не змусити силою це зробити. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба стурбований *невтішними сигналами з Німеччини (enttäuschende Signale aus Deutschland), абстрактними промовами та побоюваннями (abstrakten Reden und Ängste)* окремих німецьких політиків. Під час другого візиту міністра закордонних справ Німеччини Аннелени Бербок 10 вересня 2022 р. глава МЗС України повторив своє прохання щодо постачання німецьких танків *Leopard 2*. Якщо його вимога навесні звучала *Waffen, Waffen, Waffen/Зброя, зброя, зброя*, після шести місяців війни – *Zeitplan, Zeitplan, Zeitplan/Строки, строки, строки* (FAZ 10.09.2022). За допомогою контактного повтору одного й того самого іменника досягається кульмінація реальної ситуації в країні – щоб дати достойну відсіч ворогові, терміново потрібна зброя. Один із радників Президента України посилив тиск на європейські країни, написавши у Twitter: *Brüssel, wir warten auf eine Entscheidung. ... Wir halten stand, sagt uns einfach, wann die Waffen kommen/Брюссель, чекаємо на рішення. ... Ми непохитні, просто скажіть нам, коли прибуде зброя* (FAZ 15.06.2022; ND 16.06.2022). Стилістична метонімія *Brüssel/Брюссель* містить у своїй семантичній структурі звертання до глав усіх урядів Європейського Союзу, не називаючи їх конкретно.

Багаторічний Надзвичайний і Повноважний посол України в Німеччині Андрій Мельник зробив собі ім'я постійною різкою критикою федерального уряду з початку російської загарбницької війни проти України. Знову й знову він засуджував, зокрема, політику Німеччини щодо

Росії. В останні місяці А. Мельник безупинно наполягав на посиленні поставок німецької зброї до нашої країни. Його мовлення вирізняється колоритною фразеологією, удалими й не завжди «дипломатичними» порівняннями, що викликало інколи обурення в німецького слухача, проте було ефективним: *Melnyk hatte sich nicht erst seit Beginn des russischen Angriffskrieges gegen die Ukraine mit oft harter Kritik an der Bundesregierung einen Namen gemacht. Immer wieder prangerte er insbesondere die deutsche Russland-Politik an. In den vergangenen Monaten machte er hartnäckig Druck für mehr deutsche Waffenlieferungen an sein Land* (TAZ 03.09.2022).

Український посол назвав канцлера Шольца *ображеною ліверною ковбасою/beleidigte Leberwurst*. Роздратування пана Мельника виникло після того, як українська сторона відхилила візит до Києва федерального президента Штайнмаєра в середині квітня, звинувативши його в проведенні проросійської політики як колишнього міністра закордонних справ. Тоді канцлер Олаф Шольц спочатку відмовився від власного візиту. Андрій Мельник назвав пана Олафа Шольца *ображеною ліверною ковбасою/beleidigte Leberwurst* й отримав різку критику в Німеччині, проте не захотів вибачитися за це. Натомість він і надалі продовжував критикувати позицію німецького уряду щодо надання воєнної допомоги Україні: *Es geht nicht darum, ob man sich entschuldigt, es geht darum, dass eine richtige Politik in diesen Tagen gemacht wird ... Es geht nicht darum, ob man sich beleidigt fühlt oder nicht, sondern es geht darum, ob man uns hilft, in diesem Krieg nicht zu verlieren und Menschenleben zu retten/Ідеться не про вибачення, а про правильну політику в ці дні... Справа не в тому, образилися Ви чи ні, а в тому, чи допоможете ви нам не програти в цій війні та врятувати життя* (FAZ 06.05.2022). Дослівний повтор на початку речень (анафора) *Es geht nicht darum, ob ...* у поєднанні з анафоричною антитезою *sondern es geht darum, dass ...* наголошує на суті справи. У міжнародному порівнянні німецька допомога є недостатньою й тодішній посол вважає, що в Берліні є ще багато можливостей, щоб допомогти нам, українцям, у нашій боротьбі за виживання/*dass es in Berlin noch sehr viel Luft nach oben gebe und ein sehr großer Handlungsbedarf bestehe, um uns Ukrainern im Überlebenskampf zu helfen* (FAZ

06.05.2022). Метафора *Überlebenskampf* показує без перебільшення важку боротьбу українського народу за існування та збереження своєї національної ідентичності. У цьому контексті наведемо ще деякі яскраві висловлювання пана Андрія Мельника: *Es gibt ganz offensichtlich in der Bundesregierung Verzögerungsstrategien, zumindest eine Verzögerungstaktik/У федерального уряду, очевидно, є стратегії затримки, принаймні тактика зволікання* (FAZ 18.05.2022); *Hier wird nicht mit offenen Karten gespielt/Тут ідеться про приховану гру* (FAZ 18.05.2022); *Dessen Herumschwurbeln um die Themen sei der Sache nicht angemessen/Його «балаканина навколо теми» не відображає сутні справи* (FAZ 18.05.2022); *Deutschland hat in diesem halben Jahr einen Quantensprung gemacht/За ці шість місяців Німеччина зробила значний стрибок ... Die deutsche Politik wurde «wachgerüttelt aus dem eigenen Traum, dass alles gut ist»/Німецький політикум «прокинувся від власного сну про те, що все добре»* (BZ 24.09.2022); *Sollte der Bundeskanzler «auch nach den jüngsten Erfolgen der Armee nicht SOFORT umsteuern», wäre das «eine Bankrotterklärung Deutschlands, die in die Geschichte eingeht»/Якщо канцлер «не змінить курс НЕГАЙНО навіть після нещодавніх успіхів армії», це стане «оголошенням банкрутства Німеччини, яке увійде в історію»* (TAZ 12.09.2022).

Жорсткої критики зазнає уряд Німеччини від опозиції, насамперед від консервативної партії Німеччини (ХДС) та християнсько-консервативної партії Баварії (ХСС). У жовтні 2022 р. Бундестаг не проголосував за поставку в Україну бойових танків та іншого важкого озброєння, чого вимагала опозиція. Депутати правлячої коаліції й фракції лівих перешкодили голосуванню та натомість передали заяву до відповідального комітету в закордонних справах для консультації, що викликало гостру критику депутатів опозиції: *Sie verstecken sich hinter Verfahrensfragen ... Wenn man es ernst meine mit dem Schock über Massengräber in Butscha und Isjum, sprach Wadepful weiter, müsse man das in Zukunft verhindern – mit schweren Waffenlieferungen/Bu ховається за процедурними питаннями... Якщо ви серйозно ставитеся до шоку через масові поховання в Бучі та Ізюмі, то повинні запобігти цьому в майбутньому – із поставками важкого озброєння*

(TAZ 25.09.2022). Метафора *Sie verstecken sich hinter Verfahrensfragen* образно передає політику затягування правлячих партій, а епіфраз (уточнювальне словосполучення, що стоїть після тире) *mit schweren Waffenlieferungen* наголошує на необхідності поставки важкого озброєння Україні. На думку голови ХДС Фрідріха Мерца, Німеччина могла б зробити набагато більше, однак окремі депутати цього не роблять, зволікають, отожд навмисно гальмують: *Deutschland hätte der Ukraine Marder-Panzer liefern können, sie machen es nicht, sie verzögern, sie kündigen es an, sie sagen Ringtausch und der Ringtausch funktioniert nicht, sagte er. «Also hier wird ganz bewusst auf der Bremse gestanden»* (FAZ 02.06.2022). Посилення емоційно-сміслової напруги передає займенник *sie* в поєднанні з дієсловами, *sie machen es nicht, sie verzögern, sie kündigen es an ...* тощо. Метафора *Also hier wird ganz bewusst auf der Bremse gestanden* є змістовою кульмінацією, своєрідним висновком (ампліфікацією) щодо проблеми, яка обговорюється. Критика уряду та канцлера Німеччини вустами Фрідріха Мерца є гострою й містить сильне стилістичне забарвлення, як-от: *Das jüngste, dritte Entlastungspaket der Koalition sei nur ein «Sammelsurium an Kompromissen» zwischen den Ampelparteien/Останній, третій, пакет допомоги, запропонований коаліцією, був лише «солянкою компромісів» між партіями світлофорної коаліції* (FAZ 07.09.2022).

Прем'єр-міністр Баварії наполягає на розширенні поставок зброї в Україну. Керівник ХСС Маркус Зюдер вважає, що Німеччина повинна більше та швидше поставляти якісну зброю Україні, бо зброя – це єдиний шлях, щоб покласти край «нелюдським звірствам»: *Die beste Form, der Ukraine zu helfen und die unmenschlichen Gräueltaten zu beenden, sind mehr und schnellere Waffenlieferungen. ... Wir müssen die besten Waffen liefern und mit unseren Nato-Partnern gleichziehen. ... Waffen sind der Weg der schnellen und direkten Hilfe* (BZ 10.04.2022). Бачимо використання цілої низки епітетів, які підсилюють та конкретизують дії, які повинні зробити німецькі посадовці (*die beste Form, schnellere Waffenlieferungen, der Weg der schnellen und direkten Hilfe*) і підкреслюють особливу жорстокість російських загарбників (*die unmenschlichen Gräueltaten*). Маркус Зюдер негативно оцінює роботу міністерки обо-

рони Німеччини Крістіни Ламбрехт, яка вкрай осоромилася славнозвісними шоломами для українських військових і ганьбить Німеччину перед українцями та західними партнерами (*Sie blamiert Deutschland vor der Ukraine und unseren westlichen Partnern*) і зовсім не відповідає займаній посаді (*Sie ist komplett überfordert*) (BZ 04.04.2022).

Суперечки про постачання Україні важкого озброєння стали тягарем і всередині правлячої світлофорної коаліції. Про тиск із жовто-зеленого куточка (*Druck aus der gelb-grünen Ecke*) йдеться в Tageszeitung за 12 жовтня 2022 р. Троп синьо-зелений куточок синтезує кольори партії вільних демократів та партії зелених, які разом із соціал-демократами утворюють уряд Німеччини й чинять тиск на прийняття рішень канцлера: *Mehr Waffen für die Ukraine bedeuten weniger Folter und Vergewaltigungen und mehr gerettete Zivilist/innen/Більше зброї для України означає менше тортур і звалтувань та більше врятованих мирних жителів* (TAZ 12.09.2022).

Експертка з оборони Німеччини від Вільної демократичної партії Німеччини (FDP) Штрак-Ціммерманн неодноразово виступала з критикою канцлера Олафа Шольца (СДПН), якою вона звинувачувала в тому, що він занадто нерішучий у питанні поставок зброї. Вона наголошує, що забезпечення українців важким озброєнням – це вимога часу (*Das Gebot der Stunde ist, den Ukrainern auch schwere Waffen zu liefern*) і девізом німецької політики щодо України має бути не зволікання та вагання, а сміливість і відвага (*Die Devise für die deutsche Ukraine-Politik muss lauten: Nicht zaudern, nicht zögern – Kühnheit und Mut*) (BZ 23.04.2022).

Постачання важкого озброєння непокоїть жителів Німеччини. Згідно з опитуванням, проведеним у рамках проекту ARD-DeutschlandTrends у березні 2023 р., 47% респондентів заявили, що вважають дотеперішню підтримку України зброєю з боку німецького уряду доцільною як реакцію на напад на Україну. З іншого боку, близько 43 % респондентів вважають, що санкційні заходи, ужиті проти Росії до цього часу, недостатньо ефективні для них (<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1312216/umfrage/umfrage-deutsche-ukraine-politik/>).

Невпевненість німецьких громадян, їхній страх, що Німеччина може стати прямим

учасником війни в Україні, підсилюються політикою окремих політичних сил і насамперед *Партією лівих* (Linke) та *Партією альтернатива для Німеччини* (AfD). Категорично проти постачання зброї в Україну виступають члени правоцентричної партії *Альтернатива для Німеччини* (AfD). Вони відкрито заявляють, що війна в Україні – це провокація НАТО або суперечка, яка не стосується Німеччини (*der Krieg in der Ukraine sei «eine Auseinandersetzung, die uns nicht betrifft ... eine von Amerika gesteuerten Ukraine»*) (TAZ 25.09.2022).

Частина лівих засуджує російську агресію в Україні, але виставляє злочинну агресивну війну Росії як частину «зростаючого геополітичного суперництва різних імперських претензій на владу», спровоковану НАТО (ND 27.06.2022 <https://epaper.nd-aktuell.de/cxepaper/index.php?token=9sZhUF54fedsAeKHwc7qQKNv>). Герхард Траберт, який балотувався від *Лівої партії* на виборах федерального президента, закликав делегатів підтримати обмежене постачання «зброї миру» з метою захисту цивільного населення: *Man muss die von Krieg betroffene oder bedrohte Zivilbevölkerung auch mit militärischen Mitteln schützen. Aber das kann nur eine begrenzte Lösung sein. Wir brauchen Waffen der Friedlichkeit* (ND 27.06.2022 <https://epaper.nd-aktuell.de/cxepaper/index.php?token=9sZhUF54fedsAeKHwc7qQKNv>). Проте колишня голова *Партії лівих* Сара Вагенкнехт відкрито виступає проти постачання зброї в Україну та закликає до дипломатії. Подібну позицію висловлюють окремі видатні особи, як-от журналістка й відома широкому загалу феміністка Аліса Шварц. Вони засуджують російську агресію та переконані, що зупинити ескалацію можуть лише переговори.

У зв'язку з високим тиском на канцлера Німеччини Олафа Шольца щодо постачання зброї в Україну інша група інтелектуалів зі сфери політики, науки, культури й громадянського суспільства звернулася до кан-

цлера з відкритим листом, у якому вимагає рішучості та «швидкості в доставці зброї» (*Tempo bei der Waffenlieferung*). Указується, що треба відійти від політики зволікання та, замість «німецьких особливих шляхів» (*anstatt deutscher Sonderwege*) для запобігання ядерній війні, необхідна «єдність Європи й Заходу» (*Geschlossenheit Europas und des Westens*) (TAZ 04.05.2022). Якщо Німеччина та інші європейські держави терміново не нададуть зброю Україні, це заохотить Кремль до подальшої агресії. Своєчасна й послідовна підтримка України сучасним озброєнням у необхідній кількості є запорукою безпеки німецьких громадян і всього західноєвропейського простору.

Висновки й перспективи подальших досліджень. На прикладі аналізу топосу тиску (*Druck-Topos*) показано зі сторони опозиції та інших парламентаріїв аргументовану критику політики нерішучості німецького уряду щодо постачання зброї в Україну, простежено позицію окремих парламентаріїв з огляду на їхню партійну приналежність. Політики чинять тиск на канцлера Німеччини, також із метою переконання послуговуються широким спектром стилістичних засобів. Особливо емоційною є мова голови *Консервативної партії Німеччини* (ХДС) Фрідріха Мерца та українського посла в Німеччині 2014–2022 рр. Андрія Мельника. Виявлено імпліцитні смисли текстового корпусу й показано домінантні способи мислення членів західноєвропейського політикуму з огляду на проблему протистояння російській агресії. Топоси як мисленеві структури розкривають на основі текстових фрагментів ключові смисли концепту «Waffenlieferung». У певному географічному та часовому просторі домінують ті або інші аргументативні зразки. Цей процес мислення є віддзеркаленням історичного минулого. Чинному німецькому уряду потрібен час, щоб пройти еволюцію до прийняття рішення щодо постачання зброї в Україну.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондарчук О. Ю. Особливості топос-аналізу. *Актуальні питання іноземної філології*: наук. журн. № 2. Луцьк, 2015. С. 27–30.
2. Лисецька Н. Г. Топос-аналіз концепту «Flüchtlinge» в сучасному німецькомовному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*: наук. журн. / (редкол.: І. П. Біскуп (голов. ред.) та ін.). № 8. Луцьк, 2018. С. 191–197.
3. Лисецька Н. Г. Стилістичні засоби вираження концепту «Еуропа» у сучасній німецькомовній пресі. *Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference*. SSPG

Publish. Stockholm, Sweden. 2021, Pp. 414–417. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-10-12-oktyabrya-2021-goda-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>

4. Тараненко О. Долання евфемізації в «мові війни» українського медійного та політичного дискурсу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Журналістські науки: збірник наукових праць / МОН України.* № 883. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. С. 139–144.

5. Girth H. Sprache und Sprachverwendung in der Politik. In: T. Gloning, J. Kilian (Hg.): *Germanistische Arbeitshefte.* Band 39. Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2015. 180 S.

6. Kienpointner M. Topoi. In: E. Felder und A. Gardt (Hg.): *Handbücher Sprachwissen.* HSW 19. In: K. S. Roth, M. Wengeler und A. Ziem. (Hg.): *Handbuch Sprache in Politik und Gesellschaft.* Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2017. S. 187–211.

7. Niehr T. Einführung in die Politolinguistik. *Vandenhoeck & Ruprecht.* 2014. 191 S.

8. Niehr T. Argumentation in Texten. In: E. Felder und A. Gardt (Hg.): *Handbücher Sprachwissen.* HSW 19. In: K. S. Roth, M. Wengeler und A. Ziem. (Hg.): *Handbuch Sprache in Politik und Gesellschaft.* Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2017. S. 165–186.

9. Spieß C. Metaphern. In: E. Felder und A. Gardt (Hg.): *Handbücher Sprachwissen.* HSW 19. In: K. S. Roth, M. Wengeler und A. Ziem. (Hg.): *Handbuch Sprache in Politik und Gesellschaft.* Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2017. S. 94–115.

10. Wengeler M. Topos und Diskurs – Möglichkeiten und Grenzen der topologischen Analyse gesellschaftlicher Debatten. In *Diskurslinguistik nach Foucault: Theorie und Gegenstände*, edited by Ingo H. Warnke. Berlin; Boston: De Gruyter, 2007. S. 165–86. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110920390.165>

REFERENCES:

11. Bondarchuk, O. (2015). Osoblyvosti topos-analizu. [Peculiarities of topos-analyses]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii: nauk. zhurn.* Lutsk, No 2, 27–30. [in Ukrainian].

12. Lysetska, N. (2018). Topos-analiz kontseptu «Flüchtlinge» v suchasnomu nimetskomovnomu dyskursi. [Topos-analysis of the concept «Flüchtlinge» in the modern German-language discourse]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii: nauk. zhurn.* / (redkol.: I. P. Biskub (holov. red.) ta in.). Lutsk, No 8, 191–197. [in Ukrainian].

13. Lysetska, N. (2021). Stylistychni zasoby vyrazhennia kontseptu «Europa» u suchasni nimetskomovni presii. [Stylistic means of expressing the concept of «Europe» in the contemporary German-language press]. *Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference.* SSPG Publish. Stockholm, Sweden, Pp. 414–417. [in Ukrainian]. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-10-12-oktyabrya-2021-goda-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>

14. Taranenko, O. (2017). Dolannia evfemizatsii v «movi viiny» ukrainskoho mediinoho ta politychnoho dyskursu. [Overcoming euphemization in «war language» of ukrainian media and political discourses]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Serii: Zhurnalistycki nauky: zbirnyk naukovykh prats / MON Ukrainy.* Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki, No 883, 139–144. [in Ukrainian]. URL: <https://doi.org/10.23939/sjs2017.01.148>

15. Girth, H. (2015). Sprache und Sprachverwendung in der Politik. [Language and language use in politics]. In: T. Gloning, J. Kilian (Hg.): *Germanistische Arbeitshefte.* Band 39. Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 180 S. [in German].

16. Kienpointner, M. (2017). Topoi. [Topoi]. In: E. Felder und A. Gardt (Hg.): *Handbücher Sprachwissen.* HSW 19. In: K. S. Roth, M. Wengeler und A. Ziem. (Hg.): *Handbuch Sprache in Politik und Gesellschaft.* Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 187–211. [in German].

17. Niehr, T. (2014). Einführung in die Politolinguistik. [Introduction to Political Linguistics]. *Vandenhoeck & Ruprecht.* 2014. 191 S. [in German].

18. Niehr, T. (2017). Argumentation in Texten. [Argumentation in texts]. In: E. Felder und A. Gardt (Hg.): *Handbücher Sprachwissen.* HSW 19. In: K. S. Roth, M. Wengeler und A. Ziem. (Hg.): *Handbuch Sprache in Politik und Gesellschaft.* Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 165–186. [in German].

19. Spieß, C. (2017). Metaphern. [Metaphors]. In: E. Felder und A. Gardt (Hg.): *Handbücher Sprachwissen.* HSW 19. In: K. S. Roth, M. Wengeler und A. Ziem. (Hg.): *Handbuch Sprache in Politik und Gesellschaft.* Berlin; Boston: Walter de Gruyter GmbH, 94–115. [in German].

20. Wengeler, M. (2007). Topos und Diskurs – Möglichkeiten und Grenzen der topologischen Analyse gesellschaftlicher Debatten. [Topos and Discourse – Possibilities and Limits of Topological Analysis of Social Debates]. In *Diskurslinguistik nach Foucault: Theorie und Gegenstände*, edited by Ingo H. Warnke. Berlin; Boston: De Gruyter, 165–86. [in German]. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110920390.165>

УДК 378.147:81'243:001.891.5

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-5>

Ольга РИЖЧЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент, старший викладач кафедри мовної підготовки соціально-психологічного факультету,

Національний університет цивільного захисту України, вул. Чернишевська, 94, м. Харків, Україна, 61023

ORCID: 0000-0003-1693-6121

SCOPUS: 57465054100

Бібліографічний опис статті: Рижченко, О. (2023). Використання тестових завдань для опанування технічної англійської мови у вищому навчальному закладі. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 36–41, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-5>

ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ОПАНУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Мета роботи полягає у висвітленні використання системи тестових завдань у технічному вищому навчальному закладі для опанування та засвоєння професійної лексики (для прикладу наводиться спеціальність «Пожежна безпека»). Для цього розглядаються види тестових питань, їх цілі та завдання. Також в роботі вказуються переваги та недоліки використання тестової системи для опанування фахових технічних текстів за наведеним фахом. Окрім цього звертається увага на доцільність використання тестової системи під час вивчення іноземної мови у технічному вищому навчальному закладі.

У науковій розвідці представлена ціла низка різноманітних тестових завдань, які доцільно використовувати під час опанування фахової термінології. Тестові завдання розглядаються як своєрідні тренувальні вправи, які спрямовані на закріплення набутих знань та відпрацювання лексичного мінімуму.

Використання системи тестових завдань є доречним та ефективним у поєднанні з певними навчальними комплексами. На прикладі навчальної серії Career Paths видавництва Express Publishing, а саме навчального комплексу «Firefighter» було запропоновано алгоритм роботи з технічними текстами, який має на меті ефективно опанування фахової лексики для подальшої роботи з фаховими текстами.

Нами була обрана спеціальність «Пожежна безпека» для наведення прикладів практичних тестових завдань, яким передуює робота з фаховими текстами та лексичним мінімумом. Тестові завдання мають стати своєрідним тренажером у засвоєнні лексики, бо постійне повторення певних слів або певних сталих виразів призводить до їх автоматичного запам'ятовування.

Тестові завдання можуть одночасно виконувати декілька функцій, а саме сприяти автоматичному запам'ятовуванню певного матеріалу через постійне повторення; оцінювати рівень засвоєння матеріалу; виявляти проблемні частини, яким треба приділити більше часу або навіть ще раз повторити.

Ключові слова: тестові завдання, фаховий текст, термінологічна лексика.

Olga RYZHCHENKO

candidate of Philological Sciences, Associate Professor, senior lecturer of the Department of Language Training of the Social and Psychological Faculty

National University of Civil Defence of Ukraine, str. Chernyshevskaya, 94, Kharkiv, Ukraine, 61023

ORCID: 0000-0003-1693-6121

SCOPUS: 57465054100

To cite this article: Ryzhchenko, O. (2023). Vykorystannia testovykh zavdan' dlia opanuvannia tekhnichnoi anhliiskoi movy u vyshchomu navchalnomu zakladi [Using test tasks for learning technical English in a higher educational institution]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 36–41, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-5>

USING TEST TASKS FOR LEARNING TECHNICAL ENGLISH IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The purpose of the work is to highlight the use of a system of test tasks in a technical higher educational institution for mastering and assimilating professional vocabulary (the specialty «Fire Safety» is given as an example). For this, the types of test questions, their goals and objectives are considered. The work also indicates the advantages and disadvantages of using the test system for mastering technical texts in the specified field. In addition, attention is paid to the expediency of using the test system when learning a foreign language in a technical higher education institution.

In the scientific work a number of various test tasks are presented, which are advisable to use when mastering professional terminology. Test tasks are considered as a kind of training exercises, which are aimed at consolidating the acquired knowledge and working out the lexical minimum.

The use of a system of test tasks is appropriate and effective in combination with certain educational complexes. Using the example of the Career Paths educational series of Express Publishing, namely the «Firefighter» educational complex, an algorithm for working with technical texts was proposed, which aims to effectively master professional vocabulary for further work with professional texts.

We have chosen the specialty «Fire safety» to give examples of practical test tasks, which are preceded by work with professional texts and a lexical minimum. Test tasks should become a kind of exercise in learning vocabulary, because the constant repetition of certain words or certain set expressions leads to their automatic memorization.

Test tasks can simultaneously perform several functions, namely, contribute to the automatic memorization of certain material through constant repetition; to assess the level of mastery of the material; to identify problematic parts that need more time or even need to be redone.

Key words: test tasks, professional text, terminological vocabulary.

Актуальність проблеми. Формат сучасної освіти передбачає використання зовсім нових методів та форм навчання, які орієнтовані на якісно нові результати здобуття знань. Постійний безперервний потік нової інформації змушує сучасних фахівців слідкувати за новими наробками в різних галузях, будь то медицина, комп'ютерні технології або навіть сільське господарство. А це означає, що під час здобуття освіти потрібно робити акцент на розвиток саме практичних навичок, які в подальшому нададуть змогу постійно самовдосконалюватися та розвиватися в професійному напрямку.

Якщо мова піде про необхідність якісного опанування іноземної мови, то доцільність цього процесу не має піддаватися сумніву: українські фахівці повинні мати вільний доступ до наукових теоретичних та практичних надбань закордонних фахівців, щоб мати змогу використовувати їх у власній роботі. Саме тут і виникає питання: як можна найефективніше долучити здобувачів вищої освіти до процесу розуміння інформації іноземною мовою? Які інструменти можна використати, щоб український фахівець міг розуміти іншомовний текст?

На нашу думку, сучасні засоби освіти, а саме доступ до інтернету та використання більшості його можливостей, дозволяють швидко та ефективно розвивати всі основні навички, необхідні для користування іноземною мовою: велика кількість відео та аудіо матеріалу допомагає у процесі розвитку аудіювання та говоріння.

Ще одним ефективним надбанням сучасного освітнього процесу є використання тестової системи, яка дозволяє ефективно контролювати набуті знання на етапі фронтального та підсумкового контролю. Як відомо, тестова система активно використовується під час складання іспитів ЗНО, FCE, TOEFL та IELTS, які надають змогу продовжити навчання у ВНЗ України та закордоном. Тому актуальність питання розвитку та вдосконалення системи тестування для набуття знань та контролю ефективності набутих знань не визиває сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В своїй роботі полтавська фахівчиня Г.Ю. Мороховець вказує на можливість використання тестування як педагогічного оцінювання рівня підготовки студентів та аспірантів, коригування процесу викладання, а також оцінювання педагогічних технологій, що застосовують науково-педагогічні працівники. «Окрім використання тестових завдань для контролю навчальних досягнень на підсумкових заняттях, іспитах і заліках, їх використовують з метою актуалізації знань перед викладанням нової теми та практичними й лабораторними заняттями. Тести доцільно застосовувати також задля порівняння різних форм і методів викладання, оцінювання ефективності самостійної, індивідуальної діяльності студентів, розроблення заходів для підвищення якості навчання за допомогою впровадження у навчальний процес інноваційних технологій» (Мороховець, 2018, С. 11–13).

Н.Д. Гарматюк та В.П. Марценюк в своїй статті представили широкий та повноцінний огляд тестового контролю, а саме його функцій: контрольної, навчальної, виховної, організаторської, розвиваючої і методичної, діагностичної, стимулюючої, а також дидактичного принципу контролю знань (на основі аналізу дидактичних праць професора М. Фіцули); провели аналіз історичного розвитку тестології; розкрили основні показники якості лінгводидактичного тесту, а саме валідності, надійності, диференційної здатності, практичності та економічності, визначили головні цілі застосування тестування; розкрили суть стандартизованих і нестандартизованих лінгводидактичних тестів, приділили увагу складу, цілісності і структурі тестів, а саме вхідного (попереднього) тестування, поточного тестування, тестів тематичного контролю, періодичному та підсумковому тестовому контролю, тестам загального володіння ІМ, тестам на виявлення здібностей до вивчення ІМ, тестам закритої та відкритої форм. Вони зазначили, що «використання тестів у процесі навчання є одним із раціональних доповнень до методів перевірки знань, умінь та навичок студентів. Тести є також відмінним засобом індивідуалізації навчання, оскільки враховують психологічні особливості студентів. Тестування є одночасно і навчальною справою, і засобом контролю. Використання тестових завдань як засобу навчання є ефективним і виправданим з точки зору дидактики та психології» (Гарматюк & Марценюк, 2013, С. 18–19).

Як вказують С.С. Пламада та І.В. Сапожник, «некоректна організація контролю знань може стати однією з причин зниження якості освіти. Щоб уникнути зазначеного та реформувати зміст освіти, потрібно насамперед удосконалити систему оцінювання та модернізувати діагностику навчання учнів. Необхідно забезпечити контроль та оцінювання не тільки результату, а й процесу навчання, що сприятиме пошуку оперативних, об'єктивних форм та методів перевірки знань» (Пламада & Сапожник, 2017, С. 49).

Більш того, як справедливо зазначено в роботі І.А. Колісник, «для забезпечення належної якості освіти студентів необхідно створювати валідні (від англ. *valid* – придатний) тестові завдання, що вимагає високого рівня знань предмета викладачем, його вміння

логічно мислити, правильно формулювати думки та подавати завдання тесту, а також правильно компонувати дистрактори відповідей, оскільки застосування найдовшої відповіді або таких варіантів як «усі відповіді правильні» спонукає студентів до вибору саме їх» (Колісник, 2017, С. 84).

Як видно з матеріалів зазначених публікацій, проблема використання тестового контролю є актуальною та значущою, що також підтверджується роботами українських дослідників, які розглядали можливості застосування тестового контролю не лише у вищих навчальних закладах (Зарішняк, 2013), а й в інших галузях, а саме для підготовки соціальних робітників (Котикова), бібліотечній справі (Етенко & Аврамова, 2017), а також в молодшій та середній школі (Волошина, 2018; Деркач & Романів, 2018).

Мета дослідження полягає в розгляді та розкритті наступних проблем:

- використання тестової системи у технічному вищому навчальному закладі з метою опанування та засвоєння професійної лексики: види тестових питань, їх цілі та завдання;
- переваги та недоліки використання тестової системи, яка має на меті допомогти у опануванні фахових технічних текстів;
- доцільність використання тестової системи під час вивчення іноземної мови у технічному вищому навчальному закладі.

Наша стаття має на меті на прикладі розглянути можливості використання тестової системи у технічному вищому навчальному закладі. Нами була обрана спеціальність «Пожежна безпека» для наведення прикладів практичних тестових завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Без сумніву, якісна іншомовна підготовка фахівців у сфері цивільного захисту є запорукою ефективного захисту населення і території всієї країни від надзвичайних ситуацій. Досвід іншомовних фахівців допомагає в підвищенні кваліфікації та опануванні нових технологій. Для ознайомлення з цим досвідом необхідно володіти професійними термінами іноземною мовою та мати певний досвід в опрацюванні фахових видань. Пропонуємо алгоритм підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Пожежна безпека» до сприйняття фахових іншомовних текстів.

Перш за все хотілося б відзначити, що на сучасному етапі підготовки фахівців ми маємо цілу низку навчальних матеріалів та підручників для опанування певними навичками. Так, досить ефективною, на наш погляд, є навчальна серія Career Paths видавництва Express Publishing. Навчальний комплекс (підручник та аудіосупровід) «Firefighter» Вірджинії Еванс, Джені Дулі та Метью Вільямса (2016) може стати вдалим стартом для підготовки фахівців з пожежної безпеки. Цей комплекс складається з 3 частин різних рівнів – від Elementary до Intermediate. Кожна тема пропонує завдання для розвитку навичок читання, аудіювання, говоріння та письма (блоки Reading, Vocabulary, Listening, Speaking, Writing). Опанування цього матеріалу ефективно допомагає на початковому етапі підготовки до складання тестів. Здобувачі вищої освіти знайомляться з лексикою по темі, опрацьовують невеликий за обсягом текст, виконують вправи на засвоєння та закріплення лексичного матеріалу.

Наступним етапом у підготовці до складання тестів має бути самостійна робота з фаховим текстом (лексична робота проводиться раніше за підручником «Firefighter»). Для прикладу розглянемо unit 1 (Book 2), тема: Fuel Classification. Підручник пропонує наступний лексичний обсяг для засвоєння:

alloy, Class A, Class B, Class C, Class D, Class K, classification, cooking fuel, electrical, metal, plastic, wood

Цей лексичний мінімум має бути достатнім для ознайомлення з запропонованим для самостійного опрацювання текстом. Також в тексті мають бути присутні лексичні одиниці з попередніх тем. Наведемо приклад:

A fuel is a substance that produces energy when burned. A good fuel releases its energy over a longer period of time. Most common household fuels contain the element Carbon. Fuels that contain carbon and hydrogen only are called Hydrocarbons.

Подібні тексти дозволяють здобувачам постійно користуватися термінами, які були засвоєні раніше, та поєднувати їх з новими. Після подібної ввідної частини пропонується перехід до основної, де розширюється інформація, подана в підручнику:

CLASS A fire: all the materials which are solid in nature and can become ash when burnt. When Solids burn, usually the smoke is white.

Examples are wood, paper, textiles, plastic, coal etc.

CLASS B fire: This class is all about the flammable Liquids like Petrol, Kerosene, Diesel and others. Though the fatty oils used for cooking are liquids, they don't come under this classification. When Liquids burn, they emit smoke either which is thick black or grey. In certain classifications, gases are also included in this class.

Додаткова інформація має привернути увагу здобувача освіти. Саме на засвоєння та закріплення як основної інформації з підручника, так і додаткової інформації з тексту для самостійного опрацювання і направлені вправи для самостійного виконання. Наведемо приклади:

TASK 1. Put the following words into the particular line.

hydrogen, wood, tin, methane, potassium, paper, cooking oil

Class A fuel _____

Class B fuel _____

TASK 2. Underline the necessary word.

Class A fire

1. Materials are **solid** / liquid / gaseous.

2. Materials are **combustible** / flammable.

Наведені завдання націлені на закріплення лексичного запасу, який є необхідною складовою розуміння іншомовних фахових текстів. Таким чином здобувачі вищої освіти постійно працюють з необхідними термінами, які зустрічаються у фахових текстах.

Але виконання вправ націлене на підготовку до тестових завдань, які мають на меті не лише перевірку ступеня засвоєння матеріалу, тобто лексичного мінімуму за темою. Тестові завдання можуть стати своєрідним тренажером у засвоєнні лексики, бо постійне повторення певної лексики або певних сталих виразів призводить до їх автоматичного запам'ятовування. Таким чином, тестові завдання можуть одночасно виконувати декілька функцій, а саме:

– сприяти автоматичному запам'ятовуванню певного матеріалу через постійне повторювання;

– оцінювати рівень засвоєння матеріалу;

– виявляти проблемні частини, яким треба приділити більше часу або навіть ще раз повторити.

Як бачимо, тестові завдання – це багатофункціональний інструмент, який допомагає викладачеві у вирішенні певних завдань,

серед яких засвоєння матеріалу та контроль рівня засвоєння. То які ж види завдань передбачають тести? Насправді, існує дуже багато різновидів тестових питань, які може використати викладач іноземної мови у технічному вищому навчальному закладі, а саме:

– тестові завдання з одиночним або множинним вибором, де пропонується обрати один або декілька варіантів з запропонованих;

Варіанти питань можуть бути як у формі речень, так і у формі малюнків або фотографій (пропонується обрати визначення зображеного на малюнку предмета або явища).

Варіанти питань можуть бути наступними:

1. *Wood is a*

a) *solid combustible material*

b) *soft flammable material*

c) *flammable liquid*

2. *How do we call the reaction in which energy is released?*

A *exothermic*

B *endothermic*

3. *A reaction in which energy is released is called endothermic reaction.*

A *True*

B *False*

Також можна використовувати наступні види тестових завдань, направлених на вивчення потрібної лексики, а саме:

– Ці тестові завдання на заповнення пропусків;

– тестові завдання у формі інтерактивного диктанту;

– тестові завдання на пошук потрібної інформації в тексті;

– тестові завдання на встановлення відповідності.

Це лише невеликий перелік видів тестових питань, які стануть в нагоді під час підготовки до опрацювання фахових текстів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми можемо з повною впевненістю стверджувати, що використання тестової форми є доречною не лише на етапі фінального контролю, але і під час опанування нової лексики за темою. Різні види та форми тестових завдань дозволяють розвивати навички не лише читання та письма, а також аудіювання. Тестові завдання є ефективними помічниками під час тренування, бо система повторень розрахована на ефективне запам'ятовування. Більш того, вони можуть використовуватися як аудиторно, так і під час самостійної роботи, що дозволяє запам'ятовувати більший об'єм необхідної інформації. Треба розуміти, що тестові завдання – це не лише засоби контролю, але й засоби ефективного тренування на запам'ятовування, бо вони вимагають не лише знань, але й уваги. Більш того, тестові завдання розвивають логічне мислення та здатність до певних спостережень. Тобто, насправді діапазон використання тестових завдань є набагато ширшим, чому треба привернути особливу увагу.

Але потрібні більш детальні розвідки, направлені на розробку ефективних тестових завдань, які б допомагали здобувачам освіти в найбільш ефективному запам'ятовуванні термінів та інших лексичних одиниць, а також тестові завдання-тренажери основних граматичних моделей, які широко використовуються в різних стилях мовлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волошина О. Оцінювання іншомовної компетентності молодших школярів із застосуванням тестових технологій. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2018. Том 1. № 20. С. 111–115.
2. Гарматюк Н.Д., Марценюк В.П. Особливості застосування тестового контролю при вивченні іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Медична освіта*. 2013. № 3. С. 17–24.
3. Деркач Ю.Я., Романів Т.В. Тестування як ефективний засіб поточного контролю на уроках іноземної мови. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61). С. 400–402.
4. Етенко Н.Ю., Аврамова І.П. Тестовий контроль як результат оцінювання знань студентів у рамках розділу «Основи інформаційної культури». *Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи: матеріали Інтернет-конференції*. 2017. URL: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3647> (дата звернення: 29.04.2023).
5. Зарішняк І.М. Роль і місце тестового контролю навчальних досягнень студентів у системі педагогічного контролю. *Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього процесу*. 2013. С. 483–490.

6. Колісник І.А. Тестовий контроль студентів: переваги і недоліки. *Український стоматологічний альманах*. 2017. №1. С. 83–85.
7. Котикова О.М. Тестовий контроль у підготовці майбутніх соціальних працівників. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12413/16766> (дата звернення: 29.04.2023).
8. Мороховець Г.Ю. Тестування як форма контролю та діагностики знань здобувачів вищої освіти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2018. №3 (70). С. 11–15.
9. Пламада С.С., Сапожник І.В. Тестовий контроль знань на уроках англійської мови в загальноосвітніх школах. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2017. Том 2. №8. С. 49–52.
10. Evans V., Dooley J., Williams M. Firefighter. Books 1–3. Career Paths. Express Publishing, 2016. 122 p.

REFERENCES:

1. Voloshyna, O. (2018). Otsiniuvannia inshomovnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv iz zastosuvanniam testovykh tekhnolohii [Assessment of foreign language competence of junior high school students using test technologies]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of the humanities, 1*, 20. 111–115. [in Ukrainian].
2. Harmatiuk, N.D., & Martsenyuk, V.P. (2013). Osoblyvosti zastosuvannia testovoho kontroliu pry vyvchenni inozemnoi movy u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Peculiarities of test control application at studying foreign language in higher educational institutions]. *Medychna osvita – Medical education, 3*, 17–24 [in Ukrainian].
3. Derkach, Yu.Ya., & Romaniv, T.V. (2018). Testuvannia yak efektyvnyi zasib potochnoho kontroliu na urokakh inozemnoi movy [Testing as an effective mean of current control in foreign language lesson]. *Molodyi vchenyi - Young Scientist, 9(61)*, 400–402 [in Ukrainian].
4. Etenko, N.Iu., & Avramova, I.P. (2017). Testovyi kontrol' yak rezultat otsiniuvannia znan' studentiv u ramkakh rozdil' «Osnovy informatsiinoi kultury» [Test control as a result of evaluating students' knowledge within the framework of the «Basics of Information Culture» section]. *Vymiriuvannia v bibliotekakh: otsinka efektyvnosti ta yakosti roboty – Measurement in Libraries: Assessing Performance and Quality*. Retrieved from <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3647> [in Ukrainian].
5. Zarishniak, I.M. (2013). Rol i mistse testovoho kontroliu navchalnykh dosiahnen studentiv u systemi pedahohichnoho kontroliu [The role and place of test control of students' educational achievements in the system of pedagogical control]. *Vyshcha osvita u konteksti intehratsii do yevropeiskoho osvitnoho protsesu – Higher education in the context of integration into the European educational process*. 483–490. [in Ukrainian].
6. Kolesnik, I.A. (2017). Testovyi kontrol studentiv: perevahy i nedoliky [Students' test control: advantages and disadvantages]. *Ukrainskyi stomatolohichnyi almanakh - Ukrainian Stomatological almanac, 1*, 83–85 [in Ukrainian].
7. Kotykhova, O. (n.d.). Testovyi kontrol' u pidhotovtsi maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [The testing in the preparing of the future social worker]. Retrieved from <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/12413/16766> [in Ukrainian].
8. Morokhovets, H.Yu. (2018). Testuvannia yak forma kontroliu ta diahnostryky znan' zdobuvachiv vyshchoi osvity [Testing as a form of control and diagnostics of university students knowledge]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti – Education and development of a gifted personality, 3(70)*, 11–15 [in Ukrainian].
9. Plamada, S.S., & Sapozhnyk, I.V. (2017). Testovyi kontrol' znan' na urokakh anhliiskoi movy v zahalnoosvitnikh shkolakh [The test control of knowledge at English lessons in secondary school]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Seriiia «Filolohichni nauky». Movoznavstvo – Research Journal of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Series «Philology» (Linguistics), 2(8)*, 49–52 [in Ukrainian].
10. Evans, V., Dooley, J. & Williams, M. (2016). Firefighter. Books 1–3. Career Paths. Express Publishing [in English].

УДК 811.112.2'42:070]:354-057.341(477)(092)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-6>

Тетяна СЕМЕНЮК

кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-6832-0551

Олена БОНДАРЧУК

кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-5922-5253

Людмила ПАСИК

кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-8635-5168

Бібліографічний опис статті: Семенюк Т., Бондарчук О., Пасик Л. (2023). Вербалізація концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ у німецькомовних ЗМІ. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 42–48, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-6>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЗМІ

У науковій розвідці досліджено вербальну репрезентацію концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ у німецькомовних ЗМІ. У роботі розрізняємо поняття макроконцепту та субконцепту. Субконцепт PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ виокремлено в рамках макроконцепту PRÄSIDENT. Усі компоненти концепту, які репрезентують його різні відтинки та ознаки є такими, які належать до його номінативного поля, структура якого має ядерну, приядерну та периферійну зони. Ядерна зона номінативного поля – це понятійна складова концепту, яка інкорпорує його дефініційні ознаки (Staatsmann, Staatsoberhaupt, Vorsitzender, Politiker, Schauspieler, Regisseur, Komiker), сюди ж відносимо повні синоніми концепту, виокремлені шляхом контекстуального аналізу статей, сайтів та словників-синонімів (Selenskyj, Präsident, Präsident der Ukraine, der ukrainische Präsident, der Ukraine-Präsident, Präsident Selenskyj, der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj). Приядерна зона характеризується наявністю неповних синонімів, до яких відносимо семантико-стилістичні та контекстуальні синоніми (Präsident im Krieg, Putins Gegenspieler, Putins Widersacher, Held, Verteidiger, medienbegabter Profi, talentierter Kommunikator, perfekter Frontmann, ehemaliger Komiker, ehemaliger Regisseur). Периферійна зона номінативного поля концепту включає у себе додаткові когнітивні ознаки, які є оцінними та інтерпретативними, тобто акумулюють додаткові нашарування на код мови, на кшталт концептуальних метафор (Gesicht des Landes, Ikone des Widerstands, Supermann, Comic-Held, der biblische David). В результаті аналізу мовного матеріалу було встановлено, що лексичні засоби, які використовуються для вербалізації понятійного, образного та ціннісного компонентів концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ належать, передусім, до емоційно-нейтральної лексики, яка включає в себе одиниці, характерні для публіцистичного дискурсу.

Ключові слова: концепт, вербалізація концепту, номінативне поле, ядро номінативного поля, приядерна зона, периферійна зона номінативного поля.

Tetiana SEMENIUK

Ph.D. in Philology, Associate Professor at the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-6832-0551

Olena BONDARCHUK

Ph.D. in Philology, Associate Professor at the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-5922-5253

Liudmyla PASYK

Ph.D. in Philology, Associate Professor at the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-8635-5168

To cite this article: Semeniuk T., Bondarchuk O., Pasyk L. (2023). Verbalisatsiia kontseptu PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ v nimetskomovnykh zasobakh masovoï informatsii [Verbalisation of the concept of PRESIDENT OF UKRAINE WOLODYMYR ZELENSKYJ in the German-language media]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 42–48, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-6>

THE VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF PRESIDENT OF UKRAINE WOLODYMYR ZELENSKYJ IN THE GERMAN-LANGUAGE MEDIA

The article examines the verbal representation of the concept PRÄSIDENT OF UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ in the German-language media. In this paper, we distinguish between macroconcept and subconcept. The subconcept PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ is distinguished from the macroconcept PRÄSIDENT. All components of the concept that represent its various shades and features are those that belong to its nominative field, the structure of which has a nuclear, near-nuclear, and peripheral zones. The nuclear zone of the nominal field is the conceptual component of the concept that incorporates its definitional features (Staatsmann, Staatsoberhaupt, Vorsitzender, Politiker, Schauspieler, Regisseur, Komiker) and includes full synonyms of the concept, identified through contextual analysis of articles, websites and synonym dictionaries (Selenskyj, Präsident, Präsident der Ukraine, der ukrainische Präsident, der Ukraine-Präsident, Präsident Selenskyj, der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj). The core zone is characterised by the presence of incomplete synonyms, which include semantic, stylistic and contextual synonyms (Präsident im Krieg, Putins Gegenspieler, Putins Widersacher, Held, Verteidiger, medienbegabter Profi, talentierter Kommunikator, perfekter Frontmann, ehemaliger Komiker, ehemaliger Regisseur). The peripheral zone of the nominal field of the concept includes additional cognitive features that are evaluative and interpretative, i.e. accumulate additional layers on the language code, such as conceptual metaphors (Gesicht des Landes, Ikone des Widerstands, Superman, Comic-Held, der biblische David). As a result of the analysis of the linguistic material, it was found that the lexical means used to verbalize the conceptual, figurative, and value components of the concept PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ belong, first of all, to the emotionally neutral vocabulary, which includes units typical for journalistic discourse.

Key words: concept, concept verbalization, nominal field, nominal field core, near-core zone, peripheral zone of the nominal field.

Постановка наукової проблеми та її значення. Володимир Зеленський – президент, якому аплодує весь світ, людина зі сталі, яка своїми промовами торкається найпотасмніших струн людської душі. Його вважають натхненником українського народу та рушійною силою України, він своїм прикладом показав, що потрібно бути сильним, не боятися труднощів і йти вперед, досягаючи своїх цілей. Його називають Володимиром Великим, найсміливішим президентом найсміливішої нації. Мільйони українців та людей по всьому світу підтримують президента України. Яким бачать очільника нашої держави представники, зокрема, німецької лінгвоспільноти? Це питання спонукало нас до проведення дослідження в руслі когнітивної семантики та написання наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Бачення людиною світу формується на основі інформації, яка вербалізується за допомогою

смилових одиниць свідомості – концептів.

Дослідженням концептів займалися численні вітчизняні науковці, серед яких О. О. Селіванова, А. М. Приходько, В. Л. Іващенко та інші. Українська дослідниця О. О. Селіванова концептом вважає інформаційну структуру свідомості, різносубстратну, певним чином організовану одиницю пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальні і невербальні, набуті шляхом синергетичної взаємодії психічних функцій свідомості: мислення, відчуттів, почуттів, інтуїції, – а також колективного позасвідомого (Селіванова, 2000, с. 112). А. М. Приходько зазначає, що концепти постають у дискурсі як «згустки» смислу, як концентрати певної ідеї, що виникають у місцях перетину ліній асоціативних мереж (Приходько, 2008, с. 258)

Концепт PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ / ПРЕЗИДЕНТ

УКРАЇНИ ВОЛОДИМИР ЗЕЛЕНСЬКИЙ є частиною сучасної концептосфери і реальністю, яка формує когнітивне бачення як окремих індивідів, так і нації вцілому. Концепт PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ не ставав об'єктом лінгвокогнітивних досліджень, що і стало поштовхом до проведення даного дослідження.

Мета наукової розвідки – дослідження вербальних засобів репрезентації концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ у німецькомовних ЗМІ.

Актуальність дослідження полягає у з'ясуванні бачення образу Володимира Зеленського представниками німецької лінгвоспільноти, яка усіяко підтримує Україну та українців у боротьбі за незалежність та захист демократичних цінностей.

Об'єктом дослідження є концепт PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ, вербалізований лексичними засобами німецької мови в публіцистичному дискурсі німецькомовних ЗМІ.

Предметом аналізу обрано лінгвокогнітивні характеристики концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ.

Матеріалом дослідження слугують статті з німецькомовних сайтів, онлайн-газет та журналів (*Frankfurter Rundschau, Südwest Presse, Spiegel, Springer Professional, Tageblatt mouço*), а також словники синонімів *DWSD.de, Woxikon.de* та *Openthesaurus.de*. Засоби масової інформації обрано матеріалом дослідження, оскільки вони є першочерговим джерелом інформування та формування світогляду. Мова ЗМІ – не лише засіб пізнання світу, а й інструмент впливу на когнітивну структуру адресата з метою формування певного уявлення про реальність, а сформована за допомогою засобів масової інформації реальність є частиною концептуальної картини світу адресата.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці акцентують увагу на таких основних формах концепту як одиниці: 1) «ментального лексикону» – ментально-мовного комплексу психічних ресурсів людини, що є фрагментарною цілісністю різних ментальних утворень; 2) національної самосвідомості / [етно] культури, що виявляє себе в архетипах національного несвідомого, в етнічних стереотипах та прототипах національної культури; 3) зна-

ння, тобто сформованого на якомусь етапі людського розвитку певного багажу знань того чи іншого соціуму, пропущеного крізь призму окремої мовної особистості; 4) когніції, яка виявляє себе відносно сформованою та еволюціонуючою структурою, з одного боку, і одиниці, в структуру якої, крім власне знань, водночас включаються ще й пізнавальні процеси, цінності, моделі поведінки, переживання тощо (Іващенко, 2006, с. 48).

У своєму дослідженні під **концептом** розуміємо культурно-марковану одиницю пам'яті у ментальному лексиконі людини, яка містить в собі сукупність знань про фрагменти дійсності певної лінгвоспільноти. Концепти є мовними та вираженими іншими семіотичними одиницями віддзеркалення реальності у свідомості людини.

Концепти формують концептосистему певної лінгвоспільноти. Визначення ключових концептів допомагає сформувати уявлення про певну соціальну групу, суспільство чи націю. Розвиток суспільства сприяє змінам у концептуальній картині світу тієї чи іншої нації, це свідчить про те, що концептосфера є динамічним утворенням, яке постійно збагачується новими концептами, що характеризують життя соціальних прошарків тієї чи іншої нації на певному етапі її розвитку.

Сукупність мовних засобів, які актуалізують, вербалізують чи репрезентують концепт, утворюють номінативне поле концепту. Номінативне поле має польову структуру і характеризується наявністю одиниць усіх частин мови.

У трактуванні структури концепту спираємося на думку науковців, які виокремлюють у його складі три основні компоненти – понятійний (поняттєвий), образний та змістовий. На думку А. М. Приходька, поняттєвий субстрат концепту відображає його денотативну співвіднесеність із концептуальним референтом – мінімальною самодостатньою ділянкою ментального простору, своєрідним когнітивним «згустком». Поняттєвий субстрат концепту являє собою фактуальну інформацію – пропозиційне знання, що спирається на мовну фіксацію (опис, визначення, дефініція). Він може бути описаний за допомогою дефініційно-компонентного аналізу номінантів концепту (Приходько, 2013, с. 21–23).

Перцептивно-образний адстрат – це ті знання, образи й асоціації, які викликаються у свідомості у зв'язку з тим чи іншим денотатом. Цей адстрат базується на категорії образності, тобто на здатності мовних одиниць (вербалізованих концептів) створювати наочно-чуттєві уявлення про предмети і явища позамовної дійсності (Приходько, 2013, с.23). Образна складова концепту – це сукупність різних перцепційних характеристик концепту, відображених у пам'яті. Ця складова концепту є апеляцією до когнітивних метафор, що підтримують концепт у свідомості індивідів.

Ціннісний / валоративний епістрат – найголовніша іпостась концепту, зумовлена ставленням до нього, яке за визначенням має бути позитивним, бо спирається на ті духовні імпульси, що оживають у свідомості людини завдяки її приналежності до того чи того етно- та лінгвокультурного колективу. Цей складник концепту базується на актуальності та оціночності (Приходько, 2013, с. 27).

Усі компоненти концепту, які репрезентують його різні відтінки та ознаки є такими, що належать до його номінативного поля. Ядерна зона номінативного поля – це понятійна складова концепту, до приядерної зони належать образні характеристики концепту, до периферії – ознаки, які репрезентують його ціннісну складову.

Першочерговим завданням нашого дослідження є визначення мовно-фактуальних (понятійних) одиниць, за допомогою яких здійснюється вербалізація концепту ПРЕЗИДЕНТ та ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ.

Понятійна складова концепту ПРЕЗИДЕНТ інкорпорує в собі вербалізатори, які пропонують тлумачні словники. Лексема *Präsident* походить від латинського *praesidēre*, «voransitzen, den Vorsitz haben, an der Spitze stehen» (DWDS), що означає «головувати», «керувати», «бути на чолі».

У словниках знаходимо такі значення лексеми *Präsident*:

a) 1. männliches Staatsoberhaupt einer Republik; 2. Vorsitzender, Leiter eines Verbandes, einer Organisation, Institution o. Ä.; 3. für eine bestimmte Zeit gewählter Repräsentant und leitender Verwaltungsbeamter einer Hochschule (Duden);

b) 1. Staatsoberhaupt einer Republik; 2. Vorsitzender einer (bedeutenden) staatlichen oder

nichtstaatlichen Organisation, eines Vereins, einer Institution o. Ä.; 3. nur bei entsprechendem Sprachgebrauch innerhalb eines Unternehmens selbst: Leiter eines (größeren) Unternehmens (DWDS).

Словосполучення *Präsident der Ukraine* у лексиконі німецької мови трактовано у такий спосіб:

a) «*Wolodymyr Selenskyj ist der Präsident der Ukraine. Vor seiner Wahl im Jahr 2019 war er kein Politiker, sondern Schauspieler, Regisseur und Komiker. ...Trotz der Gefahr ist Selenskyj in der Hauptstadt Kiew geblieben. Selenskyj fordert den Westen auf, seinem Land noch mehr zu helfen*» (Klexikon).

Мас-медійні джерела по-різному окреслюють образ президента України:

a) «*Diener des Volkes: Selenskyj arbeitet als Comedian, Schauspieler und spielt eine bedeutende Rolle*» (Merkur.de); b) «*Selenskyjs Kandidatur als ukrainischer Präsident – vom Komiker zum Staatsmann*» (Zdf.de); c) «*Der ukrainische Präsident beeindruckt mit seiner Kommunikation und seiner Kraft*» (Südwest Presse).

У такий спосіб, ключовими вербалізаторами концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ є, передусім, іменники *Staatsmann, Politiker, Schauspieler, Regisseur, Komiker*.

Окрім дефініційних ознак концепту, його вербалізаторами виступають синоніми, передусім, абсолютні або повні синоніми, – слова, тотожні щодо свого лексичного значення й емоційно-експресивного забарвлення. У словнику синонімів **Woxikon.de** подано такі значення слова *Präsident* та їх синоніми:

Bedeutung Rektor – Direktor, Rektor, Schulleiter, Präsident;

Bedeutung Präsident – Staatsoberhaupt, Präsident, Vorsitzender;

Bedeutung Vorsitzender – Alterspräsident, Präsident, Vorsitzender.

Нас цікавить лексична одиниця ПРЕЗИДЕНТ у значенні ГОЛОВА ДЕРЖАВИ. Абсолютними синонімами до слова *Präsident* можуть бути згідно словників синонімів **Woxikon.de** та **Openthesaurus.de**: *Staatsoberhaupt, Vorsitzender*, а також *Herr, Führer, Leiter, Staatsmann, Oberhaupt, Alleinherrscher, Souverän, Staatspräsident, Häuptling, Hauptmann*.

Щодо субконцепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ,

варто зазначити, що найчастотнішими синонімічними одиницями, які його вербалізують є *Selenskyj, Präsident, Präsident der Ukraine, der ukrainische Präsident, der Ukraine-Präsident, Präsident Selenskyj, der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj* тощо: а) «*Selenskyj ist eher ein Präsident, der sehr stark auf die sozialen Medien setzt*» (Zdf.de); б) «*Präsident Selenskyj äußert sich zu den Korruptionsskandalen in seiner Regierung*» (Spiegel.de); в) «*Der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj hat nach mehreren Korruptionsskandalen in Kiew ein entschlossenes Vorgehen gegen Fehlverhalten im Staatsapparat angekündigt*» (Zdf.de).

Лексема-репрезентант концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ та її абсолютні синоніми формують ядрну частину концептополя. Приядерна зона характеризується наявністю неповних синонімів, до яких відносимо семантико-стилістичні та контекстуальні синоніми.

Семантико-стилістичні синоніми характеризуються закріпленістю за певним стилем та відрізняються емоційно-експресивним забарвленням, інколи відтінками значень: *Landesvater, Diktator, Befehlshaber, der erste Mann, führender Kopf (in Medienberichten häufig als «geistiger Anführer», «Stratege», «der Kopf der Mannschaft», «der Kopf der Bewegung», Monarch, Gebieter, Gewalthaber, Chef, Stammesführer, Babo (umgangssprachlich, jugendsprachlich), Boss, Clanleiter, Guru*.

Семантико-стилістичними синонімами концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ є *ein Präsident im Krieg, Putins Gegenspieler, Putins Widersacher*.

Контекстуальні синоніми – слова, що вступають у синонімічні стосунки лише в певному контексті, з якого стає зрозуміло, що мова йде саме про президента України Володимира Зеленського. Так, до контекстуальних синонімів відносимо: *Held, Verteidiger, medienbegabter Profi, talentierter Kommunikator, perfekter Frontmann, ehemaliger Komiker, ehemaliger Regisseur, Mann des Jahres, Idealist*: а) «*Selenskyj ist eher ein Präsident, der sehr stark auf die sozialen Medien setzt. (...) Er ist ein sehr talentierter Kommunikator (...), ein medienbegabter Profi*» (Zdf.de); б) «*Selenski wurde zum perfekten Frontmann*» (Tagblatt); в) «*Das Time Magazine hat Selenskyj erst vor*

ein paar Tagen zum Mann des Jahres gekürt. Keine Frage, er hat das Jahr 2022 wie kein anderer geprägt. Er und der enorme Kampfgeist der ukrainischen Soldaten» (Frankfurter Rundschau); д) «*Er ist ein Idealist, er meint es gut mit der Ukraine, aber manchmal verzettelt er sich fürchterlich, wenn er auf seine Ratgeber hört*» (Frankfurter Rundschau).

Аналіз статей німецькомовних ЗМІ показує, що аналізований концепт PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ найчастіше характеризується як:

1) **HELD/ГЕРОЙ**: а) «*Der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj gilt als Gesicht für den Widerstand gegen den russischen Angriffskrieg –und wird von vielen daher zum Helden stilisiert*» (Zdf.de); б) «*In wenigen Tagen ist er zu einem globalen Helden aufgestiegen*» (Merkur.de);

2) **VERTEIDIGER / ЗАХИСНИК**: «*Der Spiegel hat Wolodymyr Selenskyj schon zum «Verteidiger der freien Welt» befördert. Im Medienkrieg gegen Russland schlägt sich Selenskyj also gut. Er verteidigt seine Heimat in einem Krieg, von dem viele Beobachter sagen, dass die Ukraine ihn nicht gewinnen kann*» (Freitag.de);

3) **SYMBOL DES MUTES / СИМВОЛ МУЖНОСТИ**: а) «*Der große Mut Selenskyjs stellt ihn in eine Reihe mit Figuren und Politik-Ikonen wie Fidel Castro oder Nelson Mandela*» (Merkur.de); б) «*Der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj hätte es sich einfach machen können, doch das Angebot der USA, ihn aus Kiew auszufliegen, lehnte er ab. Er soll mit dem filmreifen Satz geantwortet haben «Der Kampf ist hier. Ich brauche Munition, keine Mitfahrgelegenheit*» (Spiegel.de);

4) **LIEBLING VON MILLIONEN / УЛЮБЛЕНЕЦЬ МІЛЬЙОНІВ**: «*In nur wenigen Tagen hat er mit seinen Reden die Herzen und Köpfe der Menschen auf der ganzen Welt gewonnen. Fast vier Millionen Menschen folgen ihm auf Twitter, seine Videos werden auf Facebook oder Youtube ebenfalls millionenfach geschaut*» (Zdf.de).

Периферійна зона номінативного поля концепту включає у себе додаткові когнітивні ознаки, які є оцінними та інтерпретативними, тобто акумулюють додаткові нашарування на код мови, на кшталт концептуальних метафор.

У процесі дослідження концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ було виокремлено такі його метафоричні номінації:

1) GESICHT DES LANDES / ОБЛИЧЧЯ КРАЇНИ: «*Im Gegensatz dazu sei Selenskyj das «neue Gesicht» gewesen, «um mit dieser Generation an Politikern wie Poroschenko Schluss zu machen»* (Zdf.de);

2) IKONE DES WIDERSTANDS / ІКОНА ПРОТЕСТУ: «*Wolodymyr Oleksandrowytsch Selenskyj – Ein Mann, der in den letzten Monaten zu einer Ikone des Widerstands wurde»* (Merkur.de).

3) SUPERMANN / СУПЕР-ЛЮДИНА: «*Selenskyj als Supermann – mit seinen Kindern und seiner Frau, die wie er im Land geblieben sind»* (Spiegel.de).

4) DER BIBLISCHE DAVID / БІБЛІЙНИЙ ДАВИД: «*Ukraine-Krieg produziert neue Heldebilder – Selenskyj als David und Putin als Goliath»* (Südwest Presse).

Висновки та перспективи досліджень. Отож, концепт PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ є складним та важливим утворенням, оскільки пов'язаний з презентацією образу керівника держави за межами країни. За допомогою концептуаль-

ного та когнітивно-семантичного аналізу концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ, було сформувано його номінативне поле. Ядро поля складають такі одиниці: *Staatsmann, Staatsoberhaupt, Vorsitzender, Politiker, Schauspieler, Regisseur, Komiker, Selenskyj, Präsident, Präsident der Ukraine, der ukrainische Präsident, der Ukraine-Präsident, Präsident Selenskyj, der ukrainische Präsident Wolodymyr Selenskyj* та інші. До приядерної зони віднесемо: *Präsident im Krieg, Putins Gegenspieler, Putins Widersacher, Held, Verteidiger, medienbegabter Profi, talentierter Kommunikator, perfekter Frontmann, ehemaliger Komiker, ehemaliger Regisseur* та інші. Периферію формують метафоричні номінації: *Gesicht des Landes, Ikone des Widerstands, Supermann, Comic-Held, der biblische David* тощо.

З огляду на семіотично-гетерогенний характер сучасних текстів, вважаємо, що концепти можуть мати не лише вербальну, а й невербальну об'єктивізацію – стратегічну тенденцію репрезентації важливих і складних елементів за допомогою зображувальних елементів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні невербальної складової концепту PRÄSIDENT DER UKRAINE WOLODYMYR SELENSKYJ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іващенко В. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології). Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.
2. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332с.
3. Приходько А. М. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. 307 с.
4. Селиванова Е. Когнитивная ономазиология. Киев : Фитосоциоцентр, 2000. 248 с.
5. Duden. URL: <https://www.duden.de/> (abgerufen am 25.03.2023)
6. DWDS. URL: <https://www.dwds.de/> (abgerufen am 20.03.2023)
7. FrankfurterRundschau. URL: <https://www.fr.de/kultur/gesellschaft/wolodymyr-selenskyj-eine-list-des-weltgeistes-91966895.html> (abgerufen am 20.03.2023)
8. Der Freitag. URL: <https://www.freitag.de/autoren/jaugstein/wolodymyr-selenskyj-benebelt-vom-pathos> (abgerufen am 15.02.2023)
9. Klexikon. URL: <https://klexikon.zum.de/> (abgerufen am 15.02.2023)
10. Merkur. URL: <https://www.merkur.de/politik/ukraine-krieg-selenskyj-praesident-biografie-putin-kiew-news-zr-91652013.html> (abgerufen am 15.02.2023)
11. Openthesaurus. URL: <https://www.openthesaurus.de/> (abgerufen am 25.03.2023)
12. Spiegel.de. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-praesident-selenskyj-kuendigt-hartes-vorgehen-gegen-korruption-an-a-624c4eb8-4651-4d4d-9165-a73595f59346> (abgerufen am 15.02.2023)
13. Südwest Presse. URL: https://www.swp.de/panorama/personen/wolodymyr-selenskyj_-der-ukrainische-praesident-im-portraet-62880591.html (abgerufen am 22.03.2023)
14. Tagblatt.de. URL: <https://www.tagblatt.ch/leben/bilder-und-informationen-social-media-zieht-in-den-krieg-noch-nie-hatte-die-globale-oeffentlichkeit-so-viel-macht-ld.2256889> (abgerufen am 14.03.2023)
15. Woxikon. URL: <https://www.woxikon.de/> (abgerufen am 15.03.2023)

16. ZDFheute. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/lanz-selenskyj-macht-kortas-ukraine-krieg-russland-100.html> (abgerufen am 8.03.2023)

REFERENCES:

1. Ivashchenko V. (2006) Kontseptualna reprezentatsiia frahmentiv znannia v naukovo-mystetskii kartyni svitu (na materialii ukrainskoi mystetstvoznavchoi terminolohii) [Conceptual representation of fragments of knowledge in the scientific and artistic picture of the world (based on the material of Ukrainian art history terminology)]. Kyiv : Vydavnychi Dim Dmytra Buraho. 328 S. [In Ukrainian].
2. Prykhodko A. M. (2008) Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvni paradyhmi linhvistyky [Concepts and concept systems in the cognitive-discursive paradigm of linguistics]. Zaporizhzhia, 2008. 332 S. [In Ukrainian]
3. Prikhodko A. M. (2013) Kontsepty i kontseptosystemy [Concepts and conceptosystems]. Dnepropetrovsk : Belaia E. A. 307 S. [In Russian]
4. Selivanova E. (2000) Kognitivnaia onomasiologia [Cognitive onomasiology]. Kiev : Fitosotsiotsentr. [In Russian]
5. Duden. Retrieved from <https://www.duden.de/> (abgerufen am 25.03.2023) [In German]
6. DWDS. Retrieved from <https://www.dwds.de/> (abgerufen am 20.03.2023) [In German]
7. FrankfurterRundschau. Retrieved from <https://www.fr.de/kultur/gesellschaft/wolodymyr-selenskyj-eine-list-des-weltgeistes-91966895.html> (abgerufen am 20.03.2023) [In German]
8. Der Freitag. Retrieved from <https://www.freitag.de/autoren/jaugstein/wolodymyr-selenskyj-benebelt-vom-pathos> (abgerufen am 15.02.2023) [In German]
9. Klexikon. Retrieved from <https://klexikon.zum.de/> (abgerufen am 15.02.2023) [In German]
10. Merkur. Retrieved from <https://www.merkur.de/politik/ukraine-krieg-selenskyj-praesident-biografie-putin-kiew-news-zr-91652013.htm> (abgerufen am 15.02.2023) [In German]
11. Openthesaurus. Retrieved from <https://www.openthesaurus.de/> (abgerufen am 25.03.2023) [In German]
12. Spiegel.de. Retrieved from <https://www.spiegel.de/ausland/ukraine-praesident-selenskyj-kuendigt-hartes-vorgehen-gegen-korruption-an-a-624c4eb8-4651-4d4d-9165-a73595f59346> (abgerufen am 15.02.2023) [In German]
13. Südwest Presse. Retrieved from https://www.swp.de/panorama/personen/wolodymyr-selenskyj_-der-ukrainische-praesident-im-portraet-62880591.html (abgerufen am 22.03.2023) [In German]
14. Tagblatt.de. Retrieved from <https://www.tagblatt.ch/leben/bilder-und-informationen-social-media-zieht-in-den-krieg-noch-nie-hatte-die-globale-oeffentlichkeit-so-viel-macht-ld.2256889> (abgerufen am 14.03.2023) [In German]
15. Woxikon. Retrieved from <https://www.woxikon.de/> (abgerufen am 15.03.2023)
16. ZDFheute. Retrieved from <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/lanz-selenskyj-macht-kortas-ukraine-krieg-russland-100.html> (abgerufen am 8.03.2023) [In German]

УДК 81'373.21

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-7>

Олена СИДОРЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент, науковий співробітник інституту германістики та порівняльного літературознавства, Падерборнський університет, Варбургер штрассе 100, Падерборн, Німеччина, 33098

ORCID: 0000-0001-9189-5994

Маріанна СОРОКІНА

старший викладач кафедри іноземних мов, Приазовський державний технічний університет, пр. Дмитра Яворницького 19, м. Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0001-6487-1751

Бібліографічний опис статті: Сидоренко, О., Сорокіна, М. (2023). Специфіка іменувань об'єктів торгівлі в місті Лондон. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 49–53, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-7>

СПЕЦИФІКА ІМЕНУВАНЬ ОБ'ЄКТІВ ТОРГІВЛІ В МІСТІ ЛОНДОН

Статтю присвячено вивченню особливостей присвоєння назв об'єктам торговельного бізнесу, зафіксованих у місті Лондон протягом останніх двадцяти років. Метою роботи є аналіз найменувань об'єктів торгівлі міста Лондон за лексико-семантичними та структурними ознаками. Дослідження здійснено за допомогою таких наукових методів як описовий, ареальний, статистичний. Наукова новизна роботи полягає в тому, що в науковий обіг уведено новий ергонімний матеріал – зокрема 975 назв об'єктів торговельного бізнесу, зафіксованих у місті Лондон. Більшість назв подано англійською мовою, а також наявні імена, запозичені з інших мов. Основний спосіб утворення назв – відапелятивний. Ці ергоніми було проаналізовано та зроблено спробу їх класифікації. Найменування об'єктів торгівлі міста Лондон, відапелятивного походження, умовно поділено на підгрупи. Зафіксовано назви з незавуальованою вказівкою на вид діяльності, товар, якість товару та обслуговування, місце розташування, абстрактні відапелятивні назви романтичного або фантазійного плану, назви з відтінком національних традицій, колориту, з вказівкою на зв'язок з королівським минулим і сучасним. Також присутні назви, утворені від назв рослин, птахів, тварин з позитивною конотацією, лексеми на позначення кольору, назви з вказівкою на родинні стосунки. Аналізовані у поданій праці найменування мають позитивний стилістичний колір і виконують рекламну функцію. Зазначено використання відонімного метода формування ергонімів. Серед відонімних назв проаналізовано ергоніми, утворені шляхом трансонімізації антропонімів, топонімів, та деяких інших груп онімів. З-поміж відонімних назв виокремлено відтопонімні та відантропонімні як найчисленніші. У назвах закладів торгівлі міста Лондон широко вживані ініомовні назви, запозичені з італійської, іспанської, латинської, німецької, французької.

Ключові слова: онім, ергонім, антропонім, топонім, трансонімізація, апелятив, запозичена назва.

Olena SYDORENKO

PhD in Philology, Senior Lecturer, researcher at the Institute of German Studies and Comparative Literature, University of Paderborn, Warburger Street 100, Paderborn, Germany, 33098

ORCID: 0000-0001-9189-5994

Marianna SOROKINA

Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, Pryazovskyi State Technical University, Dmytro Yavornytskyi Avenue 19, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0001-6487-1751

To cite this article: Sydorenko, O., Sorokina, M. (2023). Spetsyfika imenuvan' ob'ektiv torgivli v misti London [Specifics of trade objects' naming in the city of London]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 49–53, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-7>

SPECIFICS OF TRADE OBJECTS' NAMING IN THE CITY OF LONDON

The article is devoted to the study of the peculiarities of naming the objects of trade business, which have been collected in London during the last twenty years. The aim of the work is to analyze the names of trade objects of London according to their lexical, semantic and structural features. The research was carried out using descriptive, areal and statistical scientific methods.

The scientific novelty of the work is represented by the fact that a new group of ergonyms, containing 975 names of trade business objects recorded in the city of London, has been introduced into scientific circulation. Mainly the names are presented in English, as well as available names borrowed from other languages. The main way of names formation is appellativian. These ergonyms have been analyzed and an attempt to classify them has been made. The names of trade objects of London with appellativian origin, have been conditionally divided into subgroups.

Names with an unveiled indication of the type of activity, goods, quality of goods and services, location, abstract appellativian names with a romantic or fantasy content, names, pointing to national traditions, with a connection to the royal past and present of the country are presented. There are also names formed from the names of plants, birds, animals, as well as names of colors with positive connotations, names indicating family relationships. The names analyzed in this paper have positive stylistic meanings and perform an advertising function. Particular attention is paid to the onymian method of English ergonyms formation. Among the onymian names there are various ergonyms, formed by the transonymization of antroponyms, toponyms and other subgroups of onyms. The names, formed by transonymization of toponyms and antroponyms, are distinguished as the most numerous ones. Among the names of London trade establishments, foreign names are widely used. They are mainly borrowed from Italian, Spanish, Latin, German, French.

Key words: *onym, ergonym, antroponym, toponym, transonymization, appellative, borrowed name.*

Актуальність проблеми. За останні роки все більше уваги дослідників приділено вивченню нового класу онімів – ергонімів – власних назв певних об'єднань людей (Buchko, Tkachova, 2012, p. 85). Поширений інтерес пояснюється зростанням кількості об'єктів різноманітної спрямованості, а саме: об'єктів готельного бізнесу, обслуговування, розваг, торговельного бізнесу тощо. Багато проблем постає під час лінгвістичного аналізу ергонімів, зокрема актуальним залишається питання мотивації вибору тої чи тої назви власниками закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням назв об'єктів людської діяльності (далі ОЛД) почали займатися ще в другій половині минулого століття. Сучасні українські та закордонні дослідники вивчали ергоніми інших країн на матеріалі різних мов. Так, О.О. Белей розглядав запозичені назви підприємств Закарпаття (Belei, 1999, 2000), О.В. Вінарева досліджувала англійські торгові назви в структурному, семантичному та прагматичному аспектах (Vinareva, 2005), Ю.І. Дідур зробила зіставний аналіз ергонімів на матеріалі трьох мов (Didur, 2014, 2015), Г.В. Зимовець розглядала ергоніми банківської сфери в німецькій мові (Zimovets, 2017), О.Г. Мікіна присвятила свої наукові розвідки номінаційним процесам у сучасній європейській ергонімії (Mikina, 1993), Ю.І. Позніхиренко вивчала назви закладів харчування англійських країн (Poznikhirenko, 2018), О.М. Сидоренко аналізувала назви готелів на матеріалі італійських ергонімів (Sydorenko, 2020).

Метою дослідження є аналіз найменувань об'єктів торговельного бізнесу, зафіксованих у місті Лондон протягом останніх двадцяти років, за лексико-семантичними та структурними ознаками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зараз Велика Британія вже не є провідною торговою країною, але це не означає, що вулиці її міст не просякнуті духом торгівлі.

До об'єктів торгівлі Великої Британії віднесено різні заклади, основною сферою діяльності яких є торгівля: ринки, супермаркети, магазини, торговельні комплекси, центри, універмаги, салони, бутики та ін. У цій групі найменувань зафіксовані різноманітні ергонімні терміни: *бутик, маркет, супермаркет, салон, торговий комплекс, торговельна мережа, торговий центр, універмаг, магазин*, які супроводжують власне назву.

У Великій Британії є безліч брендів споживчих товарів, в тому числі за досить доступними цінами. До них можна віднести *Monsoon, TK Maxx, Primark*. Серед мереж супермаркетів найвідоміші: *Aldi, Costcutter, Lidl, Marks & Spencer, Morrisons, Tesco*.

Лондон приваблює туристів не тільки своєю історією та культурою, а й можливістю набити валізи одягом та іншими речами. Тут розташовані поряд з бутиками люксових марок, і доступніші *H&M і Topshop*, універмаги *Debenhams і Selfridges*, а також *Zara, John Lewis, Marks & Spencer*, тощо.

З-поміж назв підгрупи об'єктів торгівлі Лондона нараховано 975 назв. Трансонімизовані

оніми становлять 305 назв або 31% від загальної кількості, у тому числі трансонімізованих топонімів зафіксовано 91 (9%), трансонімізованих антропонімів – 205 (21%), інших класів онімів – лише 9 назв (1%). Відапелятивним шляхом утворено 69% назв закладів торгівлі міста Лондон, який є основним з-поміж назв цієї підгрупи.

У назвах, утворених шляхом трансонімізації антропонімів, виокремлено такі структурні моделі:

– трансонімізовані жіночі імена: *Ritu, Sophie, Victoria*;

– трансонімізовані чоловічі імена: *Joseph, Paul*;

– трансонімізовані антропоніми – прізвища відомих особистостей минулого: *Marie Curie Charity Shop, Picasso's Place, Van Gogh Exhibition*;

– трансонімізований антропонім – ім'я та прізвище відомого кутюр'є, модельєра: *Christian Dior, Gicci, Louis Vuitton*;

– трансонімізовані антропонім + антропонім: *Buttler&Wilson, Collinge&Clark, Graham&Green, Marks&Spenser*;

– трансонімізовані одиничні антропоніми, де антропонім – ім'я чи прізвище або ім'я і прізвище власника: *Alice's, Arthur Morrice, Bill Amberg, Browns, Christie's*;

– трансонімізований антропонім + апелятив, де антропонім ім'я чи прізвище або ім'я і прізвище власника: *Amina Malik Gallery, Belson Diamonds, David Linley Furniture, Peter Jones & Partners*.

З-поміж назв, утворених шляхом трансонімізації топонімів, виокремлено такі структурні моделі:

– субстантивований відтопонімний ад'єктив з відношенням до даної місцевості + апелятив: *British Boot Company, Celtic Dawn Jewellery, London Gold Center, London Rocks, London Souvenirs*;

– субстантивований відтопонімний ад'єктив без відношення до даної місцевості + апелятив: *Moroccan Original Carpet, New Caledonian Market, The Turkish Deli*;

– апелятив + трансонімізований топонім: *City of London Jewellers, Hearts of London, Liberty London, To Home from London*;

– словосполучення, що містять трансонімізований топонім з указівкою на розташування в місті: *Blumsbury Farmers Market, Piccadilly*

Craft Market, Royal Mile Whiskies, The Greenwich Vintage Market;

– трансонімізований гідронім + апелятив: *Thames Galleries, Thames & Variations*.

Інші види онімів, які залучено до назв ергономів даної підгрупи нараховують лише 1%. Серед них зафіксовано трансонімізовані прагматоніми – *Bentley Antiques, Microsoft Store, Philips*, та поетоніми – *Aladdins, Harry Potter Shop at Platform 9 ¾, Sherlock Holmes Memorabilia*.

З-поміж найменувань, утворених відапелятивним способом, виокремлено такі підгрупи:

– ергоніми з незавуальованою вказівкою на спрямованість закладу: *02Shop, Design Center, Food Market, Flower Market, Gift Zone, House of Leather*;

– назви з вказівкою на товар: *Books for Cooks, Carriage Diamonds, Ceramica Blue, Happy Socks, Hat Gallery*;

– назви з вказівкою на якість товару та обслуговування: *100% Design, All Ages Records, One Fine Thing, One New Change, Supreme*;

– абстрактні відапелятивні назви романтичного або фантазійного плану: *Forbidden Planet, Gentle Monster, Happy Returns, Hope + Glory, House of Spells, Mysteries, Silver Moon*;

– назви, утворені від назв рослин з позитивною конотацією: *Apple Market, Lilly whites, Mango, Nine Elms Sunday Market, Primrose Hill Market*;

– назви, утворені від назв птахів та тварин з позитивною конотацією: *Bird & Blend Tea Co., Raven Row, Soul Bird Interiors, The Ginger Pig*;

– назви з відтінком національних традицій, колориту, з вказівкою на зв'язок з королівським минулим і сучасним: *Princess Arcade, Queen's Diamond Jubilee, Queen's Market, The Queen's Gallery*;

– назви з вказівкою на родинні стосунки: *Seven Sisters Indoor Market, Sister Jane, Soul Brother Records*;

– назви з вказівкою на особливості місця розташування: *Backyard Market, Bridge water, River Island, Tower Records*.

Група назв іншомовного походження об'єктів торгівлі міста Лондон становить 4% (35 назв) від загальної кількості найменувань. Зафіксовано назви запозичені з:

– італійської: *Divertimenti* (розваги), *Il Bisonte* (зубр), *Libreria* (бібліотека), *Mercato Metropolitano* (Столичний ринок);

- іспанської: *Jamón Jamón Paella* (шинка, шинка, паелья); *La Reseña* (огляд), *Mestizo* (половина крові);
- латинської: *L'occitante* (остаточно);
- німецької: *Blenheim Crescent* (південний півмісяць);
- французької: *An Bon Vin* (гарне вино), *La Vigneronne* (винороб), *Maille* (сітка), *Musée Noir* (музей чорного).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Основним способом формування назв об'єктів торговельного бізнесу міста Лондон визначено відапелятивний. У групі відапелятивних ергонімів зафіксовано назви, з незавуальованою вказівкою на вид діяльності, товар, якість товару та обслуговування, місце розташування, також присутні абстрактні відапелятивні назви романтичного або фантазійного плану та назви, утворені від назв

рослин, птахів та тварин з позитивною конотацією, назви з відтінком національних традицій, з вказівкою на зв'язок з королівським сучасним та минулим, на родинні стосунки. Усі проаналізовані назви є позитивними, орфоепічно нескладними лексемами, які є зрозумілими як для англomовних, так й іншомовних відвідувачів. З-поміж відонімних назв виокремлено відантропонімні та відтопонімні як найчисленніші назви, утворені шляхом трансонімізації.

Найвний аналіз назв назв закладів торгівлі охопив лише місто Лондон, збір картотеки ще триває, необхідність їх вивчення не викликає сумніву. Перспективними також убачаються наукові розвідки формування назв об'єктів інших видів людської діяльності Великої Британії подані в їх зіставному дослідженні з назвами регіонів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белей О.О. Сучасна українська ергонімія: власні назви підприємств Закарпаття. – Ужгород, 1999. – 111 с.
2. Белей О.О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області). – Автореф. дис. ... канд. філол. н.: 10.02.01. – Львів, 2000. – 17 с.
3. Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. Словник української ономастичної термінології. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.
4. Вінарева О.В. Структурний, семантичний і прагматичний аспекти англomовних торгових назв (на матеріалі веб-сайтів мережі Інтернет). Автореф. дис. ... канд. філол. н.: 10.02.04. Київ, 2005. 19 с.
5. Дідур Ю.І. Іншомовні пропріальні одиниці як невід'ємний складник ергоніміконів столиць. *Наукові записки КДПУ ім. В.К. Винниченка*, 2014. – Вип. 129. – 536 с. – С. 262–265.
6. Дідур Ю.І. Особливості функціонування ергонімів у мові, мовленні та ментальному лексиконі (в українській, англійській та російській мовах): дис. ... канд. філол. н.: 10.02.15. Одеса, 2015. 195 с.
7. Зимовець Г.В. Ергоніми банківської сфери в німецькій мові: семантичний і прагматичний аспекти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. Тернопіль. Вип. 1(27)* 2017. С. 131–135.
8. Мікіна О.Г. Номінаційні процеси у сучасній європейській ергонімії. Автореф. дис. ... канд. філол. н.: 10.02.19. Донецьк, 1993. 21 с.
9. Позніхиренко Ю.І. Мотиваційна база ергонімів як знаків соціокультурного простору України й англomовних країн (на матеріалі назв закладів харчування). Дис. ... канд. філол. н.: 10.02.17. Київ, 2018. 264 с.
10. Сидоренко О.М. Специфіка іменувань готелів на острові Сицилія. Італійська культура в становленні європейської цивілізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 21 жовтня 2020 року : Маріуполь : МДУ, 2020. С. 115–117.

REFERENCES:

1. Belei O.O. (1999) Suchasna ukrains'ka ergonimija: vlasni nazvy pidpriemstv Zakarpattja. [Modern Ukrainian company names: proper names of companies of Transcarpathian province]. – Uzhgorod, 111 c. [in Ukrainian].
2. Belei O.O. (2000) Suchasna ukrains'ka ergonimija (na materialii vlasnih nazv pidpriemstv Zakarpats'koї oblasti), dis. ... kand. filol. nauk. [Modern Ukrainian company names (based on the proper names of companies of Transcarpathian province)], Lviv, 209. [in Ukrainian].
3. Buchko D.G., Tkachova N.V. (2012) Slovnyk ukrains'koi onomastychnoi terminologii [Dictionary of Ukrainian onomastic terminology]. Ranok-HT, 256.[in Ukrainian]
4. Vinareva O.V. (2005) Strukturnyj, semantychnyj i pragmatychnyj aspekty anglomovnykh torgovykh nazv (na materialii veb-saitiv merezhy Internet): avtoref. dis. ... kand. filol. nauk [Structural, semantic and pragmatic aspects of English trade names (based on Internet sites)]. Kyiv, 19. [in Ukrainian]

5. Didur Y.I. (2014) Inshomovni proprial'ni odynytsi jak nevid'emnyj skladnyk ergonimikoniv stolyts' [Foreign-language proprietary units as an integral component of ergonymicon of capitals]. *Naukovi zapysky KDPU imeni V.K. Vynnychenka*. Vyp. 129, 262–265. [in Ukrainian]
6. Didur Y.I. (2015) Osoblivosti funkcionuvannya ergonimiv u movi, movlenni ta mental'nomu leksikoni (v ukrains'kij, anglijs'kij ta rosijs'kij movah: dis. ... kand. filol. nauk [Peculiarities of functioning of ergonyms in language, speech and mental lexicon (based on the Ukrainian, English and Russian languages)]. Odesa, 195. [in Ukrainian]
7. Zymovets' G.V. (2017) Ergonimy bankivs'koi sfery v nimetskij movi: semantychnyj i pragmatychnyj aspekty [Ergonomics of the banking sector in German language: semantic and pragmatic aspects]. *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo natsional'nogo pedagogichnogo universytetu: Movoznavstvo* 1 (27), 131–135. [in Ukrainian]
8. Mikina O.G. (1993) Nominatsijni protsesy u suchasnij evropejs'kij ergonimii: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk [Nomination processes in modern European ergonymics]. *Donets'k*, 21. [in Ukrainian]
9. Poznikhirenko Yu.I. (2018) Motyvatsijna baza ergonimiv jak znakov sotsiokul'turnogo prostoru Ukrainy i anglo-movnykh krain (na materiale nazv zakladiv kharchuvannya): dis. ... kand. filol. nauk [Motivational base of ergonomics as signs of socio-cultural space of Ukraine and English-speaking countries (based on the names of food establishments)]. *Kyiv*, 264. [in Ukrainian]
10. Sydorenko O.M. (2020) Spetsyfika imenuvan' goteliv na ostrovi Sytsylia [The specifics of hotels' naming on Sicily Island]. *Italijs'ka kul'tura v stanovlenni evropejs'koi tsivilizatsii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 21 zhovtnya 2020 roku: Mariupol: MDU*, 115–117. [in Ukrainian]

УДК 811.111:808.5:81`37

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-8>

Наталія ТАЛАВІРА

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, вул. Графська 2, м. Ніжин, Чернігівська обл., Україна, 16600

ORCID: 0000-0002-5600-5893

Бібліографічний опис статті: Талавіра, Н. (2023). Медійне висвітлення звернення Володимира Зеленського до американського Конгресу: диспозиційна варіативність. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 54–59, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-8>

**МЕДІЙНЕ ВИСВІТЛЕННЯ ЗВЕРНЕННЯ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО
ДО АМЕРИКАНСЬКОГО КОНГРЕСУ: ДИСПОЗИЦІЙНА ВАРІАТИВНІСТЬ**

Метою запропонованої статті є виявлення трансформацій звернення президента України Володимира Зеленського до Конгресу США 16 березня 2022 року у новинних текстах американських та британських сайтів. Новизна роботи полягає у використанні риторичних канонів для встановлення диспозиційних змін при реконтекстуалізації змісту виступу з урахуванням картини світу читачів новинних повідомлень. Залежно від важливості тез, ідей та аргументів промови для цільової аудиторії виокремлюємо чотири рівня актуальності тем: високий, якщо тема подана у заголовку і вступному абзаці; середній, коли ідеї зі звернення репрезентовані в абзацах, які слідує за вступом; низький, за умови висвітлення аргументів з промови в кінці тексту; нульовий, якщо тема з виступу взагалі відсутня у новинному тексті. Новинний текст на американському сайті www.washingtonpost.com надає високий рівень актуальності темам підтримки України та заклик до Байдена стати лідером світу і миру; середній рівень – опису нещастя пересічних українців, загрози їхній країні як державі, відображенні подій з історії США та повторному проханню про допомогу; нульовий рівень – вдячності американцям та їхньому уряду за вже надану допомогу. Лінеаризація ідей на сайті edition.cnn.com віддає високий рівень актуальності допомозі Україні з боку як простих, так і відомих американців та історичним подіям в США; середній – заклик до американського лідерства, повторному проханню про допомогу Україні та конкретизації випадків з американської історії, подібних до того, що відбувається в Україні; низький рівень – жахіттям пересічних українців; нульовий – долі нашої країни як держави. Лише три теми з виступу Зеленського представлені на британському сайті www.bbc.com, котрий апелює до міжнародної аудиторії. При цьому високий та середній рівні актуальності приділено минулим загрозливим подіям в США та заклик до допомоги Україні; низький рівень – пропозиції Байдену стати лідером світу, а нульовий рівень – виявам жорстокості загарбників до пересічних українців та майбутньому України як держави.

Ключові слова: виступ, новинний текст, інвенція, диспозиція, елокуція, трансформація, картина світу.

Nataliia TALAVIRA

PhD, Associate Professor, Associate Professor at the Department of German Philology and Methods of Teaching English, Nizhyn Mykola Gogol State University, 2 Graftska str, Nizhyn, Chernihiv region, Ukraine 16600

ORCID: 0000-0002-5600-5893

To cite the article: Talavira, N. (2023). Mediynе vysvitlennya zvernennya Volodymyra Zelenskoho do amerykanskooho Konhresu: dyspozytsiyna variatyvnist [Media coverage of the address of Volodymyr Zelensky to American Congress: dispositional variation]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 54–59, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-8>

**MEDIA COVERAGE OF THE ADDRESS OF VOLODYMYR ZELENSKY
TO AMERICAN CONGRESS: DISPOSITIONAL VARIATION**

The purpose of the article is to identify the transformations of the address of the President of Ukraine to the US Congress on March 16, 2022 in the news texts of American and British websites. The novelty of the work consists in the use of rhetorical canons to establish dispositional changes during recontextualization of the speech content. Depending on

the importance of ideas and arguments of the address for the target audience, four levels of topic relevance are singled out: high, if the topic is presented in the headline and the lead; medium, when the ideas from the address are mentioned in the paragraphs that follow the lead; low, provided the arguments from the speech are highlighted at the end of the text; zero, if the topic from the speech is omitted in the news text. The news coverage on www.washingtonpost.com gives a high level of relevance to the topics of support for Ukraine and the call for Biden to become a leader of the world; middle level is attached to the description of the misfortunes of ordinary Ukrainians, threats to their country as a state, events from the US history and a repeated request for help; zero level of relevance is given to gratitude to the USA for the previously provided help. The topic disposition on the edition.cnn.com gives a high level of relevance to the help for Ukraine from both ordinary and famous Americans and to historical events in the USA; medium – a call for American leadership, a repeated request for help to Ukraine and cases from American history similar to the situation in Ukraine; low level is attached to the horror of ordinary Ukrainians; zero – to the fate of their country. Only three topics from the original speech are represented on the British website www.bbc.com. High and medium levels of relevance are attached to past threatening events in the USA and calls for help to Ukraine; a low level – to proposals for Biden to become a world leader, and a zero level – manifestations of the plight of ordinary Ukrainians and the future of Ukraine as a state.

Key words: address, news text, invention, disposition, elocution, transformation, worldview.

Актуальність проблеми. Перше звернення президента України до американського Конгресу відбулося у березні 2022 року, коли наша країна давала рішучий опір загарбникам, а весь світ все ще дивувався нашій витривалості і сміливості. Цілями промови українського лідера були привернення уваги до ситуації в його країні, залучення міжнародної підтримки та підвищення обізнаності слухачів про жахливі злочини агресора. Водночас виступ Володимира Зеленського транслювався онлайн, де його могла почути світова спільнота, а також широко висвітлювався у телепередачах і новинних сайтах, адже сучасне суспільство пронизане медіа настільки, що останні стали невід’ємні від культурних та суспільних інститутів (Hjarvard, 2008, с. 105). **Актуальність** пропонованої розвідки вбачаємо у необхідності вивчення особливостей промов політика під час військових дій у країні та аналізі репрезентацій змісту цих виступів у засобах масової інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Репрезентація промови у новинному тексті передбачає модифікацію її композиції та мовного оформлення, зумовлену процесом реконтекстуалізації, згідно з яким «певна частина дискурсу вилучається з одного комунікативного контексту і включається в інший» (Bondi, 2016, с. 2). При цьому залучаються різноманітні стратегії для фільтрування змісту шляхом спрощення чи зміни фокусу уваги (Bondi, 2016, с. 2) за рахунок відбору інформації, її упушення (Schäffner, 2009, с. 6), перестановки завдяки зміні пропозицій, субституції одного факту іншим (Busch, 2009, с. 580). З іншого боку, реконтекстуалізація передбачає розширення змісту за допомогою обробки

даних (Bondi, 2016, с. 2) і додаванню нових елементів для відображення соціальних практик (Busch, 2009, с. 581), пояснення невідомих реалій. Крім того, під час подачі новини автор може розраховувати на обізнаність адресата з фактами і подіями (Schäffner, 2009, с. 8), а інші дані можуть бути винесені на передній план або вжиті у фоновому блоці (ibid; Талавіра, 2020). Як наслідок, публічний виступ зазнає суттєвих змін під час висвітлення у новинному тексті. Метою даної розвідки є встановлення трансформацій змісту звернення президента України до Конгресу США 16 березня 2022 року у новинних текстах американських та британських сайтів з опертям на риторичні канони.

Риторичний підхід до аналізу публічного виступу і його новинного висвітлення здійснюється з урахуванням канонів інвенції, тобто вибору теми, диспозиції, пов’язаної з лінеаризацією ідей, та елокуції, яка полягає в омовленні змісту (Burke, 2014, с. 12). Однаковий зміст текстів двох жанрів – політичного та медійного – дозволяє говорити про ідентичність інвенції, але відмінності у викладі матеріалу та мовному оформленні (Потапенко, 2021, с. 106). У запропонованій розвідці ми зосередимося на вивченні диспозиційних трансформацій промови президента Зеленського під час її репрезентації у новинних текстах американських та британських медіа для встановлення задіяних стратегій реконтекстуалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. На композиційному рівні звернення Президента Зеленського до Конгресу 16 березня 2022 року включає шість фрагментів: свавілля до пересічних українців; доля української держави в аспекті демократії; апеляція до загрозливих подій з історії США; прохання про допомогу;

вдячність американському народові та його керівництву; заклик до американського лідерства (Address by President of Ukraine).

Диспозиція новинних текстів має значні відмінності завдяки різному рівню актуальності тем, зумовленому порядком представлення у статті ідей та аргументів з виступу залежно від їхньої важливості для цільової аудиторії. При цьому автори новинних текстів орієнтуються на картину світу читачів, котру потрактовують як індивідуальне і групове сприйняття світу, яке охоплює знання людини і суспільства в цілому (Glaz, 2022, с. 3); політичні, ідеологічні, релігійні та особисті способи конструювання, розуміння і сприйняття світу (Underhill, 2019, с. 362). Обираючи спосіб висвітлення змісту промови у новинному тексті, журналісти спираються традиційне для певної нації бачення світу, їхні цінності і точки зору на події, які відбуваються довкола них, а тому виносять у сильні позиції новинного повідомлення – заголовок і вступний абзац – найбільш важливі та цікаві для широкого загалу теми, які їм легко зрозуміти. З іншого боку, аргументи з публічного виступу, які нерелевантні для цільової аудиторії, друкуються в кінці тексту або взагалі опускаються.

Виходячи з вищезазначеного, виокремлюємо чотири рівні актуальності тем у новинному тексті: високий, середній, низький та нульовий. Високий рівень репрезентує тему у заголовку і вступному абзаці; середній рівень імплікує подачу ідей зі звернення в абзацах, які слідує за вступом; низький рівень висвітлює аргументи з промови в кінці тексту; нульовий рівень характерний для теми з виступу, яка взагалі відсутня у новинному тексті.

Рівні актуальності аргументів та ідей з промови Зеленського до Конгресу США проаналізовані на матеріалі новинних текстів трьох сайтів: www.washingtonpost.com, який є онлайн версією однієї з найбільших і найстаріших видань США; edition.cnn.com, що орієнтується на міжнародну аудиторію; www.bbc.com, котрий є безкоштовним і доступним по всьому світу.

Композиція новинного тексту на американському сайті www.washingtonpost.com включає п'ять блоків: прохання про допомогу; заклик до американського лідерства; жахиття, які переживають в Україні; подальша доля української

держави; референція до американських історичних подій. Висока актуальність притаманна темі щодо військової підтримки країни, котра бореться з агресією, адже саме цей аргумент винесений у заголовок статті за допомогою мовної одиниці *pleads for military aid: Addressing Congress, Ukrainian President Zelensky pleads for military aid* (DeBonis, el.ref). Другий ступінь високої актуальності виокремлюємо у вступному абзаці, адже він є дуже помітним для читачів завдяки розміщенню одразу під заголовком. Саме у вступному абзаці журналіст використовує прямі цитати з виступу президента України, де він закликає Байдена стати лідером всього світу і лідером миру: *The Ukrainian president called on Biden to 'be the leader of the world' and 'be the leader of peace'*.

Середній рівень актуальності притаманний декільком темам, адже вони представлені у перших трьох абзацах основної частини новинного повідомлення. По-перше, обстріли, яким піддаються міста України, відображені у статті прямим цитуванням (*fired nearly 1,000 missiles at Ukraine*) та модифікованими одиницями (*attacked by Russian artillery fire and missiles*). По-друге, виокремлено загрозу майбутньому України як держави за допомогою мовної конструкції *prevent his nation's destruction*. По-третє, представлено опис подій з історії США, що подібні до війни в Україні (*cited the bombing of Pearl Harbor, the 9/11 terrorist attacks*). По-четверте, відображено прохання про допомогу країні, яка перебуває у стані війни. Варто зазначити, що тема підтримки Україні піднімається декілька раз у новинному тексті, тому аргументи мають високий, середній та низький рівень актуальності за рахунок розміщення у різних частинах тексту. Високий рівень відображено у заголовку, де вказано лише на прохання про допомогу. Середній рівень актуальності теми допомоги відображено на початку основної частини новинного тексту шляхом перелічення всіх видів підтримки, які потребує Україна (*layer potent air-defense systems*) і котрі вже надані США (*on top of the military transfers, humanitarian aid*). Низький рівень актуальності теми підтримки України розкрито наприкінці тексту, де приділено увагу питанню конкретної допомоги: видам озброєння (*surface-to-air missile systems – the "S-300 and other similar systems"*), уточненню потрібних економічних

санкцій (*closing American ports to all Russian goods*) та осіб, котрі підпадають під такий вид покарання (*sanctions on all politicians in the Russian Federation*). Нульовий рівень актуальності притаманний темі вдячності американцям за допомогу.

Композиція новинного повідомлення на сайті edition.cnn.com включає п'ять блоків: прохання про допомогу; звернення до історії США; заклик до американського лідерства; вдячність за вже отриману допомогу, опис нещастя, які переживають українці. Високий рівень актуальності притаманний двом темам, які репрезентовані у заголовку, – допомозі та історичному екскурсу: *Zelensky to US lawmakers: 'We need you right now' as he invokes Pearl Harbor and 9/11* (Foran, el.ref). При цьому перший ступінь належить саме заклику до підтримки, вираженому мовній одиниці, запозиченій з виступу Зеленського: *We need you right now*. Другий ступінь вищої актуальності належить апеляції до історії США за рахунок виразу, що узагальнено передає слова президента: *invokes Pearl Harbor and 9/11*. Така послідовність представлення аргументів українського лідера зумовлена орієнтацією на цільову аудиторію: надати причину виступу і презентувати аргумент, найближчий до картини світу американців. Аналогічний порядок викладу тем спостерігаємо й у вступному абзаці: *Ukrainian President Volodymyr Zelensky appealed to Congress for help on Wednesday in a historic speech, telling US lawmakers "we need you right now" as he invoked tragedies in American history like the attack on Pearl Harbor and the September 11 terrorist attack*. У наведеному прикладі прохання про допомогу втілено конструкцією *appealed to Congress for help* та мовною одиницею, ідентичною до вжитої політиком у промові та цитованою у заголовку *we need you right now*, тоді як американська історія подана виразом з узагальненим значенням *invoked tragedies in American history* та одиницями, які уточнюють події: *the attack on Pearl Harbor* і *the September 11 terrorist attack*.

Середній рівень актуальності теми для американського читача притаманний заклику до американського лідерства шляхом прямого цитування виступу Зеленського: *"You are the leader of your great nation. I wish you to be the leader of the world"*. Не менш важливими є повторне прохання про допомогу, напр., *more*

assistance, protect civilians and provide fighter aircraft, та пряме цитування президента України з прикладами з історії США, які подібні до того, що зараз відбувається в нашій країні: *"Remember Pearl Harbor, terrible morning of December 7, 1941"*. Низький рівень актуальності надано темі про жахіття, які переживають пересічні люди під час військових дій, напр., *described the use of missiles, bombs and drones by Russian troops to inflict brutal and deadly attacks on his country*. Водночас тема про долю України як держави має нульовий рівень актуальності, оскільки це питання стане важливим після перемоги і демократичність державного устрою є єдино вірним з огляду на більш ніж двохсотрічну історію США.

Натомість композиція британського новинного повідомлення на сайті www.bbc.com складається лише з трьох блоків: минулі загрозливі події в США; заклик до допомоги Україні та американського лідерства (*Ukraine War*, el.ref). Дві перші теми виступу мають високий рівень актуальності, адже вони детально представлені у тексті та акцентовані в заголовку: *Ukraine war: Zelensky invokes 9/11 in plea to US Congress*. Заголовок запозичує з виступу дві конструкції: *invokes 9/11*, яка апелює до минулого США, та *plea to US Congress*, що кодує прохання про допомогу. У вступному абзаці історичні американські події позначені мовною структурою *the horror of the 2001 terror attacks*, а заклик про допомогу – *more military aid*. Середній рівень актуальності тем продовжують перші абзаци-висловлення в основній частині новинного повідомлення про подібність ситуації в Україні до минулих подій в США, напр., *enduring a 9/11 every day, Pearl Harbor in 1941* та *11 September 2001*. Крім того, актуальними залишається тема військової допомоги, втіленої у другому абзаці-висловленні основної частини конструкцією *enforce a no-fly zone over Ukraine* та цитатою *"I need to protect the sky"*. Низький рівень актуальності відповідає фрагменту промови про американське лідерство, відображений цитатою, напр., *"I wish you to be the leader of the world. Being the leader of the world means being the leader of peace"*. Водночас нульовий рівень актуальності власний фрагменту звернення про жорстокості загарбників та цінності, котрі вони намагаються зруйнувати, хоча у власному виступі президент

Зеленських почав з цих тем, надаючи їм високу релевантність.

Висновки. Аналіз висвітлення публічної промови у трьох новинних текстах показав, що видання орієнтуються на картину світу цільової аудиторії під час відбору тем з виступу Зеленського та лінеаризації ідей та аргументів у статтях. Усі три новинні тексти надають високий рівень актуальності темі підтримки Україні, вказуючи цю ідею у заголовку. Подальша структура текстів залежить від цілей видання. На американському сайті, що фокусується на внутрішньому читачі, детально прописане не лише звернення про допомогу Україні, але й види підтримки і типи озброєння та санкцій. Американський сайт, цільовою аудиторією якого є не лише американці, але й закордонні читачі, від-

дає перевагу темам допомозі Україні, минулим подіям в США та заклику до американського лідерства, про який мають почути в усіх кутках землі. Британський новинний сайт структурує текст з урахуванням лише трьох тем зі звернення Зеленського, ставлячи на перше місце загрозливі події в історії США, подібні до сучасної ситуації в Україні, та допомогу країні, що бореться з загарбниками. Низький рівень актуальності притаманний заклику до американського лідерства, який репрезентують з урахуванням американської аудиторії. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо у вивченні відображення змісту промови інших світових лідерів у новинних повідомленнях різних сайтів з урахуванням як диспозиційних, так і лінгвальних модифікацій висхідного тексту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Потапенко С.І. Когнітивна медіа-риторика: буття конфлікту-кризи в англomовних інтернет-новинах. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2021. 299 с.
2. Талавіра Н.М. Конструкційна основа представлення інаугураційної промови в новинних текстах. *Південний архів (філологічні науки)*. 2020. № 81. С. 81–85.
3. Address by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy to the US Congress. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-pered-kong-73609> (дата звернення 30.04.2023).
4. Bondi M., Cacchiani S., Mazzi D. Discourse In and Through the Media: Recontextualizing and Reconceptualizing Expert Discourse. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2016. 350 p.
4. Burke M. Rhetoric and poetics: the classical heritage of stylistics. *The Routledge Handbook of Stylistics*. New York: Routledge, 2014. P. 11–31.
5. Busch B. Media, politics and discourse interaction. *Concise Encyclopedia of Pragmatics* / ed. by J. L. Mey, 2nd edition. Amsterdam: Elsevier, 2009. P. 577–583.
6. DeBonis M. Addressing Congress, Ukrainian president Zelensky pleads for military aid. URL: <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/03/16/zelensky-speech-congress/> (дата звернення 30.04.2023).
7. Foran C. Zelensky to US lawmakers: ‘We need you right now’ as he invokes Pearl Harbor and 9/11. URL: <https://edition.cnn.com/2022/03/16/politics/zelensky-ukraine-speech-to-congress/index.html> (дата звернення 30.04.2023).
8. Glaz A. Linguistic Worldview(s): Approaches and Applications. New York: Routledge, 2022. 255 p.
9. Hjarvard S. The mediatization of society. A theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review*. 2008. 29 (2). P. 105–134.
10. Schäffner Ch., Bassnett S. Introduction. Politics, Media and Translation: Exploring Synergies. *Political Discourse, Media and Translation* / ed. Ch. Schäffner. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2009. 260 p.
11. Ukraine War: Zelensky Invokes 9/11 in Plea to US Congress. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-60762022>
12. Underhill J. W., Gianninoto M. Migrating Meanings. Sharing Keywords in a Global World. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019. 400 p.

REFERENCES:

1. Potapenko, S.I. (2021). Kognitivna media-rytoryka: buttia konfliktu-kryzy v angломovnykh internet-novynah. [Cognitive media rhetoric: the existence of conflict-crisis in English Internet news]. Kyiv: Vydavnychy tsestr KNLU.
2. Talavira, N.M. (2020). Konstruktsiyna osnova predstavleniia inahuratsiynoyi promovy v novynnykh tekstakh. [Constructionist basis of reporting inaugural speech in news texts]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*. 81, (pp. 81–85). (In Ukr.).
3. Address by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy to the US Congress. <https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-pered-kong-73609>
4. Bondi, M., Cacchiani, S., Mazzi, D. (2016). Discourse In and Through the Media: Recontextualizing and Reconceptualizing Expert Discourse. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
4. Burke, M. (2014). Rhetoric and poetics: the classical heritage of stylistics. *The Routledge Handbook of Stylistics*. New York: Routledge, (pp. 11–31).
5. Busch, B. (2009). Media, politics and discourse interaction. *Concise Encyclopedia of Pragmatics* / ed. by J. L. Mey, 2nd edition. Amsterdam: Elsevier. (pp. 577–583).
6. DeBonis, M. Addressing Congress, Ukrainian president Zelensky pleads for military aid <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/03/16/zelensky-speech-congress/>
7. Foran, C. Zelensky to US lawmakers: ‘We need you right now’ as he invokes Pearl Harbor and 9/11 <https://edition.cnn.com/2022/03/16/politics/zelensky-ukraine-speech-to-congress/index.html>
8. Glaz, A. (2022). Linguistic Worldview(s): Approaches and Applications. New York: Routledge.
9. Hjarvard, S. (2008). The mediatization of society. A theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review* 29 (2), (pp. 105–134).
10. Schäffner, Ch., Bassnett, S. (2009). Introduction. Politics, Media and Translation: Exploring Synergies. *Political Discourse, Media and Translation* / ed. Ch. Schäffner. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
11. Ukraine War: Zelensky Invokes 9/11 in Plea to US Congress. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-60762022>
12. Underhill, J. W., Gianninoto, M. (2019). Migrating Meanings. Sharing Keywords in a Global World. Edinburgh: Edinburgh University Press.

УДК 811.111'367.7:82'31

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-9>**Ірина ТЕРСІНА**

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Юрія Іллєнка, 36/1, м. Київ, Україна, 04009, tersina_i@ukr.net

ORCID: 0000-003-3167-1504

Бібліографічний опис статті: Терсіна, І. (2023). Переможний мовний всесвіт Джоан Кетлін Ролінг. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 60–66, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-9>

ПЕРЕМОЖНИЙ МОВНИЙ СВІТ ДЖОАН КЕТЛІН РОЛІНГ

«Щастя існує і в найтемніші часи, якщо не забувати ввімкнути світло!» – цитата з фентезійних романів англійської письменниці про пригоди Гаррі Поттера і його друзів, які борються проти темного чаклуна, яскраво визначає концепт віри в диво, віри в переможне добро, що особливо виражено перегукується нині з сучасними глобальними реаліями, боротьби правди зі злом. Мета роботи: здійснити аналіз когнітивно-комунікативної природи, формування та функціонування оказіональних прикметників і словосполучень з прикметником в англійських текстах популярних романів Дж. К. Ролінг, що справляють значний вплив на активні процеси в можливостях синтаксичної сполучуваності англійської мови; деталізували характерні процеси конструювання та функціонування нестандартних прикметників і словосполучень з прикметником авторської інновації, що поглиблює відомості про ідіостиль та художню концепцію Дж. К. Ролінг. Мова це скарбниця універсальних уявлень спільноти, зокрема національної, про дійсність, це скарбниця концептуальних понять, що відображені в категоріях і формах мови. Мова інтенсивно реагує на суспільні зміни і процеси. Мовна концептуальна картина постійно збагачується та оновлюється. Постмодерністська авторська казка (фентезі) обумовлює постійне поповнення складу сучасної англійської мови оказіональними індивідуально-авторськими одиницями, які відображають реалії самобутнього світу, створеного уявою мовця. У фокусі дослідження є ґрунтовний мовностилістичний аналіз авторських новотворів у мовному дискурсі романів англійської письменниці Джоан Кетлін Ролінг, зокрема особливостей творення і функціонування прикметників і словосполучень з прикметником, з увагою передусім до їхніх ідіолектних характеристик, а також аналіз їх когнітивно-комунікативної природи. **Методологія:** суть дослідженого явища, а саме: новотвірні прикметники і словосполучення з прикметником у текстах поттеріани (структурному та комунікативно-функціональному зрізі, простежено на об'ємному фактологічному матеріалі (загальний масив якого становить 5 975 одиниць, створений шляхом суцільної вибірки з художніх джерел поттеріани). **Наукова новизна:** на сьогодні окремого дослідження про лінгвокогнітивні особливості прикметникових словосполучень та їх роль у творенні авторського ідіостилю поки що немає, що умотивовує вибір об'єкту дослідження: когнітивно-комунікативні особливості прикметникових словосполучень мовотворчості Дж. Ролінг. **Висновки:** Визначено, що саме для означальної характеристики понять і явищ, концептів навколишнього світу яскраво використовуються прикметники і прикметникові словосполучення. Авторські художні концепти мовної картини романів Дж. Ролінг тісно пов'язані з концептами національної англійської культури. Семантика прикметникових словосполучень є, за нашим спостереженням, виражено іманентно національною. У центрі британського національного менталітету знаходяться такі концепти, як у любов, мужність, добро, сім'я, свобода, самопомога/самовдосконалення, рівноправність/справедливість, які виражають відношення до реалій, що так чи інакше пов'язані з життєдіяльністю людини, яку письменниця ставить у центрі уваги своїх романів. Отже, зроблено висновки, що мовотворчість сучасної англійської письменниці є яскраво переможною, що засвідчують часто вживані ціннісні концепти добра, любові, дружби. Лінгвальна природа словосполучень з прикметником у мовному дискурсі романів англійської письменниці дозволяє розглядати їх як творчий потенціал розкриття стилю письменниці шляхом дієвого використання структурно симпліфікованих і контекстуально збагачених словосполучень з прикметником, скерованих на створення колоритного і водночас контрастного вербального візерунку художнього висловлення.

Ключові слова: мовна картина світу, фентезійний дискурс, оказіональні словосполучення, концепти.

Ірина TERSINA

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Educational and Scientific Institute of Foreign Relations, Taras Shevchenko Kyiv National University, 36/1 Yuriia Illenko, Kyiv, Ukraine, 04009

ORCID: 0000-003-3167-1504

To cite this article: Tersina, I. (2023). Peremozhnyi movnyi vsesvit Dzhoan Ketlin Roling [Joan K. Rowling's victorious language world]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 60–66, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-9>

JOAN K. ROWLING'S VICTORIOUS LANGUAGE WORLD

«Happiness can be found, even in the darkest of times, if one only remembers to turn on the light» – a quote from the English writer's fantasy novels about the adventures of Harry Potter and his friends who fight against the dark wizard, clearly defines the concept of faith in miracles, faith in victorious good, which especially resonates today with current global realities, as the struggle between truth and evil. The purpose of this work is to carry out an analysis of the cognitive-communicative nature, formation and functioning of occasional adjectives and word combinations with an adjective in the English-language texts of JK Rowling's popular novels, which have a significant impact on active processes in the possibilities of syntactic compatibility of the English language; to determine characteristic processes of construction and functioning of non-standard adjectives and word combinations with the adjective of author's innovation, which deepens information about JK Rowling's individual style and artistic concept. Language is a treasury of universal ideas of the community, in particular national, about reality, it is a treasury of conceptual concepts reflected in the categories and forms of language.

Language reacts intensively to social changes and processes. The linguistic conceptual picture is constantly enriched and updated. The postmodern author's fairy tale (fantasy) determines the constant enlargement of the composition of the modern English language with occasional individual authorial units that reflect the realities of the original world, created by the imagination of the speaker. The focus of the study is a thorough linguistic and stylistic analysis of the author's innovations in the linguistic discourse of the novels of the English writer Joan Kathleen Rowling, in particular, the features of the creation and functioning of adjectives and word combinations with an adjective, with attention primarily to their idiolect characteristics, as well as an analysis of their cognitive and communicative nature. Methodology: the essence of the investigated phenomenon, namely: newly created adjectives and word combinations with the adjective in the texts of the Potteriana in the structural and communicative-functional section, traced on the voluminous factual material (the total array of which is 5,975 units, created by continuous sampling from the artistic sources of the Potteriana). Scientific novelty: by now there has been no separate study on the linguistic-cognitive features of adjectival phrases and their role in the creation of the author's idiolect, which motivates the choice of the research object: the cognitive-communicative features of adjectival phrases in J. Rowling's speech. Conclusions: It was determined that adjectives and adjectival phrases are clearly used for the meaningful characterization of concepts and phenomena, concepts of the surrounding world. The author's artistic concepts of the language picture of J. Rowling's novels are closely related to the concepts of national English culture. The semantics of adjectival phrases, according to our observation, expressing immanently national concepts such as love and courage are at the center of the British national mentality. Goodness, family, freedom, self-help/self-improvement, equality/justice express the relationship to the realities that are somehow related to the life of a person, which the writer puts in the focus of her novels. So, it was concluded that the language creation of modern English writer is clearly victorious, which is evidenced by the frequently used value concepts of goodness, love, friendship. The linguistic nature of phrases with an adjective in the linguistic discourse of the English writer's novels allows us to consider them as a creative potential for revealing the writer's style through the effective use of structurally simplified and contextually enriched phrases with an adjective, aimed at creating a colorful and at the same time contrasting verbal pattern of artistic expression.

Key words: language picture of the world, fantasy discourse, occasional collocations, concepts.

Актуальність проблеми. Прикметним у риторичі мовознавства початку нового століття є акцент на лінгвістичні дослідження мовних одиниць в когнітивно-комунікативній системі координат з позиції функціонування мови в осягненні людиною світу. Враховуючи актуалізацію питання дискурсу у науці, як ото-жненого з поняттям «текст» (тобто результат мовної діяльності), широкого значення у сучасній лінгвістиці набувають питання, пов'язані з особливостями функціонування мови в осягненні людиною світу та авторськими характеристиками творених нею текстів.

У сучасній мові постійно відбуваються активні зміни. Поява нової генерації пись-

менників, зокрема у напрямку постмодерністської авторської казки (фентезі) обумовлює постійне поповнення складу сучасної англійської мови оказіональними індивідуально-авторськими одиницями, які відображають реалії самобутнього світу, створеного уявою мовця. Помітним є мовний всесвіт англійської письменниці Джоан Кетлінг Ролінг (1965), автора всесвітньовідомої серії романів про хлопчика-чарівника Гаррі Поттера. Починаючи з 90-их років минулого століття, ця серія, із закладеними в ній основними універсальними концептуальними ідеями Добра і Зла, стала літературним феноменом сучасної світової культури.

У колі названої проблематики актуальним є ґрунтовний мовностилістичний аналіз авторських новотворів у мовному дискурсі поттеріани, зокрема особливостей творення і функціонування прикметників і словосполучень з прикметником, з увагою передусім до їхніх ідіолектних характеристик.

Романи-фентезі відображають вірування про втечу у світ переможного добра над злом. Фентезійний дискурс – це «сукупність гетерогенних текстів, що є одним із способів бачення, осмислення і зображення світу, коли світ пізнається через перетворення на умовну реальність, яка, своєю чергою, є своєрідним відображенням цього світу» (Марчук, 2018, С. 45–49).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прикметник і словосполучення з прикметником, як сфера інтерпретації творчих рішень завжди привертає увагу мовознавців. Прикметникові словосполучення англійської мови належать до кола загальної проблематики синтаксису. Прикметникові словосполучення є системним параметром синтаксичного рівня англійської мови, що досліджувалися в численних працях зарубіжних граматистів Е. Халлідея, Б. Ягоди (Halliday, 1985; Yagoda, 2007), де увага торкається функціональних особливостей словосполучень. У художній мові виключна роль належить емоційно-чуттєвій стороні мови, системі емоційно-чуттєвих образів, що представлена прикметниками чи словосполученнями з прикметником. Саме прикметники і словосполучення з прикметником у мовному дискурсі поттеріани перетворюють назви предметів, явищ, дій оточуючої дійсності у незвичні та казкові описи уявного світу. Окремого дослідження про лінгвокогнітивні особливості прикметникових словосполучень та їх роль у творенні авторського ідіостилу поки що немає, що умотивовує вибір об'єкту нашого дослідження: когнітивно-комунікативні особливості прикметникових словосполучень, які вживаються у мовотворчості Дж. Ролінг у фантастичних романах про Гаррі Поттера.

Мета дослідження – здійснити аналіз когнітивно-комунікативної природи, формування та функціонування оказіональних прикметників і словосполучень з прикметником в англійських текстах популярних романів Дж. К. Ролінг, що справляють значний вплив на активні процеси в можливостях синтак-

сичної сполучуваності англійської мови. Суть дослідженого явища, а саме: новотвірні прикметники і словосполучення з прикметником у текстах поттеріани у структурному та комунікативно-функціональному зрізі, простежено на об'ємному фактологічному матеріалі (загальний масив якого становить 5 975 одиниць, створений шляхом суцільної вибірки з художніх джерел поттеріани). У ході дослідження деталізували характерні процеси конструювання та функціонування нестандартних прикметників і словосполучень з прикметником авторської іновації, що поглиблює відомості про ідіостиль та художню концепцію Дж. К. Ролінг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявність досить великої кількості тематичних підгруп прикметникових словосполучень у поттеріані зумовлена, насамперед, завданням жанру, а саме необхідністю використання прикметника і прикметникових конструкцій для характеризування уявлень та концептів, що зберігають та відображають зміст досвіду і знань про навколишній уявний світ. Відомо, що ціннісною предметністю володіє буквально все, що стає компонентом практичної діяльності людини – природні речі, явища дійсності, процеси, дії, об'єкти, що повинно знаходити і, безумовно, знаходить своє відображення у мові. Із позиції лінгвокультурологічного підходу комплексний характер семантики виявляється у диференціації двох взаємозалежних явищ: змісту і значення, де змісти «абсорбують» у собі багато змістоутворювальних компонентів, що взаємодіють між собою, а саме соціальну семантику, груповий досвід та досвід спільнот, лінгвокультурну картину світу, психосемантику свідомості та ін. (Кісь, 2002, С. 291–292).

Як відомо, на твори Дж. Ролінг про Гаррі Поттера існує чимало критичних відгуків, і деякі з авторів переконані у шкідливості впливу цього читання на дітей через пропаганду магії, через зображення зла в якомусь містичному вимірі.

Не поділяючи таких думок, вважаємо, що у фантастичних романах письменниці представлені уявлення про добро і зло, про любов і дружбу. На підтвердження наведемо факти: основу прикметникових словосполучень у вибірці складають одиниці на позначення найрізноманітніших виявів людського і суспіль-

ного – це 2000 із загального числа 3455 (80%). Ці уявлення зображені через призму дитячої свідомості – читач бачить світ очима дитини. Англійський письменник фентезі доби постмодернізму Террі Претчетт стверджує ідею британського модернізму: «за словами Г.К. Честертон, казки – більш, ніж істина» (Pratchett, 2004, P. 147), тобто, серед всіх форм літератури чарівні казки дають найправдивішу картину життя, і, в контексті теми дослідження додамо, поттеріана – це своєрідна картина дитячої культури.

У художньому тексті поттеріани у семантичному обсязі прикметникових сполучень реалізуються такі основні концептуальні утворення:

1. Концепт ДОБРО. Передається лексемами «noble, valiant». Наприклад: *Harry Potter risks his own life for his friends! Moaned Dobby, in a kind of miserable ecstasy so noble! So valiant!* (Rowling, 2005, P. 394).

2. Концепт ЗЛО. Передається лексемами “arrogant, menacing, dangerous”. *Very clever, Grandger; ‘said Draco Malfoy. Grabbe and Goyle were standing behind him. All three of them looked more pleased with themselves, more arrogant and more menacing than Harry had ever seen them* (Rowling, 1998, P. 48), *We are as strong as we are united, and weak as alone* (Rowling, 1997, P. 248).

3. Концепт ЖИТТЯ. Передається лексемою “alive”, що часто вживається у текстах з уточненням “still”, вочевидь, письменниця намагається так підкреслити основний мотив романів – перебування героїв на межі життя і смерті. Наприклад: *He couldn't go, not now that they had found the entrance to the chamber, not if there was even the faintest, slimmest, wildest chance that Ginny might be alive* (Rowling, 1999, P. 184).

4. Концепт СМЕРТЬ. Передається лексемами “death, dead, gone”. Наприклад: *.....there is nothing worse than death*, каже Том-Волдеморт Дамблдору. *Indeed, your failure to understand than there are things much worse than death has always been your greatest weakness* (Rowling, 2000, P. 529), відповідає йому Дамблдор. Слова про те, що смерть не найстрашніше, що може трапитися з людиною, є ключовим для духовного виховання головного героя і розуміння циклу романів.

5. Концепт ДРУЖБА. Передається лексемами “friendly, friend”. Гаррі ніколи не залиша-

ється наодинці: у нього є директор Гогворту – добрий чарівник Добрий чарівник Дамблдор, є вірні друзі і старший товариш Гагрід. У книгах йдеться про те, що головною цінністю в житті має бути дружба і добрі відносини між людьми. Наведемо приклади: *It was really lucky that Harry now had Hermione as a friend* (Rowling, 1997, P. 133), *Cedric was a good and loyal friend* (Rowling, 2000, P. 626).

6. Концепт ЛЮБОВ. Передається лексемою “love”. Наприклад: *It is agony to touch someone marked by something so good as sacrificial love* (Rowling, 1998, P. 173). У книгах Дж. Ролінг йдеться про те, що найбільшою силою, яку не здатне подолати ніяке зло, є любов, а саме материнська любов: *He didn't realize that love as powerful as your mother's for you leave its own mar* (Rowling, 1997, P. 216).

Варто звернути увагу на той факт, що стиль Дж. Ролінг надзвичайно багатий на емоційно заряджені образи, позначений величезною гамою почуттів – любов, ревність, образа, радість. Свідченням цього є найчисленніша тематична група (70%) на відображення емоційної сфери життя людини, і саме прикметникові сполучення працюють на емоційну зарядженість стилю і свідчать про високий інтерес авторки до внутрішнього світу дитини. Прикладами передачі душевних станів, емоційних реакцій у стилі є прикметникові словосполучення зразка A+prep+N/Pr: *Looking pleased at stunned looks on their faces* (Rowling, 2003, P. 68), *Even full of dread for what was coming Harry couldn't fail to be amazed* (Rowling, 1998, P. 152), *All three of them looked more pleased with themselves, more arrogant and more menacing, than Harry had ever seen them* (Rowling, 2005, P. 790), *Harry couldn't feel too excited about this* (Rowling, 1998, P. 11), і прикметникові сполучення з моделлю зразка A+Vf: *Harry was pleased to hear a definite note of panic in Uncle Veron's voice* (Rowling, 1999, P. 21), *Careful not to make any noise, Harry began to climb* (Rowling, 1999, P. 146), *He was thrilled to see Buckbeak again* (Rowling, 2005, P. 55).

Концепти як одиниці етнокультурної інформації відображають світ національного світосприйняття предметів і понять, позначених мовою. Художньо-мовні концепти у романах Дж. Ролінг тісно пов'язані з концептосферою національної англійської культури. За

Ф.С. Бацевичем, концептосфера – це сукупність специфічних для певної національної лінгвокультурної спільноти концептів культури (Бацевич, 2023). Основними чинниками, які утримують цілісність концептосфери нації, є національні цінності. Для кожної національної культури характерні певні архетипи, символи, особлива система цінностей, вірувань, ідей, які інтерпретують різноманітні історичні явища, традиції тощо. У них відображені особливості національного менталітету. Семантика прикметникових словосполучень поттеріани є, за нашим спостереженням, іманентно національною.

Аналізуючи прикметникові словосполучення поттеріани фіксуємо той факт, що у центрі британського національного менталітету знаходяться такі концепти, як свобода, само-допомога/самовдосконалення, рівноправність/справедливість, сім'я, дім, стриманість, чесна гра, які виражають відношення до реалій, що так чи інакше пов'язані з життєдіяльністю людини, яку письменниця ставить у центрі уваги своїх романів. Наведемо приклади:

1. Концепт СВОБОДА. Наприклад, *It took Harry several days to get used to his strange new freedom* (Rowling, 1999, P. 42), *He was clever enough to escape from Azkaban, and that's supposed to be impossible* (Rowling, 1999, P. 53).

2. Концепт САМОДОПОМОГА/САМО-ВДОСКОНАЛЕННЯ. Життя Гаррі – це ситуація виживання і самопомоги, йому доводиться самому турбуватися про себе: ... *Feeling jumpy, Harry set off, hoping against he'd be able to find a way out of there* (Rowling, 1998, P. 45), *They will be obsessed with security, lest the Muggles notice anything* (Rowling, 2005, P. 14), *You need to be alert and watchful* (Rowling, 2000, P. 233).

3. Концепт СІМ'Я. У всіх книгах про Гаррі Поттера сім'я відіграє значну роль, всі пригоди відбуваються разом із сім'єю. Наприклад, *There was his mother alight with happiness, arm in arm with his Dad* (Rowling, 1999, P. 157), *Harry had a very enjoyable morning walking over the sunny grounds with Bill and Mrs Weasley* (Rowling, 2003, P. 536).

4. Концепт РІВНОПРАВІСТЬ/СПРАВЕДЛИВІСТЬ. Рівноправність особливо важливий концепт для британців у кінці ХХ ст. Наприклад, *Katie Bell, returned to the team, after an excellent trial, a new find called demelza Robins, who was*

particularly good at dodging Bludgers, and Ginny Weasley, who had outlown all the competition and scored seventeen goals to boot (Rowling, 2000, P. 23). У своїх романах Дж. Ролінг на рівних правах зображує роль дівчаток у спортивних іграх.

Таким чином, як показують спостереження, семантичний зміст прикметникових словосполучень розкриває лінгвоконцептуальну картину художніх текстів поттеріани, і в більшій мірі, лінгвокультурну природу дискурсу сучасної дитячої англійської фентезійної літератури.

У художньому тексті поттеріани у семантичному обсязі прикметникових словосполучень реалізуються основні ідейні концепти: ДОБРО і ЗЛО, ЖИТТЯ і СМЕРТЬ, ДРУЖБА, ЛЮБОВ, СІМ'Я. У центрі романів знаходиться людина, її душевний стан, настрій, і саме прикметникові словосполучення працюють на емоційну зарядженість стилю і свідчать про високий інтерес авторки до внутрішнього світу дитини. Головні герої ростуть, переживають конфлікти й кризові ситуації, вчаться дружити, ненавидіти й любити. Головний герой поринає в цілком новий для нього світ де рятує друзів та весь світ від абсолютного зла.

Серед прикметників новотворів у текстах поттеріани переважають одиниці, нові як за формою, так і за змістом. Поява okazionalizmів зумовлена необхідністю зображення предметів, об'єктів вигаданого світу. Популярною у романах є словотворча модель із закінченням *-ed*. Для опису зовнішності героїв популярними в романах є словосполучення з похідними прикметниками моделі *adj+participle (ed)*. Наприклад: *the hook-nosed teacher; the tall, thin, black-haired man; white--faced and tight-lipped Snape; puffy-eyed and tousle-haired Weasley*. Саме цілеспрямоване використання словотворчих ресурсів для утворення нових прикметників, маркованих та мотивованих, можна вважати однією з характерних особливостей індивідуального стилю Дж. К. Ролінг.

Щодо структурно-семантичного змісту, ідіолектні особливості словосполучень з прикметниками утворені шляхом зміни значення. У більшості випадків прикметники у сполученні з іменником утворюють негативне оцінне значення, прикметники з інгерентним оцінним значенням здатні підпорядковувати нейтральні і позитивні в плані оцінки одиниці, утворюючи

багатокомпонентні структури з негативним оцінним значенням. Наведемо приклади: *There he was, reflected in it, white and scared-looking, and there, reflected behind him, were at least ten others* (Rowling, 2003, P. 153) – прикметник *white* з нейтральним значенням під впливом наступного прикметника *scared-looking* набуває негативного значення. *Hedwig's cage bounced onto the shiny floor and she rolled away, shrieking indignantly* (Rowling, 2005, P. 55) – прикметник *shiny* з позитивним значенням у контексті призводить до негативного результату.

Характерною рисою індивідуального стилю письменниці є активне вживання синонімічних пар з прикметниками, індивідуальність яких проявляється в тому, що в таких бінарних структурах використовуються 'не синоніми' в лінгвістичному значенні, хоча такі прикметники лежать в одній семантичній площині. Такі бінарні структури використовуються у текстах у функції епітету для описів різних аспектів і параметрів живого і неживого світу. Наприклад, в наведених прикладах прикметники семантично і логічно підпорядковані: *a big, beefy man; the envelope was thick and heavy; still stiff-necked and staring Ron* – бінарні прикметники тут підпорядковані ідеї емоційного потрясіння, яке пережив Рон, і тому вони в одній синтагматичній площині. Індивідуально-авторськими є квазісловосполучення, які утворені за сполучниковою паратактичною моделлю, що включає два компоненти, які, однак, не є рівноправними: *good and Adj; nice and Adj: good and ready = «completely ready»; nice and cosy = «very cosy»*. Такі прикметникові словосполучення є своєрідним способом утворення експресивної надлишковості (Городецька, 2003, С. 162).

Примітними є сурядні фразеологічні прикметникові словосполучення з моделлю *good/nice/fine+and+adj* є схемами з вільним вживанням другого компоненту – в його функції може вживатись будь-який якісний прикметник. У таких структурах характерною є роль сурядного сполучника *and* (стрижневого компоненту), так як повнозначні прикметники втрачають властиву для них семантику, конкретність і є лише допоміжним формоутворюючим матеріалом.

Десемантизовані *good/nice* в поєднанні із сполучником *and*, також переосмисленим, зумовлюють ідіоматичність конструкцій *good/*

nice+and+adj із загальним значенням інтенсифікованого якісного значення. Такі структури характеризуються десемантизацією компонента, яка компенсується утворенням будь-якого нового значення, в основному конотативного. Наведемо приклади: *nice and empty heads; this is nice and cosy; to be so good and brave*.

Одним із найдієвіших чинників творення самобутніх словесних образів є епітетні конструкції, що так яскраво розкривають перед читачем світ авторської уяви. За словами Л. П. Єфімова, «автор слова тяжіє до певних епітетів, що визначають для читача не лише світ творця, а й самого творця цього образного світу» (Єфімов, 2004, С. 58). Міра суб'єктивності письменника найвідчутніша, коли характеризуються його епітети. Функціонально навантажені у текстах поттеріани прикметники у функції епітетів активізуються в складі словосполучень, описуючи номінації, що можна спостерігати лише у казковій дійсності, у вигаданому авторкою світі: *a perfectly normal, owl-free morning; long green robes which were dusty and travel-worn*. Авторка вживає епітет, не конвенціонального утворення *travel-worn* для опису одягу, як правило, звичайно вживають епітет *worn-out* про людей. *A long mole-skin overcoat, rabbit fur gloves, and enormous beaverskin boots – mole-skin* може бути лише у казці, *beaverskin* більш реально.

Авторські словосполучення з прикметниками кольору у текстах поттеріани супроводжуються детермінантами-іменниками, що в цілому допомагає створити вигаданий світ з опорою на факти та об'єкти знайомого для читача реального світу. *With roar, the fire turned emerald green* – колір незвичний для опису вогню. *A large, turquoise dog* – цей колір можливий лише у казці.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Таким чином, мовотворчість англійської письменниці Джоан Кетлін Ролінг є яскраво переможною, що відображено у більшій мірі позитивними уявленнями, які абсолютно співвідносяться з моральними кодексами добра і любові. Лінгвальна природа словосполучень з прикметником у мовному дискурсі поттеріани дозволяє розглядати їх як творчий потенціал розкриття стилю письменниці шляхом дієвого використання структурно симпліфікованих

і контекстуально збагачених словосполучень з прикметником, скерованих на створення колоритного і водночас контрастного вербального візерунку художнього висловлення. Інновативним моментом дослідження є опис прикметникових словосполучень з елементами дискурсного аналізу, уможливаючи про-

никнення у сутність художньої картини світу письменниці Дж. К. Ролінг, що відповідає загальній тенденції лінгвістики до інтерпретації розумової діяльності людини у її мовленні і визначається пошуком мовленнєвих засобів, які об'єктивують індивідуально-авторське світосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL: <http://terminy-mizkult-komunikacii.wikidot.com> (дата звернення: 02.04.2023).
2. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2003. 21 с.
3. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз: учбово-методичний посібник. Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. 240 с.
4. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму). Львів : Літопис, 2002. 304 с.
5. Марчук О. В. Лексична матриця англійськомовного твору "Гаррі Поттер" Дж. К. Роулінг. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI(51). Issue: 176. P. 45–49 . URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/524807.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).
6. Halliday A. K. *An Introduction to Functional Grammar*. London : Edward Arnold, 1985. 387 p.
7. Pratchett T. *Once More With Footnotes*. Framingham, MA : The NESFA Press, 2004. 288 p.
8. Yagoda B. *When You Catch an Adjective, Kill It*. London : Broadway Books, 2007. 241 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Rowling J. K. *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London : Bloomsbury, 1997. 223 p.
2. Rowling J. K. *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London : Bloomsbury, 1998. 257 p.
3. Rowling J. K. *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London : Bloomsbury, 1999. 317 p.
4. Rowling J. K. *Harry Potter and the Goblet of Fire*. London : Bloomsbury, 2000. 665 p.
5. Rowling J. K. *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. L.: Bloomsbury, 2003. 766 p.
6. Rowling J. K. *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. L.: Bloomsbury, 2005. 607 p.

REFERENCES:

1. Batzevych, F. (2023, May 2023) *Slovnýk terminiv mizhkulturnoi komunikacii* [Dictionary of cross-cultural communication]. Retrieved May 02, 2023 from URL: <http://terminy-mizkult-komunikacii.wikidot.com>. [in Ukrainian].
2. Horodetska, O. (2003). *Natsionalno-markovani kontsepty v brytanskiy movniy kartyni svitu XX stolittia : dissert. ... ass. prof. philology : 10.02.04*. [Nationally marked concepts in British-language world map of XX century]. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Yefimov, L., Yasinetska, O. (2004). *Stulistyka angliyskoi movy i dyskursyvnyy analiz: textbook*. [Stylistics of the English language and discourse analysis]. Vinnytsia: NOVA KNYHA. [in Ukrainian].
4. Kis, R. (2002). *Mova, dumka i kulturna realnist (vid Oleksandra Potebni do hipotyzy movnoho reliatyvizmu)*. [Language, idea and cultural reality (from Oleksandr Potebnia to hypothesis of language relativity)]. Lviv: Litopys. [in Ukrainian].
5. Marchuk, O. (2018, September 2018). *Leksychna matrytsa angliyskomovnoho tvoruv "Harri Potter" Dzh. K. Royling*. [Lexical matrix of the English-language novel "Harry Potter" by J. K. Rowling] *Science and Education a New Dimension. Philolog*, pp. 45–49. Retrieved March 25, 2023 from. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/524807.pdf> [in Ukrainian].

УДК 811.14'02'38'44

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-10>

Інеса ЧАКАЛ

кандидат філологічних наук, доцент кафедри румунської та класичної філології,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці,
Україна, 58012

ORCID: 0000-0001-9373-5986

Бібліографічний опис статті: Чакал, І. (2023). Онімний простір роману Ахілла Татія «Левкіппа і Клітофонт». *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 67–75, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-10>

ОНИМНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ АХІЛЛА ТАТІЯ «ЛЕВКІППА І КЛІТОФОНТ»

У статті зроблено спробу охарактеризувати у загальних рисах ономастикон роману «Левкіппа і Клітофонт» давньогрецького письменника II ст. н.е. Ахілла Татія. **Метою дослідження** був словотвірний, етимологічний, лексико-семантичний та функційний аналіз власних назв, зафіксованих у тексті роману. Основними **методами** у роботі слугували описовий і метод кількісного аналізу, що дозволило на основі контекстуального аналізу відібрати і систематизувати власні назви різних тематичних груп, виявити особливості структури онімного простору досліджуваного твору, схарактеризувати змістові, стилістичні функції онімів, розкрити семантику досліджуваних одиниць з компонентним аналізом їх експліцитних та імпліцитних складових та подати детальні статистичні дані. Онімний простір роману Ахілла Татія охоплює 181 власну назву (антропоніми, міфоніми, топоніми, етніоніми, катойконіми, хрононіми), враховуючи їхнє функціонування у тексті – 1280 слововживань. Оскільки в давньогрецькій мові ад'ектоніми, етніоніми та катойконіми орфографічно подаються як власні назви, вони також стали предметом нашого дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше здійснено системний аналіз онімних одиниць у творі «Левкіппа і Клітофонт»; виокремлено п'ять структурних компонентів онімного простору роману – антропоніми, міфоніми, топоніми, етніоніми / катойконіми та хрононіми, серед яких домінують група міфонімів (75 назв), які належать до ономастичної периферії (276 слововживань), а ключовою – група антропонімів (31 ім'я має 768 фіксацій у тексті); визначено етимологічні, семантичні та функціональні особливості пропріальної лексики у тексті роману. **Висновки.** Використання тих чи інших онімних одиниць передусім зумовлюється тематикою та сюжетом роману, визначає специфіку світогляду давньогрецького письменника Ахілла Татія та розкриває його неповторний ідіостиль.

Ключові слова: онімний простір, антропоніми, міфоніми, топоніми, етніоніми, давньогрецький роман, Ахілл Татій.

Інеса ЧАКАЛ

PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of Romanian and Classical Philology,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2 Kotsjubynskogo street, Chernivtsi, Ukraine, 58012

ORCID: 0000-0001-9373-5986

To cite this article: Chakal, I. (2023). Onimnyi prostir romanu Akhilla Tatiia «Leucippe i Klitofont» [Onym space of the Achilles Tatius' novel "Leucippe and Clitophon"]. *Current Issues of Foreign Philology*, 18, 67–75, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-10>

ONYM SPACE OF THE ACHILLES TATIUS' NOVEL "LEUCIPPE AND CLITOPHON"

The article attempts to characterize in general terms the onomasticon of the novel "Leucippe and Clitophon" written by the ancient Greek writer of the 2nd century A.D. Achilles Tatius. **The purpose of the research** was word-formative, etymological, lexical-semantic and functional analysis of proper names detected in the text of the novel. The main **methods** used in the work were the descriptive and quantitative analysis methods, which made it possible to select and systematize proper names of various thematic groups on the basis of contextual analysis, to reveal the peculiarities of the onym's space structure in the researched text, to characterize the content and stylistic functions of onyms, to find out the semantics of the investigated units with a component analysis of their explicit and implicit components and provide detailed statistical data. The onym space of the Achilles Tatius' novel includes 181 proper names (anthroponyms, mythonyms, toponyms, ethnonyms, katoikonoms, chrononyms), including their functioning in the text it is 1280 word usages. Since in the ancient Greek language adjektonyms,

ethnonyms and katoikonoms are orthographically presented as proper names, they also became the subject of our study. The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that in the article for the first time a systematic analysis of onym units in the novel "Leucippe and Clitophon" has been carried out; five structural components of the novel's onym space have been singled out – anthroponyms, mythonyms, toponyms, ethnonyms / katoikonoms and chrononyms, among which a group of mythonyms (75 names) belonging to the onomastic periphery (276 word usages) turned out to be dominant, and a group of anthroponyms (31 names has 768 fixations in the text) to become principal; the etymological, semantic and functional features of the proper vocabulary in the text of the novel have been determined. Conclusions. The use of these or other onym units is primarily specified by the theme and plot of the novel, determines the specificity of the worldview of the ancient Greek writer Achilles Tatius and reveals his unique idiosyncrasy.

Key words: *onym space, anthroponyms, mythonyms, toponyms, ethnonyms, ancient Greek novel, Achilles Tatius.*

Актуальність проблеми. Давньогрецька література загалом і пізній античний роман зокрема – невичерпне джерело для досліджень з літературної (поетичної) ономастики, інформаційний вміст якої глибокий, здебільшого закодований, але водночас надзвичайно важливий для розуміння сутності художнього твору.

Дослідження функціонування ономастичної лексики в мові художньої літератури необхідне для осмислення художнього твору. Власні імена слугують суттєвим елементом його стилістичної системи, тому їх вивчення – складова частина характеристики творчості письменника. Серед інших мовних одиниць саме власні назви виступають яскравим віддзеркаленням національного менталітету, національно-мовної картини світу, «в них акумулюється й зберігається століттями історико-культурна інформація, вони є одним з визначальних способів індивідуалізації етносу» (Фаріон, 2001, С. 112).

Ономастичну лексику (поетоніми) прийнято поділяти на: 1) назви персонажів та реальних чи уявних об'єктів, описуваних у творі; 2) назви осіб й об'єктів, що не становлять предмета твору, а з'являються у якихось зв'язках, асоціаціях з описуваними у творі явищами, зокрема з поетонімами першої групи (Карпенко, 2008, С. 9). Будучи функціонально різноманітними, поетоніми першої групи конкретно іменують тих людей і ті речі, яким присвячено твір. Поетоніми ж другої групи виконують виключно виражальні, образні функції.

Вагомим дослідженням у галузі ономастики давньогрецької мови є праця видатного українського дослідника В. Горпинича (Горпинич, 2006). На його думку, ономастична лексика поділяється на два основних розряди залежно від певної сфери життя, яку вона обслуговує, – антропоніми і топоніми.

Онімія багатьох письменників проаналізована в наукових розвідках Г.В. Шотової-Ніко-

ленко (Шотова-Ніколенко, 2007), О.Ф. Немировської (Немировська, 2017), І.І. Коновал (Коновал, 2020), І.С. Макар (Макар 2007; Макар 2007) та ін., проте дослідження ономастикону давньогрецького письменника II ст. н.е. Ахілла Татія на сьогодні фактично відсутні. Його твір ще не був об'єктом досліджень з літературної ономастики, хоча, безперечно, того заслуговує. Отже, усе це зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роман александрійця Ахілла Татія «Левкіппа і Клітофонт», один із п'яти давньогрецьких романів, що дійшли до наших днів повністю, найбільш реалістичний. Сучасному читачеві імponує цей твір майстерністю ведення розповіді, привабливістю персонажів, які щиро кохають і страждають, зазнають неймовірних випробувань долі, інтригує й змальована пригодницька історія. Звертаючись до творчості Ахілла Татія, дослідники пізнавали нові грані, адже роман зацікавлює науковців своїм незвичайним ідіостилем, як-от розповідь від першої особи, мовне багатство (вплив риторики періоду другої софістики), сповненість вишуканих художніх засобів, сентенцій.

Широкий спектр інтерпретацій цього роману вказує на те, що «Левкіппа і Клітофонт» – робота досвідченого літератора. Вже протягом багатьох десятиліть творчість Ахілла Татія є об'єктом різноманітних філологічних студій. Але за наявності незліченних літературознавчих студій, присвячених творчості Ахілла Татія, лінгвістичних досліджень мови цього видатного письменника небагато: праці Г. Сексауера (Sexauer, 1899), Дж. О'Саллівана (O'Sullivan, 1978), С. Гаммадж (Gammage, 2019), Б. Бентель (Bentel, 2022) та ін., у яких увага приділяється різним ономастичним мовним аспектам. Що стосується дослідження саме ономастикону письменника,

то доречно згадати нашу опубліковану наукову розвідку, присвячену словотвірному, етимологічному та семантичному аналізу домінантних власних імен (антропонімів) у давньогрецьких романах I–III ст. н.е. (Ксенофонта з Ефесу, Харитона, Ахілла Татія, Лонга та Геліодора) (Макар, 2015).

Онім є точним і тонким інструментом художнього письма Ахілла Татія. Онімний простір роману Ахілла Татія охоплює 181 власну назву (антропоніми, міфоніми, топоніми, етноніми, катойконіми, хрононіми), враховуючи їхнє функціонування у тексті – 1280 слововживань. Оскільки в давньогрецькій мові ад'ектоніми, етноніми та катойконіми орфографічно подаються як власні назви (тобто з великої літери), вони також стали предметом нашого дослідження.

Мета дослідження – словотвірний, етимологічний та лексико-семантичний аналіз власних назв у давньогрецькому романі «Левкіппа і Клітофонт» Ахілла Татія (II ст. н.е.).

Об'єктом вивчення є текст давньогрецького роману II ст. н.е. Ахілла Татія «Левкіппа і Клітофонт» (Achilles Tatius, 1984), а **предметом** обрано власні назви, зафіксовані у романі (31 антропонім, 75 міфонімів, 32 топоніми і 20 ад'ектонімів, 21 етнонім / катойконім та 2 хрононіми).

Виклад основного матеріалу. У структурі онімного простору роману «Левкіппа і Клітофонт» виокремлюємо п'ять розрядів власних назв – антропоніми, міфоніми, топоніми, етноніми / катойконіми та хрононіми.

I. АНТРОПОНІМИ. Номінаційну систему літературного твору складають багато назв, серед яких найважливіші – антропоніми. Власне ім'я виконує в мові ідентифікувальну по відношенню до індивіда функцію і являє собою еквівалент визначеної дескрипції, має функцію індивідуалізації, тобто називає (ідентифікує) одиничний, єдиний, неповторний факт дійсності, у даному разі людину.

На думку Г.С. Лопушанської-Бучко, старогрецька антропонімія постає одним з найдавніших виявів праіндоевропейської антропонімічної системи, тому заслужено претендує на належну увагу (Лопушанська-Бучко, 1976, С. 238).

Система антропонімів у романі Ахілла Татія «Левкіппа і Клітофонт» охоплює 31 власну назву (з них 24 чоловічих та 7 жіночих імен),

враховуючи кількість фіксацій у тексті – 768 слововживань.

Особові імена у давньогрецькому романі «Левкіппа і Клітофонт», як і всю антропонімію стародавніх греків, з огляду на їх морфологічну будову, поділяють на прості і складні. Як показало дослідження, *прості імена* (11 лексем) за походженням можуть бути: а) власне апелятивами (іменами, які виступають у формі незмінних апелятивів) та б) похідними (іменами, утвореними від апелятивів за допомогою суфіксації або шляхом зміни закінчення).

Серед *власне апелятивів* у тексті ми зафіксували: 1) імена, що є іменниками I відміни (**ἡ Λάκαινα** (Лакена) < ἡ Λάκαινα (Лаконія, Лакедемон); 2) імена, що є іменниками III відміни (**ὁ Κώνωψ** (Конопс) < ὁ κώνωψ (комар)). *Похідні* власні імена мають походження: *відіменне*: **ἡ Μελίτη** (Меліта) < ἡ μέλιττα (бджола); **ὁ Πασίων** (Пасіон) < ἡ πᾶσις (набуток, надбання); **ὁ Ἰππίας** (Гіппій) < ὁ ἵπλος (кінь); **ὁ Σάτυρος** (Сатир) < ὁ Σάτυρος (Сатир); *віддієслівне*: **ὁ Χαίρεας** (Херей) < χαίρω (радіти, насолоджуватися); **ὁ Τηρέυς** (Терей) < τηρέω (охороняти, оберігати); **ἡ Κλειώ** (Кліо) < κλείω / κλέω (славити, прославляти); *відприкметникове*: **ὁ Κλεινίας** (Кліній) < κλεινός (славний, знаменитий); **ὁ Γοργίας** (Горгій) < γοργός (страшний, грізний, буйний, завзятий).

У структурі чоловічих і жіночих власних імен можуть бути субстантивні, ад'єктивні, дієслівні основи, проте у романі Ахілла Татія превалюють, як бачимо, субстантивні.

Утворення чоловічих і жіночих власних імен від інших пропріальних основ – явище рідкісне для авторів давньогрецьких романів, проте трапляється. Маємо на увазі власні імена, утворені від антропонімів, міфонімів, ойконімів, хоронімів, інсулонімів, гідронімів тощо. У романі Ахілла Татія ми зафіксували 12 власних імен, утворених, припускаємо, від пропріальних основ.

Найбільша кількість власних імен (7) утворена від **антропонімів**: **ἡ Μελανθώ** (Меланто), **ὁ Νικόστρατος** (Нікострат), **ὁ Ἰππίας** (Гіппій), **ὁ Καλλιθένης** (Каллісфен), **ὁ Χαρμίδης** (Хармід), **ὁ Εὐάνθης** (Евант); **ὁ Πασίων** (Пасіон) (Скржинська, 2013, С. 21). Чотири власних імені виводимо від **міфонімів**: **ὁ Τηρέυς** (Терей), **ἡ Κλειώ** (Кліо), **ὁ Σάτυρος** (Сатир), **ὁ Γοργίας** (Горгій) (A Greek-English Lexicon,

1968). Одне ім'я **ή Λάκαινα** (Лакена), яке дали Левкіппі, коли вона була служницею Меліти, походить від **хороніма** **ή Λάκαινα** (Лаконія, Лакедемон).

Складні імена (20 антропонімів) утворюються за такими моделями:

S+V¹ – **ὁ Θεόφιλος** (Теофіл) < ὁ θεός (бог, божество) + φιλέω (любити); **ὁ Ξενοδάμας** (Ксенодамант) < ὁ ξένος (чужоземець, іноземець) + δαμάζω (приборкувати, підкоряти, знищувати, убивати).

A+A – **ὁ Διόφαντος** (Діофант) < διός (зевсовий, божественний, славний, незрівнянний) + віддієслівний прикметник φαντός (показаний, представлений, відображений) < φαίνω; **ή Πάνθεια** (Панфія) < πᾶς, πᾶσα, πᾶν (весь, цілий, кожний) + θεῖος (божественний, достойний богів, священний).

V+S – **ὁ Θέρσανδρος** (Ферсандр) < θαρσέω (бути сміливим, відважним) + ὁ ἀνὴρ (чоловік); **ὁ Κλειτοφῶν** (Клітофонт) < κλείω (славити, прославляти) + ἡ φωνή (звук, голос, слово); **ὁ Χαιреφῶν** (Херэфон) < χαίρω (радіти, насолоджуватися) + ἡ φωνή (звук, голос, слово).

A+S – **ή Λευκίππη** (Левкіппа) < λευκίππος (який їде на білих конях) < λευκός (білий) + ὁ ἵππος (кінь); **ὁ Σωσθένης** (Сосфен) < σῶς (здоровий, неушкоджений, цілий, вірний) + τὸ σθένος (сила, міць); **ὁ Σώστρατος** (Сострат) < σῶς (здоровий, неушкоджений, цілий, вірний) + ὁ στρατός (військо, армія); **ὁ Εὐθύδικος** (Евтінік) < εὐθύς (прямий, відкритий, відвертий) + ἡ νίκη (перемога); **ή Καλλιγόνη** (Каллігона) < καλός (красивий, прекрасний) + ἡ γονή (рід, покоління, нащадок); **ὁ Καλλισθένης** (Каллісфен) < καλός (красивий, прекрасний) + τὸ σθένος (сила, міць); **ή Μελανθώ** (Меланто) < μελανθής (який цвіте чорним цвітом, тобто темношкірий) < μέλας (чорний, темний) + τὸ ἄνθος (квітка, цвіт, розквіт); **ὁ Σώπατρος** (Сопатр) < σῶς (здоровий, неушкоджений, цілий, вірний) + ὁ πατήρ (батько, батьки, предки).

S+S – **ὁ Μενέλαος** (Менелай) < τὸ μένος (сила, міць) + ὁ λαός (народ); **ὁ Χαριклῆς** (Харікл) < ἡ χάρις (ласка, витонченість, краса, милість) + τὸ κλέος (чутка, слава); **ὁ Νικόστρατος** (Нікострат) < ἡ νίκη (перемога) + ὁ στρατός (військо, армія, збройні сили); **ὁ Харміδης** (Хармід) < ἡ χάρμη (військовий запал, войовничість, битва, бій) + ἡ ἰδέα (зовнішність, вид, форма).

Adv+S – **ὁ Εὐάνθης** (Евант) < εὐανθής «вкритий красивими квітами, квітучий, барвистий» < εὖ 'добре' + τὸ ἄνθος (квітка, цвіт, розквіт).

Як бачимо, композитні за структурою власні імена мають більше семантичне навантаження порівняно з простими, оскільки містять мінімум дві якості, які характеризують людину.

Ведучи мову про семантику імен, маємо на увазі лексичне значення тих слів, які лягли в основу власного імені, оскільки вони несуть величезний шар культурно-історичної інформації, що може бути реконструйована. За семантикою аналізовані антропоніми роману Ахілла Татія можна поділити на 13 лексико-семантичних груп (ЛСГ) із семами: 1) «міфічне походження» (**ὁ Τηρέυς, ή Κλειώ, ὁ Σάτυρος, ὁ Γοργίας**); 2) «слава» (**ὁ Κλεινίας** < «славний, знаменитий», **ὁ Χαριклῆς** < «людина витонченої слави»); 3) «фауна»: **ή Λευκίππη** < «яка їде на білих конях», **ὁ Ἰππίας** < «кінь», **ὁ Κώνωψ** < «комар», **ή Μελίτη** < «бджола»); 4) «флора» (**ή Μελανθώ** < «яка цвіте чорним цвітом», **ὁ Εὐάνθης** < «вкритий красивими квітами, квітучий»); 5) «людські якості» (**ὁ Σωσθένης** < «який має неушкоджену силу», **ὁ Καλλισθένης** < «який має прекрасну силу», **ὁ Θέρσανδρος** < «відважний чоловік»); 6) «військова справа»: **ὁ Σώστρατος** < «який має вірне військо», **ὁ Ξενοδάμας** < «який підкоряє чужоземців», **ὁ Νικόστρατος** < «який несе перемогу війську», **ὁ Харміδης** < «який має войовничу зовнішність»); 7) «характеристика особи» (**ὁ Κλειτοφῶν** < «який є славний своїм голосом», **ὁ Χαιреφῶν** < «який приносить насолоду словом»); 8) «бог, божество» (**ὁ Θεόφιλος** < «той, кого любить бог», **ὁ Διόφαντος** < «показаний божественним», **ή Πάνθεια** < «цілком божественна»); 9) «земля, край, народ» (**ή Λάκαινα** < «яка походить з області Лаконія», **ὁ Μενέλαος** < «який має силу народу»); 10) «позитивні емоції» (**ὁ Χαιρέας** < «радіти, насолоджуватися»); 11) «перемога» (**ὁ Εὐθύδικος** < «відкритий до перемоги»); 12) «рід, родинні стосунки» (**ή Καλλιγόνη** < «прекрасного роду», **ὁ Σώπατρος** < «який має здорових батьків»); 13) «надбання, володіння» (**ὁ Πασίων** < «надбання»).

Найбільшу частину антропонімів становлять назви з семантикою, пов'язаною з *міфічним походженням, фауною та військовою справою* (по 4 лексеми). Це імена здебільшого головних героїв роману.

¹ S – іменник (substantivum); V – дієслово (verbum); A – прикметник (adiectivum); Adv – прислівник (adverbium).

Щодо функціонування власних назв осіб у романі «Левкіппа і Клітофонт», то найбільш частотним виявилось ім'я головної героїні роману Левкіппи (**ή Λευκίππη**). На другому місці – інші головні герої, які відзначаються майже однаковою вживаністю: знатна сімейна пара з Ефесу Ферсандр (**ὁ Θέρσανδρος**) та Меліта (**ή Μελίτη**), чий імена зафіксовані відповідно 90, 82 рази, а імена – Сосфен (**ὁ Σωσθένης**), Кліній (**ὁ Κλεινίας**), Менелай (**ὁ Μενέλαος**) і Сатир (**ὁ Σάτυρος**) – 58, 56, 53, 51 раз. Чимало уваги приділяє автор роману батьку Левкіппи Сострату (**ὁ Σώστρατος**), головному герою Клітофонту (**ὁ Κλειτοφών**) та Клію (**ή Κλειώ**), служниці Левкіппи. Решта імен героїв роману вжито по кілька разів. Можемо простежити певну закономірність щодо взаємозв'язку ролі персонажа у розвитку змісту роману та частотності вживання власних імен, що є ознакою ідіостилію Ахілла Татія.

Давньогрецький романіст II ст. н.е., називаючи так чи інакше своїх героїв, виокремлює певні їхні риси та особливості. Вся система власних імен у романі «Левкіппа і Клітофонт» є важливим стилістичним засобом, який дає змогу відобразити відносини між персонажами і ставлення до них автора.

II. МІФОНІМИ. Індивідуальною особливістю стилю Ахілла Татія вважаємо використання ним великої кількості міфонімів (із 181 власної назви 75 лексем – міфоніми), які здебільшого характеризуються одиничним вживанням у тексті роману (всього 276 слововживань).

Μίφονιμ (від грец. μῦθος – сказання, переказ, міф і ὄνομα – ім'я, назва) – власна назва, найменування вигаданого суб'єкта або об'єкта в переказах, казках, міфах тощо (Українська мова, 2007, С. 362).

Серед міфонімів, зафіксованих у романі «Левкіппа і Клітофонт», виокремлюємо:

Імена античних богів, божеств та міфічних істот (32): **ὁ Ἄδωνις** та **ὁ Αἰδωνεύς** (Аідоней), **ή Αθηνά** (Афіна), **ὁ Ἄϊς** (Аїд), **ή Αμφιτρίτη** (Амфітріта), **ὁ Απόλλων** (Аполон), **ὁ Ἄρης** (Арес), **ή Ἄρτεμις** (Артеміда), **ὁ Ἀσκληπιός** (Асклепій), **ή Ἀστάρτη** (Астарта), **ή Αφροδίτη** (Афродіта), **ή Γοργώ** (Горгона), **ή Δάφνη** (Дафна), **ὁ Διόνυσος** (Діоніс), **ή Ἐκάτη** (Геката), **αἱ Ἐρινύες** (Ерінії), **ὁ Ἑρμῆς** (Гермес), **ὁ Ἔρως** (Ерот), **ὁ Ζεύς** (Зевс), **ὁ Ζέφυρος** (Зефір),

ή Ἥρα (Гера), **ὁ Ἥφαιστος** (Гефест), **ή Ἴσις** (Ізіда), **ὁ Κύκλωψ** (Кіклоп), **αἱ Μοῖραι** (Мойри), **ή Νηρείς** (Нереїда), **ὁ Πάν** (Пан), **ὁ Ποσειδών** (Посейдон), **ὁ Σάτυρος** (Сатир), **αἱ Σειρήνες** (Сирени), **ή Σελήνη** (Селена), **ὁ Σέραπις** (Серапіс).

Імена героїв та героїнь міфів або античних творів (31): **ὁ Ἀγαμέμνων** (Агамемнон), **ή Αερόπη** (Аеропа), **ή Ἀλκμήνη** (Алкмена), **ή Ανδρομέδα** (Андромеда), **ὁ Ἀρίων** (Аріон), **ὁ Ἀχιλλεύς** (Ахіллес), **ή Βρισηΐς** (Брісеїда), **ὁ Γανυμήδης** (Ганімед), **ή Δανάη** (Даная), **ή Ἑλένη** (Єлена), **ή Ἐριφύλη** (Еріфіла), **ή Εὐρώπη** (Європа), **ὁ Ἡρακλῆς** (Геракл), **ὁ Ἰκάριος** (Ікарій), **ὁ Ἴππόλυτος** (Гіпполіт), **ή Κλυταιμνήστρα** (Клітемнестра), **ὁ Μαρσύας** (Марсіій), **ή Νιοβή** (Ніоба), **ὁ Ὀδυσσεύς** (Одіссей), **ὁ Πάτροκλος** (Патрокл), **ὁ Περσεύς** (Персей), **ή Πηνελόπη** (Пенелопа), **ή Πρόκνη** (Прокна), **ὁ Προμηθεύς** (Прометей), **ή Ρόδοπις** (Родопіда), **ή Σεμέλη** (Семела), **ή Σθενεβοία** (Сфенебея), **ὁ Τάνταλος** (Тантал), **ή Φαίδρα** (Федра), **ή Φιλομήλα** (Філомела), **ή Χρυσήϊς** (Хрісеїда).

Імена історичних постатей (письменників, державних діячів, винахідників, царів, полководців) (11 імен і 1 відантропонімний прикметник): **ὁ Ἀλέξανδρος** (Олександр Великий), **ὁ Ἀριστοφάνης** (Аристофан), **ὁ Γλαῦκος** (Главк), **ὁ Ἠσίοδος** (Гесіод), **ὁ Θεμιστοκλῆς** (Фемістокл), **ὁ Κάδμος** (Кадм), **ὁ Κανδαύλης** (Кандавліс), **ὁ Κόδρος** (Кодр), **ὁ Κροίσος** (Крез), **ὁ Ὅμηρος** (Гомер), **Ὁμηρικός**, **ή, ὄν** (Гомерівський), **ή Ὀμφάλη** (Омфала).

Як бачимо, групи імен античних богів, божеств та міфічних істот та імен героїв та героїнь міфів або античних творів кількісно практично однакові (32 та 31 назва). Рідше у Ахілла Татія зустрічаємо в тексті роману імена історичних постатей (12 назв).

Боги, божества, міфічні істоти постають у романі у різних видах. Ахілл Татій розповідає нам про *картини*, на яких зображені Європа, Зевс у вигляді бика, Ерот (1,1), Андромеда, Прометей, Геракл, Персей, Горгона (3,6), Філомела, Прокна і Терей (5,3); веде мову про богів і героїв міфів у *розповідях* і *міфічних легендах* (про Зевса (2,36), Філомелу, Прокну і Терей (5,3), про Пана і Артемиду (8,6), про Родопіду, Артемиду, Афродіту і Евтініка (8,12), про Гефеста і Афіну (2,14), які переповідають один одному герої роману; описує появу богів у *снах*

діючих персонажів (Артеміда з'явилась у сні Левкіппі (4,1), Сострату (7,14) тощо.

Імена верховних богів та героїв міфів зазвичай згадуються у порівняннях із персонажами роману (Клітофонта з Гераклом (2,6); Клітофонта з Ахіллом (6,1); Левкіппи з Артемідією (7,15), Меліти з Афродією (5,11), у звертаннях до них, *клятвах* і *молитвах* (до Зевса (3,21), до Артеміді (6,21), до Афродіти (5,22), до Геракла (5,20), до Афіни (2,4), до Пана (8,13), коли мова йде про *жертвоприношення* богам або героям (Зевсу (2,12), Артеміді (8,18), Афродіті (6,11), Гераклу (2,14), Астарті (1,1), про їхні *храми* (храм Зевса в Александрії (5,2), храм Зевса Касійського в Єгипті (3,6), храм Артеміді (7,13), храм Афродіти (4,1), храм Ізиди (5,14). Жодної безпосередньої участі як діючі особи у розгортанні подій роману вони не беруть.

Домінантами у групі міфонімів є імена богів **ἡ Ἀφροδίτη** (Афродіта), **ἡ Ἄρτεμις** (Артеміда), **ὁ Ἔρως** (Ерот) та **ὁ Ζεὺς** (Зевс) – 34, 33, 29 та 21 слововживання відповідно. Середньою частотністю вживання відзначаються імена героїнь міфів **ἡ Πρόκνη** (Прокна), **ἡ Φιλομήλα** (Філомела), героїв **ὁ Ἡρακλῆς** (Геракл), **ὁ Προμηθεύς** (Прометей) та бога **ὁ Πάν** (Пан) відповідно 11, 10, 10, 9 та 9 слововживань. Більшість міфонімів належать до ономастичної периферії.

Оскільки роман Ахілла Татія розповідає історію кохання юної пари, що зародилося з першого погляду, зазнало неймовірну кількість пригод та випробувань і завершилося одруженням, то зрозуміло, чому імена Афродіти, Артеміді і Ерота у творі ключові (34, 33, 29 фіксацій). Роман змальовує кохання не лише Левкіппи і Клітофонта один до одного, але й інших персонажів до них. Крім того, сюжетна лінія роману періодично переривається (точніше, прикрашається) прекрасними ілюстраціями-вставками – давньогрецькими міфами про любовні пригоди, пристрасті і страждання богів та героїв. Цим можна пояснити велику кількість міфонімів у досліджуваному тексті.

У романі бачимо протиставлення богині кохання та пристрасті Афродіти і богині дівочості та незайманості Артеміді. Натрапляємо на цікаву антитезу, де порівнюється святилище Артеміді (місце, куди заходити можна було тільки незайманим чоловікам і жінкам, бо

інакше загрожувала смерть), та храм Афродіти: φοβούμαι μὴ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν Ἀφροδίτης πελοῦήκατε (8,10) – *боюся, чи не перетворили ви святилище Артеміді в храм Афродіти?*

Різноманітні описи, екфрази і вставки міфів зазвичай слугували в давньогрецьких романах окрасою, і автори, уводячи їх у текст, демонстрували свою стилістичну і риторичну майстерність.

III. ТОПОНІМИ. Топонімікон давньогрецького роману «Левкіппа і Клітофонт» охоплює 32 географічні назви (113 фіксацій у тексті) та 20 відтопонімічних прикметників, тобто ад'ектонімів (56 фіксацій).

Топонім (від грец. τόπος – місце, місцевість, країна і ὄνομα – ім'я, назва) – власна назва будь-якого географічного об'єкта (Українська мова, 2007, С. 715). До топонімів, як розряду онімів, відносимо астіоніми (власні назви міст), гідроніми (власні назви різноманітних водних об'єктів), інсулоніми (власні назви островів), хороніми (власні назви будь-якої території, області, країни) та ойконіми (власні назви населених пунктів: сіл, селищ).

У романі Ахілла Татія кількісно вищезазначені типи топонімів розподіляються так:

Астіоніми (15 назв міст): **αἱ Ἀθῆναι** (Афіни), **ἡ Ἀλεξάνδρεια** (Єгипетська Александрія), **Βηρυτός** (Бейрут), **τὸ Βυζάντιον** (Візантія), **τὸ Δέλτα** (Дельта), **ἡ Ἥλιου πόλις** (Сонячне місто, Геліополіс), **ἡ Ἔφεσος** (Ефес), **αἱ Θῆβαι** (Фіви Єгипетські), **ὁ Μάρων** (Мароней), **ἡ Μέμφις** (Мемфіс), **τὸ Πηλούσιον** (Пелусій), **ἡ Σιδών** (Сідон), **ἡ Σμύρνη** (Смірна), **ἡ Τροία** (Троя), **ἡ Τύρος** (Тір);

Гідроніми (3 назви річок, 1 – джерела): **ὁ Ἀλφειός** (Алфей), **ἡ Ἀρέθουσα** (Аретуза), **ὁ Νεῖλος** (Ніл), **ἡ Στύξ** (Стікс);

Інсулоніми (5 назв островів): **ἡ Ἴκαρος** (Ікар), **ἡ Κρήτη** (Крит), **ἡ Νικόχως** (Нікохіда), **ἡ Ροδόπη** (Родопіда), **ἡ Φάρος** (Фарос);

Хороніми (4 назви областей, 2 – країн): **ἡ Αἴγυπτος** (Єгипет), **ἡ Ἴωνία** (Іонія), **ἡ Λάκαινα** (Лаконія), **ἡ Παλαιστίνη** (Палестина), **ἡ Σκυθία** (Скіфія), **ἡ Φοινίκη** (Фінікія);

Ойконіми (2 назви населених пунктів, зокрема сіл, селищ): **Κερκάσωρος** (Керкасор), **τὰ Σάραπτα** (Сарапта).

Найпоширенішим типом топонімів, як бачимо, виявилися астіоніми (15), натомість ойконіми зустрічаються рідко (2). Це поясню-

ється тим, що об'єктом роману Ахілла Татія було життя міст.

У межах групи астіонімів найбільшу частоту вживання у тексті роману мають назви міст **ἡ Τύρος** (Тір), **τὸ Βυζάντιον** (Візантія) та **ἡ Ἐφεσος** (Ефес), відповідно 17, 13 і 10 разів; у групі гідронімів – назва річки **ὁ Νεῖλος** (Ніл) 13 слововживань; серед інсулонімів – назва острова **ἡ Φάρος** (Фарос) 6 разів; у межах групи хоронімів країна **ἡ Αἴγυπτος** (Єгипет) вживається 6 разів; у групі ойконімів обидві назви селищ **Κερκάσωρος** (Керкасор) та **τὰ Σάραπτα** (Сарапта) зафіксовані в тексті роману по 2 рази.

Серед відтопонімних прикметників (20 лексем) виокремлюємо ті, які утворилися від *хоронімів* (назв областей або країн): **Ἀττικός, ἡ, ὄν** (аттичний), **Ἠλεῖος, α, ὄν** (елідський), **Κάσιος** (касійський), **Λιβυκός, ἡ, ὄν** (лівійський), **Λύδιος** (лідійський), **Μαγνησία** (магнесійська), **Αἰγύπτιος, α, ὄν** (єгипетський), **Ἑλλήν** (грецький), **Θρακικός, ἡ, ὄν** та **Θράκιος, α, ὄν** (фракійський), **Ἰνδικός, ἡ, ὄν** та **Ἰνδός, ἡ, ὄν** (індійський); від *оронімів* (назв гірських масивів): **Κάσιος** (касійський); від *астіонімів* (назв міст): **Βυζάντιος, α, ὄν** (візантійський), **Ἐφέσιος, α, ὄν** (ефеський), **Τύριος, α, ὄν** (тірійський); від *інсулонімів* (назв островів, півостровів): **Ἰβηρικός, ἡ, ὄν** (іберійський), **Κύπριος, α, ὄν** (кіпрський), **Σικελικός, ἡ, ὄν** (сицилійський), **Χῖος, α, ὄν** (хіоський).

На відміну, наприклад, від роману Лонга «Дафніс і Хлоя», де події локалізуються в межах двох міст острова Лесбоса (Мітимни і Мітілени), географія у Ахілла Татія вражає.

Вивчення географічних назв важливе для розуміння не тільки історії певної країни, зокрема Стародавньої Греції, але й також історії її народу та мови. Етимологічна та семантична структура топонімів давньогрецького роману Ахілла Татія може стати предметом окремого дослідження.

IV. ЕТНОНІМИ та КАТОЙКОНІМИ (назви етнічної групи людей: племені, племінного союзу, народності, нації та назви осіб за місцем народження чи проживання) (21 назва, 65 фіксацій у тексті роману): **οἱ Ἀθηναῖοι** (афіняни), **οἱ Αἰγύπτιοι** (єгиптяни), **ὁ Αἰθίοψ** (ефіоп), **οἱ Ἀργεῖοι** (аргосці), **οἱ Ἀσσύριοι** (ассірійці), **οἱ Βηρύτιοι** (жителі Бейрута), **οἱ Βυζάντιοι** (візантійці), **οἱ Ἕλληνες** (греки), **οἱ Θηβαῖοι** (фіванці), **οἱ Ἐφέσιοι** (ефесці), **ἡ Θεταλή** (фес-

салійка), **ὁ Θραξ** (фракієць), **οἱ Ἰνδοί** (індійці), **οἱ Ἴωνες** (іонійці), **ὁ Λίβυς** (лівієць), **οἱ Σιδώνιοι** (сідоняни), **οἱ Σκύθαι** (скіфи), **οἱ Ταῦροι** (таври), **οἱ Τύριοι** (тірійці), **ὁ Φοῖνιξ** (фінікієць), **ὁ Φρύξ** (фрігієць). Серед них найчастотнішим катойконімом є **οἱ Τύριοι** (тірійці) – 8 фіксацій.

V. ХРОНОНІМИ. У тексті роману фіксуємо також два хрононіми (назви свята): **τὰ Πράκλεια** (Гераклеї) та **τὰ Ὀλύμπια** (Олімпійські ігри), які вживаються по одному разу.

Натрапляємо у Ахілла Татія на згадки про інші релігійні свята (на честь Діоніса, Зевса, Артеміди) без вказівки самої назви свята: *ἦν γὰρ ἑορτὴ προτρογαίου Διονύσου τότε (2,2,1) – бо в той час відбувалося свято на честь покровителя виноградних лоз Діоніса* (святкування на честь Діоніса-Вакха справлялося чотири рази на рік і називалося **τὰ Διονύσια** (Діонісії); *Ἦν δέ πως καὶ κατὰ δαίμονα ἱερομηνία τοῦ μεγάλου θεοῦ, ὃν Δία μὲν Ἕλληνες, Σέραπιν δὲ καλοῦσιν Αἰγύπτιοι (5,2,1) – сталося так, що тоді була ієроменія (святкова пора) на честь великого бога, якого елліни називають Зевсом, а єгиптяни – Серапісом; ἦν δὲ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερομηνία καὶ μεθύοντων πάντα μεστά, ὥστε καὶ δι' ὅλης νυκτὸς τὴν ἀγορὰν ἄπασαν κατεῖχε πλῆθος ἀνθρώπων (6,3,2) – в цей час була ієроменія (святкова пора) на честь Артеміди, усюди було повно п'яних, так що всю ніч і ціла площа була заповнена великою кількістю людей.*

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як ми мали змогу переконатися, за вжитком в романі Ахілла Татія власні назви виконують інформативну (щось повідомляють про позначуваний об'єкт) та експресивну (виражають оцінку об'єкта й ставлення до нього автора або персонажів) функції. Окремо правомірно вести мову також про текстотвірну функцію власних назв. Часто повторювані поетоніми в тексті стають дієвим засобом організації тексту.

Отже, здійснений комплексний опис поетонімії роману Ахілла Татія «Левкіппа і Клітофонт», ономастичний світ якого дотепер залишався нерозкритим, засвідчив, що пропріальна лексика твору становить істотний художньо-виражальний засіб, є індикатором неповторного стилю письменника. Власні назви сприяють вибудові індивідуального стилю письменника, детермінують специфіку його світогляду,

творчість Ахілла Татія загалом, тим самим визначаючи ономастичну оригінальність його твору, сприяють розкриттю підтексту роману і авторської концепції. Використання тих чи інших онімних одиниць, які постають наскрізними та активними елементами в мовленнєвій тканині роману Ахілла Татія, зумовлюється тематикою та сюжетом роману письменника.

ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горпинич В.О. Українсько-давньогрецькі діахронічні паралелі в антропонімії. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 36–44.
2. Карпенко Ю. Літературна ономастика : зб. статей. Одеса : Астропринт, 2008. 328 с.
3. Коновал І.І. Емотивно-оцінні виміри онімного простору в мовотворчості Олександра Довженка. *World Science*. 2020. 4(56), Vol. 3. С. 33–38.
4. Лопушанська-Бучко Г.Є. До структури гомерівських імен. *Питання сучасної ономастики*. Київ, 1976. С. 238–242.
5. Макар І. Актуалізований антропонімікон давньогрецьких романів I–III ст. н.е. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць*. Вип. 761. Романо-слов'янський дискурс. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. С.44–47.
6. Макар І. Онімний простір давньогрецького роману Лонга «Дафніс і Хлоя». *Ономастика і апелятиви : зб. наук. праць*. Вип. 30. / за ред. проф. В.О. Горпинича. Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. С. 266–272.
7. Макар І. Міфони́ми у романі давньогрецького письменника Лонга «Дафніс і Хлоя». *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 356–359 : Слов'янська філологія. С. 162–168.
8. Немировська О.Ф. Ономастичний простір роману О.Гончара «Твоя зоря» в аспектах перекладу. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 9, Т. 3. С. 86–89.
9. Скржинська М. Освіта в процесі формування античних держав на території України (VI–IV ст. до н. е.). *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2013. № 12. С. 15–31.
10. Українська мова : енциклопедія. 3-є вид., зі змінами і доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2007. 856 с.
11. Фаріон І.Д. Національне й універсальне в антропонімії. *Іншомовні елементи в ономастиці України: матеріали наукового семінару, 12-13 вересня 2001 р.* Київ : Кий, 2001. С. 108–112.
12. Шотова-Ніколенко Г.В. Онімний простір романів Юрія Яновського : монографія. Одеса : Астропринт, 2007. 165 с.
13. A Greek-English Lexicon compiled by H.G.Liddell and R.Scott (With a Supplement). Oxford, 1968. 2042 p.
14. Achilles Tatius / With an English translation by S. Gaselee, M. A. Fellow and Librarian of Magdalene College. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press; London : William Heinemann LTD, 1984. 461 p.
15. Bentel B. A Commentary on Book 6 of Achilles Tatius' Leucippe and Clitophon: Thesis Presented for the Degree of Doctor of Philosophy (Classical Studies) in the School of Literatures and Languages University of Cape Town, 2022. 214 p. URL: https://open.uct.ac.za/bitstream/handle/11427/36768/thesis_hum_2022_bentel%20berence.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 01.12.22)
16. Gammage S. M. Atticism in Second Declension Nominal Categories in the Language of Achilles Tatius. *Acta Classica*. 2019. № 62. P. 40–61.
17. O'Sullivan J. N. Notes on the Text and Interpretation of Achilles Tatius I. *The Classical Quarterly*. 1978. Vol. 28, № 2. P. 312–329.
18. Sexauer H. Der Sprachgebrauch des Romanschriftstellers Achilles Tatius : Inaugural-Dissertation. Heidelberg : Karlsruhe, 1899. 78 s.

REFERENCES:

1. Horpynych, V. O. (2006). Ukrainski i davnohretski diachronichni paraleli v antroponimii [Ukrainian and ancient Greek diachronic parallels in anthroponymy]. *Movoznavstvo*. 2–3. 36–44. [in Ukrainian].
2. Karpenko, Iu. (2008). Literaturna onomastyka : zbirnyk statei [Literary onomastics : collection of articles]. Odessa : Astroprynt, 328 p. [in Ukrainian].
3. Konoval, I.I. (2020). Emotyvnno-Otsinni Vymiry Onimnoho Prostoru v Movotvorchosti Oleksandra Dovzhenka [Emotional and evaluative dimensions of onym space in Oleksandr Dovzhenko's language creativity]. *World Science*. 4(56), Vol. 3, 33–38. [in Ukrainian].
4. Lopushanska-Buchko, H.Ie. (1976). Do struktury homerivskyh imen [To the structure of Homeric names]. *Pytannya suchasnoi onomastyky*. Kyiv, 238–242. [in Ukrainian].

5. Makar, I. (2015). Актуалізований антропонімікон давньогрецьких романів I–III ст. н.е. [Anthroponymicon of substantival dominants in ancient Greek novels of the 1st-3rd century A.D.]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : zbirnyk naukovykh prats*. Vol. 761. Romano-slovianskyi dyskurs. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 44–47. [in Ukrainian].
6. Makar, I. (2007). Onimnyi prostir davnohretskoho romanu Lonha «Dafnis i Hloia» [The onym space of the Longus' ancient greek novel "Daphnis and Chloe"]. *Onomastyka i apeliatyvy : zbirnyk naukovykh prats*. Vol. 30. Dnipropetrovsk : DNU, 266–272. [in Ukrainian].
7. Makar, I. (2007). Mifonimy u romani davnohretskoho pysmennyka Lonha «Dafnis i Hloia» [Mythonyms in the Longus' ancient greek novel "Daphnis and Chloe"]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*. Chernivtsi : Ruta, Vol. 356–359 : Slovianska filolohiia, 162–168. [in Ukrainian].
8. Nemyrovska, O.F. (2017). Onomastychnyi prostir romanu O.Honchara «Tvoia zoria» v aspektah perekladu [The onym space O.Honchar's novel "Your dawn" in translation aspects]. *Odeskii linhvistychnyi visnyk*. No 9, Vol. 3, 86–89. [in Ukrainian].
9. Skrzhyńska, M. (2013). Osvita v protsesi formuvannia antychnykh derzhav na terytorii Ukrainy (VI–IV st. do n. e.) [Education in the process of formation of ancient states on the territory of Ukraine (VI–IV centuries BC)]. *Ukraina v Tsentralno-Skhidnii Ievropi*. No 12, 15–31. [in Ukrainian].
10. *Ukrainska mova : entsyklopediia* (2007) [Ukrainian language: encyclopedia]. Kyiv: Vyd-vo «Ukrainian encyclopedia» im. M.P. Bazhana. 856 p. [in Ukrainian].
11. Farion, I.D. (2001). Natsionalne i universalne v antroponimii [National and universal in anthroponymy]. *Inshomovni elementy v onomastytsi Ukrainy: materialy naukovooho seminaru, 12–13 veresnia 2001 r.* Kyiv : Kyi, 108–112. [in Ukrainian].
12. Shotova-Nikolenko, H.V. (2007). Onimnyi prostir romaniv Iurii Ianovskoho : monografiia [The onym space of Yuri Yanovsky's novels: monograph]. Odesa : Astroprynt, 165 p. [in Ukrainian].
13. A Greek-English Lexicon compiled by H.G.Liddell and R.Scott (With a Supplement) (1968). Oxford, 2042 p. [in English].
14. Achilles Tatius / With an English translation by S. Gaselee, M. A. Fellow and Librarian of Magdalene College (1984). Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press; London : William Heinemann LTD, 461 p. [in English].
15. Bentel, B. (2022). A Commentary on Book 6 of Achilles Tatius' Leucippe and Clitophon: Thesis Presented for the Degree of Doctor of Philosophy (Classical Studies) in the School of Literatures and Languages University of Cape Town. 214 p. URL: https://open.uct.ac.za/bitstream/handle/11427/36768/thesis_hum_2022_bentel%20berenice.pdf?sequence=1&isAllowed=y (application date: 01.12.22) [in English].
16. Gammage, S. M. (2019). Atticism in Second Declension Nominal Categories in the Language of Achilles Tatius. *Acta Classica*. No 62, 40–61. [in English].
17. O'Sullivan, J. N. (1978). Notes on the Text and Interpretation of Achilles Tatius I. *The Classical Quarterly*. Vol. 28, No 2, 312–329. [in English].
18. Sexauer, H. (1899). Der Sprachgebrauch des Romanschriftstellers Achilles Tatius : Inaugural-Dissertation. Heidelberg : Karlsruhe. 78 s. [in German].

УДК 81'374.8-022.218

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-11>

Оксана ЧЕРНИШ

кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету педагогічних технологій та освіти впродовж життя, Державний університет «Житомирська політехніка», вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, Україна, 10005

ORCID: 0000-0002-2010-200X

Людмила МОГЕЛЬНИЦЬКА

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики, Державний університет «Житомирська політехніка», вул. Чуднівська, 103, м. Житомир, Україна, 10005

ORCID: 0000-0002-1570-1200

Бібліографічний опис статті: Черниш, О., Могельницька, Л. (2023). Принципи укладання електронного багатомовного термінологічного словника. *Актуальні питання іноземної філології*, 18, 76–80, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-11>

ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БАГАТОМОВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

У статті розглянуто питання укладання електронного багатомовного термінологічного словника, оскільки це є нагальною потребою сьогодення. Розвиток науки і техніки є надзвичайно швидким та інтенсивним, з'являються нові поняття та терміни, тому потрібно працювати над збагаченням та унормуванням галузевих терміносистем. Електронний багатомовний термінологічний словник вирізняється зручною й ефективною пошуковою системою, систематичним оновленням, системою авторизації доступу до інформації та захистом бази даних словника від несанкціонованого використання. Автори у своєму дослідженні розглядають алгоритми розробки та створення електронного словника термінів. Вони зазначають, що принципово важливим для такого словника є релевантний добір термінів та вичерпне розкриття їхнього змісту. Авторами з'ясовано, що параметри словника залежать від методів збору матеріалу, користувачів та їхніх потреб, а також від укладачів, які добирають інформацію та відповідним чином її інтерпретують. Розглянуто вимоги до електронного багатомовного словника, параметри та принципи створення. При укладанні електронного багатомовного термінологічного словника варто враховувати ключові принципи створення електронного багатомовного термінологічного словника – адресування та прагматичну зумовленість. У статті зазначено, що успішна організація електронного багатомовного термінологічного словника потребує дотримання низки відповідних умов: вдалої організації макроструктури словника, конструктивного опису мовного матеріалу мікроструктури словника та релевантного та ефективного використання мультимедіа. Зосереджено увагу на тому, що недоречним є й ігнорування наявних словників, оскільки потрібно послуговуватися набутим досвідом поколінь, а не вкотре винаходити вже відоме.

Ключові слова: вимоги до словника, електронний термінологічний словник, лінгвістична концепція, мовний матеріал, параметри словника, текстова основа, укладання.

Oksana CHERNYSH

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Pedagogical Technologies and Lifelong Learning, Zhytomyr Polytechnic State University, 103 Chudnivska, str., Zhytomyr, Ukraine, 10005

ORCID: 0000-0002-2010-200X

Liudmyla MOHELNYTSKA

PhD in Philology, Associate Professor, Head of Theoretical and Applied Linguistics Department, Zhytomyr Polytechnic State University, 103 Chudnivska, str., Zhytomyr, Ukraine, 10005

ORCID: 0000-0002-1570-1200

To cite this article: Chernysh, O., Mohelnytska, L. (2023). Pryntsypy ukladannia elektronnoho bahatomovnoho terminolohichnoho slovnyka [Principles of compiling an electronic multilingual terminological dictionary]. *Current issues of foreign philology*, 18, 76–80, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-11>

PRINCIPLES OF COMPILING AN ELEKTRONIC MULTILINGUAL TERMINOLOGICAL DICTIONARY

The article discusses the issue of compiling an electronic multilingual terminological dictionary, as it is an urgent need today. The development of science and technology is swift and intensive, and new concepts and terms appear, so it is necessary to work on enriching and normalizing industry terminology systems. The electronic multilingual terminological dictionary is distinguished by a convenient and effective search system, systematic updating, authorization of access to information, and protection of the dictionary database against unauthorized use. In their research, the authors consider algorithms for developing and creating an electronic dictionary of terms. They note that a relevant selection of terms and a comprehensive disclosure of their meaning are crucial for such a dictionary. The authors found out that the dictionary's parameters depend on the methods of collecting material, users, and their needs, as well as on compilers who select information and interpret it accordingly. Requirements for an electronic multilingual dictionary, parameters, and principles of creation are considered. Compiling an electronic multilingual terminological dictionary is worth considering the fundamental principles of creating – addressing, and pragmatic conditioning. The article states that the successful organization of an electronic multilingual terminological dictionary requires compliance with many relevant conditions: successful organization of the macrostructure of the dictionary, constructive description of the linguistic material of the microstructure of the dictionary, and relevant and effective use of multimedia. Attention is focused on the fact that it is appropriate to ignore existing dictionaries, as it is necessary to use the acquired experience of generations rather than reinvent what is already known.

Key words: dictionary requirements, electronic terminological dictionary, linguistic concept, linguistic material, dictionary parameters, text base, compilation.

Постановка проблеми. Створення електронного багатомовного термінологічного словника є потребою сучасного суспільства. Стрімкий розвиток технологій сприяє появі нових понять і збагаченню галузевих терміносистем, а відтак виникає нагальна потреба їх упорядкування та унормування. Унормування терміносистем є доволі кропіткою працею, що потребує значних розумових та часових ресурсів. Адже процес систематизації та унормування галузевої термінології передбачає відбір відповідних термінологічних одиниць, їх відповідне сортування, тематичне групування термінів, їх стилістичний аналіз та перевірка на відповідність певним стандартам, визначення реєстру відповідних термінологічних одиниць, оформлення терміносистеми відповідно до встановлених стандартів, зокрема, унормування формату, шрифту, розміру тощо. Крім того, робота з термінами потребує систематичної та системної перевірки терміносистеми на актуальність та необхідність оновлення, оскільки в галузі можуть з'являтися нові терміни або змінюватися значення існуючих. Відповідно укладання електронного багатомовного термінологічного словника є доволі актуальним, оскільки сприяє ефективному виконанню усіх вище зазначених завдань. Відтак **актуальність нашої розвідки**

полягає в дослідженні параметрів і принципів укладання та створення електронного багатомовного словника термінів. **Мета** статті – розглянути та розкрити принципи укладання електронного багатомовного термінологічного словника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомим внеском у розвиток сучасної лексикографії є дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема О. Демської, Н. Сінкевич, Ф. Бацевича, Я. Капранова, Ф. Хаусманна, С. Ландау та інших, які у своїх працях приділяють значну увагу розробці, укладанню та створенню електронного словника, що значно розширить можливості розкриття змісту термінів. Також вчені приділяють значну увагу вимогам до електронного словника та опрацюванню емпіричної (текстової) частини основи лексикографічного видання, що є надзвичайно важливим. Питання лексикографії є надзвичайно актуальним в умовах сьогодення, оскільки саме лексикографія детермінує розвиток мови та комунікації, сприяє збереженню культурної спадщини та забезпечує ефективність наукової та освітньої діяльності. Лексикографія ХХІ століття характеризується інтерактивністю, мультимедією, автоматизацією, конвергенцією, а також відкритим доступом і орієнтованістю

на соціальну мережу та електронну форму. Відтак детальне вивчення цієї галузі лінгвістичної науки потребує постійної уваги та застосування інноваційних підходів до вичерпного дослідження її об'єкта.

Виклад матеріалу. Створення електронного багатомовного термінологічного словника передбачає кропітку працю висококваліфікованих фахівців з лексикографії та термінології, експертів із предметних галузей, технологів, дизайнерів, програмістів та інших спеціалістів, які згуртовано й завзято працюють над розробкою та створенням (Сінкевич, 2016, С. 105):

- лінгвістичної концепції словника;
- проекту словника;
- словникових структур та інформаційного комплектування словника;
- однієї чи декількох словникових програм;
- випуском словникової продукції та її супроводом.

Наполегливе слідування цьому алгоритму якісно вирізняє електронне лексикографічне видання, зокрема (Сінкевич, 2016, С. 106):

- зручною й ефективною пошуковою системою;
- можливістю створення користувачем за потреби персонального словника та його систематичного оновлення;
- системою авторизації доступу до інформації, контрольованою адміністратором словника;
- захистом бази даних словника від несанкціонованого використання (зокрема, копіювання, зміни та / або видалення інформації) тощо.

Нами з'ясовано, що принципово важливим для електронного багатомовного термінологічного словника є релевантний добір термінів та вичерпне розкриття їхнього змісту. Відповідно до словника висувається низка вимог, а саме (Сінкевич, 2016, С. 106):

- чітко сформульований вхід, до якого приписано словникову статтю;
- наявність декількох синонімічних термінологічних виразів до словникового входу;
- наявність статей-посилань;
- трактування значень багатозначних термінів як посилань до однозначних словникових входів.

Електронний багатомовний термінологічний словник повинен бути надійним, стислим

та авторитетним лексикографічним джерелом й ефективним інструментом для фахівців відповідної галузі, а також спеціалістів суміжних наук. Відтак на параметри та процес створення електронного багатомовного термінологічного словника впливає низка чинників, зокрема лексикографічні та зовнішні, що пов'язані із задоволенням потреб користувачів словника та відповідно коригують і спрямовують проєкт словника (Туровська, 2018, С. 42).

До лексикографічних чинників відносять матеріал, з яким користувачі здійснюють відповідні операції, тип операцій, а також інформаційні потреби користувачів й особливості пошуку та сприйняття інформації. Зовнішні чинники включають ресурси, вимоги сторін, що забезпечують доступ до ресурсів, певні обмеження носія інформації, а також світосприйняття укладачів лексикографічного видання. Важливо пам'ятати, що ключовими принципами створення електронного багатомовного термінологічного словника також є адресування та прагматична зумовленість. Відповідно параметри словника залежать від методів збору матеріалу, користувачів та їхніх потреб, а також від укладачів, які добирають інформацію та відповідним чином її інтерпретують.

Зазначимо, що важливим є вичерпне опрацювання безпосередньо емпіричної (текстової) основи лексикографічного видання, яка, безумовно, є однією з найважливіших складових словника. Емпіричною базою словника можуть бути вже існуючі лексикографічні видання, а також електронний текстовий ресурс, під яким розуміється певний корпус текстів як стандартно організована та програмно опрацьована вибірка текстів природної мови, призначена для подальшого лінгвістичного аналізу й технологічного використання (Демська, 2010, С. 91). Також не варто зловживати існуючими словниками, оскільки це може призвести до компілятивного методу укладання словника та збереженні негативних рис попередніх лексикографічних видань у новій праці. Однак недоречним є й ігнорування наявних словників, оскільки варто послуговуватися набутим досвідом поколінь, а не вкотре винаходити вже відоме.

У процесі укладання електронного багатомовного термінологічного словника, слід дотримуватися відповідних принципів, а саме (Капанов, 2013, С. 49):

– чіткого прагматизму, що передбачає орієнтацію на певне коло читачів, урахування особливостей мови, зважання на результати лексикографічних праць певного періоду часу тощо (Дубічинський, 2013, С. 68);

– нормативності у відборі та представленні лексики, спрямованої на вирішення нормативно-стилістичного питання;

– теоретичної і практичної площини лексикографічних творів, що передбачає еволюцію словника відповідно до внутрішнього розвитку лінгвістичної науки та потреб практичного застосування (Широков, 2005, С. 31–градуальності, що полягає у поступовому ускладненні представлення лексикографічної інформації (надання додаткових коментарів, відображення похідних слів, зазначення особливостей вживання лексеми у контексті тощо) (Драбовська, 2016);

– антропоцентризму, що передбачає багатаспектний опис заголовного слова з урахуванням завдань словника (Полюга, 2003);

Виокремлюють також принципи відносності та орієнтованості на адресата, стандартності, економії, простоти, ефективності та семантичної градації опису інформації (Симоненко, 2014). Варто зазначити, що особливого значення при укладанні електронного лексикографічного видання мають принципи:

– мінімізації словника, що відбувається за рахунок представлення обов'язкового мінімуму термінів, яким послуговується переважна більшість дослідників мови; врахування частотності вживання термінологічних одиниць, а також вибір оптимального відповідника;

– урахування компаративної характеристики фонетичного складу відповідних мов крізь

призму процесів і явищ, притаманній одній мові та відсутніх в іншій;

– розмежування співвідношень між термінологічними системами відповідних мов, що виявляється або у повній відповідності термінологічних одиниць робочих мов, або частковій відповідності, або термінологічній лакуні (відсутності необхідного відповідника);

– оптимальності мовного вираження терміна вихідної мови в аспекті його сприйняття та запам'ятовування з огляду на внутрішню форму терміна та аналогію з мовою-посередником.

Відповідно успішна організація електронного багатомовного термінологічного словника потребує дотримання низки відповідних умов, зокрема:

– вдалої організації макроструктури словника;

– конструктивного опису мовного матеріалу мікроструктури словника (логічно структуроване представлення мовного матеріалу);

– релевантного та ефективного використання мультимедіа (ілюстрації, вичерпні бібліографічні списки, розгалужена система гіперпосилань тощо).

Висновки. Дотримання зазначених особливостей та принципів створення електронних довідкових джерел є важливим, оскільки саме їх реалізація дозволяє випрацювати якісний лексикографічний продукт, що стане у нагоді майбутньому користувачеві та допоможе у здійсненні як освітньої, так і професійної діяльності. Особливості реалізації зазначених принципів укладання електронного лексикографічного видання буде розглянуто детальніше на прикладі створення електронного багатомовного термінологічного словника у подальших наших наукових дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демська О. Вступ до лексикографії. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
2. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови: [монографія] / Оріся Демська-Кульчицька. К.: Інститут української мови НАНУ, 2005. 219 с.
3. Драбовська В. А. Лінгвокультурологічна концепція лексикографії США [текст]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / ДВНЗ «Запоріж. нац. ун-т». Запоріжжя, 2016. 289 с.
4. Дубічинський В. В. Функції термінографічних праць. *Українська термінологія та сучасність*: зб-к наук. праць. Київ, 2013. Вип. IX. С. 112–118.
5. Капранов Я.В. Принципи узагальнення словникових відомостей як моделювання плану змісту мови. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. : Філологія*. 2013. Т. 16, № 1. С. 46–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_fil_2013_16_1_7
6. Полюга Л. Структура і функції словникових статей у лексиконах різних типів. *Українська історична та діалектна лексика*: зб-к наук. пр. Львів, 2003. Вип. 3. С. 16–23.

7. Симоненко Л. О. Українська термінографія: стан і перспективи. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 28–35.
8. Сінкевич Н. М., Плющай О. О. Лінгвістичні та екстралінгвістичні особливості електронних словників сучасної української мови. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2016. Вип. 17. С. 100–110.
9. Туровська Л. Макро- та мікроструктура термінологічного словника тлумачного типу. *Українська мова*. 2018. № 3. С. 40–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2018_3_5 (дата звернення: 05.05.2022).
10. Черниш О. Особливості сучасної лексикографії: матеріали Всеукр. наук. конф. (Вінниця, 25 січня 2021 р.). Вінниця, 2021. С. 129–132.
11. Широков В. А. Елементи лексикографії: монографія. К.: Довіра, 2005. 304 с.

REFERENCES:

1. Demska O. (2010). *Vstup do leksykografii [Introduction to lexicography]*. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiiia» [in Ukrainian].
2. Demska-Kulchytska O. (2005). *Osnovy natsionalnoho korpusu ukrainskoi movy [Fundamentals of the National Corpus of Ukrainian Movies]*. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy NANU [in Ukrainian].
3. Drabovska V.A. (2016). *Linhvokulturolohichna kontsepsiia leksykografii SShA [tekst] [Linguoculturological concept of US lexicography [text]. Candidate's thesis . Zaporizhzhia: ZaporizhNU [in Ukrainian]*.
4. Dubichynskiy V.V. (2013). Funktsii terminohrafichnykh prats [Functions of terminographic work]. *Ukrainska terminolohiia ta suchasnist – Ukrainian terminology and modernity*, IX, (pp. 112–118) [in Ukrainian].
5. Kapranov Ya.V. (2013). Pryntsypy uzahalnennia slovnykovykh vidomosteï yak modeliuvannia planu zmistu movy [The principles of aggregation of vocabulary statements as a model for the plan of language change]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Filolohiia – Bulletin of the Kiev National Linguistic University. Philology*, 1 (16), 46–54. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2013_16_1_7 [in Ukrainian].
6. Poliuha L. (2003). Struktura i funktsii slovnykovykh stateï u leksykonakh riznykh typiv [Structure and functions of dictionary entries in lexicons of various types]. *Ukrainska istorychna ta dialektna leksyka – Ukrainian historical and dialect vocabulary*, 3, (pp. 16–23). Lviv [in Ukrainian].
7. Symonenko L.O. (2014). Ukrainska terminohrafiia: stan i perspektyvy [Ukrainian terminography: background and perspectives]. *Movoznavstvo – Moznavstvo*, 4, (pp. 28–35) [in Ukrainian].
8. Sinkevych N.M., Pliushchai O.O. (2016). Linhvistychni ta ekstralinhvistychni osoblyvosti elektronnykh slovnykiv suchasnoi ukrainskoi movy [Linguistic and extra-linguistic features of electronic dictionaries in modern Ukrainian language]. *Doslidzhennia z leksykologii i hramatyky ukrainskoi movy – Research on lexicology and grammar of Ukrainian language*, 17, (pp. 100–110) [in Ukrainian].
9. Turavska L. (2018). Makro- ta mikrostruktura terminolohichnoho slovnyka tлумачного типу [Macro- and microstructure of the terminological dictionary of the Tlumach type]. *Ukrainska mova – Ukrainian language*, 3, 40–53. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2018_3_5 [in Ukrainian].
10. Chernysh O. (2021). Osoblyvosti suchasnoi leksykografii [Features of modern lexicography]. Proceedings from: *Materialy Vseukrainskoi Naukovoï konferentsii – materials of the All-Ukrainian Scientific Conference*, (pp. 129–132). Vinnytsia [in Ukrainian].
11. Shyrokov V.A. (2005). *Elementy leksykografii [Elements of lexicography]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ОКСАНИ МЕЛЬНИЧУК
«КОНСТАНТИ ДОСВІДУ НЕВЕРБАЛЬНОГО
В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ»¹**

Монографічна розвідка Оксани Мельничук «Константи досвіду невербального в англomовному художньому дискурсі» втілює когнітивний та нарративний вимір створення, сприйняття та розуміння мовних елементів художньої оповіді – констант досвіду *невербального* – у ментальній/психічній проєкції смислу художнього дискурсу. Зображення автором-наратором елементів невербальної комунікації/поведінки у тексті є константами досвіду *невербального* у тріадній взаємодії (за Ф. Поятосом) *мова* ↔ *парамова* (голосові характеристики) ↔ *кінетика* (позначення різних видів руху). Саме належність поняття «досвід» до епістемології визначає філософію як одну зі сфер знання, що формує перспективу представленої праці.

Авторка обгрунтовано доводить, що, по-перше, підхід когнітивної лінгвістики (когнітивної семантики, когнітивної граматики) окреслює низку теорій та наукових ідей, об'єднаних спільною тезою про те, що мова є інтегральною частиною пізнання, яка відтворює взаємодію культурних, психологічних та комунікативних чинників. Ментальний/психічний статус лексичних значень, актуалізованих у художньому прозовому тексті, пов'язаний із загальною функцією мислення, тобто функцією пізнання як відображення та реконструкції досвіду. Основним призначенням когнітивних здібностей є концептуалізація досвіду та категоризація понять. На рівні мови досвід створює змістовні поняття за допомогою психічного уявлення: схеми, фрейму, ментальної моделі, або різних видів категорій.

По-друге, пізнання складається із систем, які мають репрезентативний рівень та пов'язані за допомогою конструкту – *схеми*. Лексичні одиниці, а також класи слів і граматичні конструкції є концептуальними категоріями, які потрібно вивчати як втілення не суто формальних, а загальних когнітивних принципів, що ґрунтуються на схематизації. Когні-

тивна схема, що експлікує константи досвіду *невербального* у дискурсі художнього прозового тексту, є різноскерованою: з одного боку, вона відтворює структуру розуміння смислу в об'єктивістському тлумаченні, визначаючи елементи представлення знання як константи досвіду невербального, згідно з визначеними фреймами (поверхневим семантичним, поверхневим синтаксичним, глибинним тематичним, глибинним нарративним); з іншого – така модель є інтерпретаційною тому, що охоплює свідомість читача як наратора та/або імпліцитного читача, який оприявлює смисл художнього тексту, залучаючи суб'єктивний досвід переживання емоцій та формування оцінного ставлення.

Авторка монографії робить спробу якнайширше схарактеризувати константи досвіду *невербального*. У першому розділі вона надає значення *структуралізму* як структурно-семіотичному комплексу, який, у загальних рисах, є лінгвістично-опосередкованим і опирається на концепцію мовознавства та семіотики – теорію знака Ф. де Соссюра. Дихотомія мови та мовлення охоплює опозиції соціального та індивідуального, абстрактного та конкретного, необхідного та випадкового, сконструйованого та наданого, представленого та сприйнятого. Важливою, на думку авторки, є роль поетики, яка, відповідно до етимології, позначає усе, що пов'язане з творчістю: створенням, композицією художніх творів, мова яких є одночасно і результатом, і засобом аналізу. Художня література є продуктом мови, відтак будь-які відомості про мову становлять інтерес у галузі поетики. Саме поетика стає основою наратології – системного розгляду художніх текстів. У межах теорії наратології було сформульовано низку понять, що стосуються багаторівневих аспектів оповіді, сюжету, характеристики, нарації, точки зору, репрезентації мовлення.

¹ Константи досвіду невербального в англomовному художньому дискурсі: [монографія]. Рівне: Волин. обереги, 2023. 312 с.

У монографії зазначено, що реалізація структури як виду знання відбувається через компоненти наративної комунікації, що охоплюють і реальну (реальний автор → реальний читач), і текстову комунікацію (імпліцитний автор → наратор → наратор → імпліцитний читач). Реальний автор є творцем художнього світу, передає ідеї, думки, почуття; автор-наратор (імпліцитний автор) є лінгвістичною категорією, семантичним вираженням – втіленою свідомістю, яка організовує текст як ментальну/психічну модель, забезпечуючи цілісність і зв'язність оповіді – наратор є аналогом мовця у дискурсі художнього прозового тексту. Автор може не називати наратора, але завжди наділяє його рисами характеру, що виявляються у манері «говорити», передавати думки, у ставленні до людей і подій, про які йдеться у художньому прозовому тексті. Опертя на персональний дискурс створює ефект достовірності описуваного через посилення емоційного впливу на читача.

Усвідомлення авторкою важливості структури формує підґрунтя подальшого наукового розвитку теми у площині когнітивної наратології – текстовий художній світ динамічно розгортається за допомогою дії персонажів. Персонажі є елементами сконструйованого наративного світу, загальними семіотичними складниками, незалежними від будь-якого конкретного вербального вираження та онтологічно відмінними від нього. Взаємодіючи у системі текстової комунікації у дискурсі наратора ↔ персонажа та формуючи смисл оповіді на рівні фреймової моделі, константи досвіду *невербального* стають осяжними, сприйнятними семантичними одиницями, які виявляють емотивне та оцінне значення.

Сутність когнітивного та наратологічного вивчення художніх прозових текстів розкрите Оксаною Мельничук у *другому розділі* монографічної розвідки. Представлена когнітивно-нاراتологічна методологія охоплює мовний опис елементів текстової комунікації у зв'язку з когнітивними структурами людської свідомості та спрямована, за Д. Германом, на пошук кореляції понять «наратив» і «розум» (англ. *narrative and mind*). Дискурс слугує джерельною базою дослідження, у ньому перетинаються усі відомості про мову та мисленнєво-мовленнєву діяльність. Авторка зауважує, що нاراتив

у когнітивній наратології є ментальним/психічним конструктором текстових антропоморфів – моделлю наративу, що поєднує пропозиційну репрезентацію вербального вираження і модель світу – індивідуальний набір схем як сфер знання. Під час опрацювання дискурсу художнього прозового тексту читачі оцінюють вербальний «вхід» на тлі суб'єктивного знання про світ. Як наслідок, ментальні/психічні моделі, створені читачами, є відкритими до подальшого уточнення, диференціації та модифікації.

Оксана Мельничук доводить, що з погляду читача, художній прозовий текст є об'єктивацією образів та мімезису, схемою сприйняття, яка ототожнює із собою суб'єкта, що сприймає. Можливий світ тексту як художньої дійсності та ментальна/психічна модель наративу є структурованими через людську мову, яка здатна об'єктивувати та вербалізувати людський досвід, трансформуючись через призму художньо-естетичної уяви. Читач-наратор (імпліцитний читач) є втіленою суб'єктивною свідомістю, яка сприймає художній текст та реконструює його смисл. Когнітивне значення художнього тексту полягає у відмітному пізнавальному значенні літератури, а не в імітації інформаційного дискурсу або використанні засобів науки та філософії. Авторка звертається до поняття «схеми», які у наративній теорії структурують знання читача щодо загальної композиції, або схеми оповіді. У зв'язку з розумінням та інтерпретацією художнього прозового тексту, схематичність виявляється у сприйнятті, усвідомленні, розумінні та візуалізації наративу.

Запропоноване в дослідженні фреймове моделювання, яке розкриває суть когнітивного підходу, є новітнім методом дослідження мовних форм позначення констант досвіду *невербального* у дискурсі художнього прозового тексту, що залучає теорії штучного інтелекту, передусім концепцію фреймів М. Мінського, та охоплює систему, яка утворена такими фреймами: поверхневим семантичним (актуалізація значень слів), поверхневим синтаксичним (актуалізація значення дії у зв'язку з граматичними дієслівними конструкціями), глибинним тематичним (актуалізація тем оповіді та концептів) та глибинним наративним (актуалізація змісту у дискурсі наратора ↔ персонажів).

Третій розділ «Інтерпретація» розкриває феномен сприйняття та розуміння художнього прозового тексту; побудований з врахуванням ролі теорій рецептивної естетики та герменевтики; наповнений прикладами вживання та функціонування констант досвіду невербального, згідно із запропонованою фреймовою моделлю.

У межах цього розділу Оксана Мельничук опирається на тезу про те, що зовнішній, матеріальний рівень тексту є історично наймолодшим, а тому найдинамічнішим, відкритим і різноманітним. Інтерпретація та розуміння художнього прозового тексту є ментальною/психічною моделлю, що охоплює структуру фрейму. Актуалізація фреймової структури відбувається одночасно на усіх рівнях текстового нарративу: поверхневому (семантичному, синтаксичному) і глибинному (тематичному, нарративному) – частотність лексем є кількісним показником, який визначає наповненість ідеальної ментальної схеми, або фреймів різного виду. Розуміння та сприйняття тексту пов'язане з естетичною картиною світу, що характеризується множинністю значень. На цьому рівні існує два або більше варіантів інтерпретації (різноманітні причини, сценарії, істини), але з різним ступенем ймовірності. Змістом розуміння та інтерпретації констант досвіду невербального є множинність сприйняття художнього тексту.

Авторка розглядає художній прозовий текст ХХІ ст. як особливе представлення знань про дійсність. Відтак мова набуває особливого статусу, оскільки основною є думка про те, що художній прозовий текст не тільки моделює світ, а й доповнює його віртуальною дійсністю можливих світів та досвіду констант *невербального*. У сприйнятті читача кожне розповідне речення тексту є схемою ментального бачення, що охоплює в оповідному світі об'єкти, які не тільки є «видимими», а й відчутними, вони є не тільки фізично реальними, але й абстрактними – об'єктивованими, вербалізованими

та актуалізованими як константи досвіду *невербального*.

Фактологічний матеріал засвідчує, що емотивне значення констант досвіду *невербального* посилює напругу естетичного навантаження, увиразнює сприйняття тло. Читач «озвучує» невербальну комунікацію/поведінку персонажів, відповідно її оцінюючи. Процес співтворчості відбувається під знаком гри, результат якої неможливо спрогнозувати через мінливість і невизначеність впливу тексту на читача. Авторкою було встановлено, що константи досвіду *невербального* слугують не тільки засобами характеристики комунікації/поведінки персонажів – вони є вплетеними у загальну смислову тканину художнього прозового тексту, забезпечуючи його зв'язність. Доцільним видається використання комп'ютерного підходу у межах прикладної лінгвістики до аналізу констант досвіду *невербального*, що є методом вилучення та опрацювання точних лексичних і семантичних даних. Кількісний аналіз був долучений до виявлення таких показників, як от: абсолютна частота, відносна частота та ранг лексем. Отже лексичний вибір автора-наратора як набір визначених частотних лексем перебуває у спектрі формальних аналітичних інструментів – обчислювальні та статистичні методи розширюють сферу дії у цифровому просторі художнього прозового тексту.

Перевагою монографії вважаємо наявність тематичного та іменного показників, що спрощує користування книгою.

Праця є вагомим внеском у розвиток лінгвістики тексту, зокрема когнітивної наратології, що якісно збагачує науковий розвиток галузі.

Рецензент:

Макарук Лариса Леонідівна, доктор філологічних наук, професор, декан факультету іноземної філології, професор кафедри прикладної лінгвістики, Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЗМІСТ

Надія АНДРЕЙЧУК, Марія ГОРОДИЛОВСЬКА ПОТЕНЦІАЛ ЛІНГВОСЕМІОТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖАНРУ ІМІГРАЦІЙНОГО АКТА В ЗАКОНОДАВЧОМУ ДИСКУРСІ США.....	3
Ірина ДІЛАЙ КЛЮЧОВІСТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. ЕТВУД «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ»).....	12
Maia KARPUSHYNA COMPARATIVE GRAMMAR AS A CRUCIAL COMPONENT OF TRAINING INTERPRETERS/TRANSLATORS.....	19
Наталія ЛИСЕЦЬКА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ, ЩО ТЕМАТИЗУЄ РОСІЙСЬКУ ВІЙНУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ТОПОСУ ТИСКУ / DRUCK-TOPOS).....	28
Ольга РИЖЧЕНКО ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ОПАНУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	36
Тетяна СЕМЕНЮК, Олена БОНДАРЧУК, Людмила ПАСИК ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ PRÄSIDENT DER UKRAINE WOŁODYMYR SELENSKYJ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЗМІ.....	42
Олена СИДОРЕНКО, Маріанна СОРОКІНА СПЕЦИФІКА ІМЕНУВАНЬ ОБ'ЄКТІВ ТОРГІВЛІ В МІСТІ ЛОНДОН.....	49
Marianna SOROKINA, Наталія ТАЛАВІРА МЕДІЙНЕ ВИСВІТЛЕННЯ ЗВЕРНЕННЯ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО ДО АМЕРИКАНСЬКОГО КОНГРЕСУ: ДИСПОЗИЦІЙНА ВАРІАТИВНІСТЬ.....	54
Ірина ТЕРСІНА ПЕРЕМОЖНИЙ МОВНИЙ СВІТ ДЖОАН КЕТЛІН РОЛІНГ.....	60
Інеса ЧАКАЛ ОНІМНІЙ ПРОСТІР РОМАНУ АХІЛЛА ТАТІА «ЛЕВКІППА І КЛІТОФОНТ».....	67
Інеса ЧАКАЛ, Оксана ЧЕРНИШ, Людмила МОГЕЛЬНИЦЬКА ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БАГАТОМОВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА.....	76
РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ОКСАНИ МЕЛЬНИЧУК «КОНСТАНТИ ДОСВІДУ НЕВЕРБАЛЬНОГО В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ».....	81

CONTENTS

Nadiia ANDREICHUK, Mariia HORODYLOVSKA THE POTENTIAL OF THE LINGUOSEMIOTIC INTERPRETATION FOR THE ANALYSIS OF THE IMMIGRATION ACT GENRE IN THE US LEGAL DISCOURSE.....	3
Iryna DILAI KEYNESS IN LITERARY TEXT (BASED ON THE NOVEL «THE HANDMAID’S TALE» BY M. ATWOOD).....	12
Maiia KARPUSHYNA COMPARATIVE GRAMMAR AS A CRUCIAL COMPONENT OF TRAINING INTERPRETERS/TRANSLATORS.....	19
Nataliia LYSETSKA STYLISTIC FEATURES OF THE GERMAN POLITICAL DISCOURSE THEMATIZING THE RUSSIAN WAR IN UKRAINE (USING THE EXAMPLE OF THE PRESSURE TOPOS / DRUCK-TOPOS).....	28
Olga RYZHCENKO USING TEST TASKS FOR LEARNING TECHNICAL ENGLISH IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION.....	36
Tetiana SEMENIUK, Olena BONDARCHUK, Liudmyla PASYK THE VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF PRESIDENT OF UKRAINE VOLODYMYR ZELENSKYJ IN THE GERMAN-LANGUAGE MEDIA.....	42
Olena SYDORENKO SPECIFICS OF TRADE OBJECTS’ NAMING IN THE CITY OF LONDON.....	49
Nataliia TALAVIRA MEDIA COVERAGE OF THE ADDRESS OF VOLODYMYR ZELENSKY TO AMERICAN CONGRESS: DISPOSITIONAL VARIATION.....	54
Iryna TERSINA JOAN K. ROWLING’S VICTORIOUS LANGUAGE WORLD	60
Inesa CHAKAL ONYM SPACE OF THE ACHILLES TATIUS’ NOVEL “LEUCIPPE AND CLITOPHON”.....	67
Oksana CHERNYSH, Liudmyla MOHELNYTSKA PRINCIPLES OF COMPILING AN ELEKTRONIC MULTILINGUAL TERMINOLOGICAL DICTIONARY.....	76
REVIEW OF OKSANA MELNYCHUK'S MONOGRAPH "CONSTANTS OF NON-VERBAL EXPERIENCE IN ENGLISH-LANGUAGE ARTISTIC DISCOURSE"	81

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Випуск 18

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Оксана Іванівна Молодецька

Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 10,00. Замов. № 0823/500. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.